

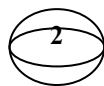
سلسله زاد المؤمن (1)
سلسله توشه مؤمن (1)

ذکرهای برگزیده

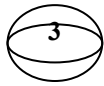
تقدیم العلامة الشیخ
د/ عبدالله بن عبدالرحمن الجبرین

نوشته ی خالد الجریسی

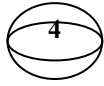
ترجمه اسحاق بن عبدالله دبیری

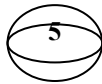
ذکرهای برگزیده

ذکرهای برگزیده

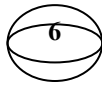
ذکرهای برگزیده

تقدیم

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمَلِكِ الْمَعْبُودِ، الْمَعْرُوفِ بِالْكَرَمِ
وَالْجُودِ، أَحْمَدُهُ وَأَشْكُرُهُ عَلَيَّ مَا أَوْلَاهُ مِنْ
الْخَيْرِ الْمَمْدُودِ وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ
لَا شَرِيكَ لَهُ فِي الْوُجُودِ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا
عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ صَاحِبُ الْمَقَامِ الْمَحْمُودِ
وَالْحَوْضِ الْمَوْرُودِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيَّ
آلِهِ وَصَحْبِهِ دَائِمًا إِلَى الْيَوْمِ الْمَوْعُودِ، أَمَّا بَعْدُ.

اما بعد: رساله ی حاضر را - که برادر
جوان خالد بن عبدالرحمن جریسی در فضیلت
ذکر و دعا و وسیله های اجابت آن و بعضی
از دعاها ی منقول و وارده نوشته - مطالعه
کردم. و چه نیکو برگزیده بود مطالب را که با
توجه به اختصار و کوتاهی عبارت ها و
ادعیه، اجر و پاداش بزرگی دارد. در این

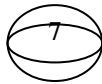
ذکرهای برگزیده

رساله به ثواب های بسیار و فراوان ذکرهای
وارد نیز اشاره شده است همراه با شواهد
صحیح و بیان احادیث و شرح درجه ی آن.
خداوند پاداشی خوب و بزرگ به او عطا فرماید.

والله أعلم، وصلى الله على محمد وآله وصحبه وسلم.

کاتب: عبدالله بن عبدالرحمن بن جبرین

1421/9/2هـ

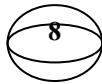

مقدمه

در فضیلت ذکر خدای تعالی.

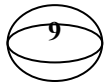
الْحَمْدُ لِلَّهِ الْعَزِيزِ الْعَفَّارِ، مَنْ لَا تُدْرِكُهُ
الْأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْأَبْصَارَ، جَاعِلِ اللَّيْلِ
وَالنَّهَارِ تَذْكَرَةً لِأُولَى النَّهْيِ وَالْأَبْصَارِ، مُرْسِلِ
النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ الْهَادِي الْمُصْطَفَى الْمُخْتَارِ، إِمَامِ
الذَّاكِرِينَ الْمُتَّقِينَ الْأَبْرَارِ، مَنْ أَعْلَمَنَا بِسَبْقِ
الْمُفْرَدِينَ وَعَلَوْ مُنْزَلَتِهِمْ فِي دَارِ الْقَرَارِ،
فَاسْتَجَابَ لَهُ كُلُّ رَاغِبٍ فِي الْجَنَّةِ وَعَائِدٍ بِاللهِ
مِنَ النَّارِ، فَأَدَامُوا ذَكَرَ اللهُ تَعَالَى آتَاءَ اللَّيْلِ
وَأَطْرَافِ النَّهَارِ، مَا تَعَاقَبَ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ
وَعَلَى إِخْوَانِهِ الْمُرْسَلِينَ الْمُصْطَفِينَ الْأَخْيَارِ، وَ
أَلِ كُلِّ وَكُلِّ ذَاكِرٍ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ، أَمَّا بَعْدُ.

در حالی که بزرگ ترین حق خدا بر ما
یگانه دانستن او باشد و بهترین ثواب از آن

ذکرهای برگزیده

کسی که ذکر او بسیار کند و هیچ کس غیر از ذکرکنندگان از مردم سبقت نگیرد و بهترین قربت به سوی خدای سبحانه برای رسیدن به محبتش، پیروی از رسول الله ﷺ بود، دوست داشتم که شعله ای از پرتوی درخشان نبوتش (اذکار شریف نبوی) را به امت او هدیه کنم و نه این که همه ی آن را بیاورم؛ زیرا از عهده ی برشمردن همه ی آن ها نتوانیم برآمد و مقصود انتخاب صحیح ترین آن ها بود تا توشه ای باشد برای کسی که خدا را کمتر ذکر می کند و شفقتی برای کسی که ملول و بیزار می شود و نمی تواند همه ی آن ذکرها را در خاطر و یاد خود داشته باشد و با امید به اقتدا و پیروی از رسول الله ﷺ و رحمتی برای مؤمنان.

ذکرهای برگزیده

و آن را (ذکرهای برگزیده) نامیدم. و قصد دارم که این اولین حلقه از زنجیرهای (توشه‌ی مؤمن) باشد، خدا نفع آن را به همگان برساند و این سلسله پی در پی - این شاء الله - خواهد آمد.

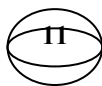
برادر! اگر فرصتی فراهم شد، بسیار ذکر کن. ذکر خدا بهترین توشه و غنیمت نزد خداست؛ چنان که می‌فرماید: ﴿وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ [الأحزاب: ٣٥]. و مردان و زنانی که یاد خدا بسیار کنند، خدا برای همه‌ی آن‌ها مغفرت و پاداشی بزرگ مهیا ساخته است.

و می‌فرماید: اِيتَاءُهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا
 اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً
 وَأَصِيلًا [الأحزاب: ٤١-٤٢].

”ای مؤمنان! ذکر و یاد خدا بسیار کنید و
 دایم صبح و شام به تسبیح و تنزیه او بپردازید.
 و می‌فرماید: اَللّٰهُمَّ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا
 وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿ق: ٣٥﴾.“

در آن جا بر چنین بندگانی هر چه بخواهند
 مهیاست و باز افزون تر از آن (نعمت های
 بهشتی) نزد ما خواهد بود.

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «سِيرُوا هَذَا
 جُمْدَانَ^(۱)، سَبَقَ الْمُفْرَدُونَ»، قَالُوا: وَمَا الْمُفْرَدُونَ
 يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «الذَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا
 وَالذَّاكِرَاتُ»^(۲). ”بروید و سیر کنید این کوه
 جمدان است مفردون سبقت گرفتند“. یاران

ذکرهای برگزیده

گفتند: "مفردون چه کسانی هستند؟" فرمود:
"مردان و زنانی که ذکر خدا بسیار کنند."
این کتاب به شش فصل تقسیم شده
است:

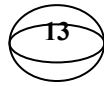
- 1 - در چگونگی درود بر رسول الله ﷺ.
 - 2 - در بیان بعضی از آداب ذکر و دعا.
 - 3 - در ذکرهای وارد شده در حالات و ساعات معین.
 - 4 - در ذکرهای شبانه روزی.
 - 5 - در ذکرهای مخصوص به عبادت ها: نماز و متعلقات آن، زکات، روزه، حج و عمره.
 - 6 - در ذکری که مخصوص وقت و زمان معینی نیست.
- لازم به ذکر است که در تألیف این کتاب
از روش و طریقه ی امام ابی زکریا نووی

صاحب جامع الأذکار^(۳) بهره گرفته شده است.

امید است خداوند من و مردان و زنانی را که همت آن‌ها دو چندان است یاری دهد تا از تألیفات بزرگ استفاده کنیم.

و با امید به این که خداوند تالیف کتاب را از من قبول فرماید. از خوانندگان کتاب و عمل کنندگان به آن التماس دعا دارم و انتظارم این است که کوتاهی‌ها و اشتباهات مرا گوشزد نمایند و عذرم را بپذیرند.

همچنین بر خود لازم دانستم تا منابع و مآخذ و روایات صحیح را در پی نویسنده پایان کتاب ذکر کنم تا رجوع به آن‌ها برای خواننده آسان باشد و بتواند بر حفظ آن همت گماشته و به آن عمل نماید. إن شاء الله.

ذکرهای برگزیده

و اینک به یاری خدا وقت شروع کتاب
است.

خالد الجریسی
الریاض 1421/6/15 هـ

فصل اول

در بیان صفت و چگونگی درود بر رسول

الله ﷻ

خداوند می‌فرماید: اِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ
يُصَلُّونَ عَلَيَّ النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
صَلُّوا عَلَيَّ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ﴿[الأحزاب: ٥٦].

خدا و فرشتگانش بر پیامبر درود
می‌فرستند، شما هم ای مؤمنان بر او صلوات و
درود بفرستید (با تعظیم و اجلال، بر او سلام
گویید).

و رسول الله ﷺ فرمودند: (قُولُوا: اللَّهُمَّ
صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَعَلَيَّ آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ
عَلَيَّ [إِبْرَاهِيمَ وَعَلَيَّ] آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ
مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَعَلَيَّ آلِ مُحَمَّدٍ

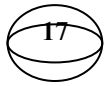
كَمَا بَارَكْتَ عَلَيَّ [إِبْرَاهِيمَ وَعَلَيَّ] ^(۴) آلِ إِبْرَاهِيمَ
[فِي الْعَالَمِينَ] ^(۵) إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ^(۶).

"بگویند بار الها! بر محمد و آل محمد درود و رحمت فرست؛ چنان که بر ابراهیم و آل ابراهیم رحمت فرستادی. تو ستایش شده و بزرگواری. پروردگارا! بر محمد و آل محمد برکت فرست؛ چنان که بر ابراهیم و آل ابراهیم برکت فرستادی. تو ستایش شده و بزرگواری."

برادر مؤمن! خدا و رسول خدا ﷺ را استجابت کن و بر رسول الله ﷺ درود فراوان فرست به خصوص در روز جمعه. رسول الله ﷺ در جایی فرمودند: ((مَنْ أَفْضَلَ أَيَّامِكُمْ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، فِيهِ خُلِقَ آدَمُ، وَفِيهِ قُبُضَ، وَفِيهِ النَّفْخَةُ، وَفِيهِ الصَّعْقَةُ فَأَكْثَرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ

فِيهِ، فَإِنَّ صَلَاتِكُمْ مَعْرُوضَةٌ عَلَيَّ» فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ تُعْرَضُ عَلَيْكَ صَلَاتُنَا وَقَدْ أَرِمْتُمْ؟ - يَعْنِي: وَقَدْ بَلَيْتَ - قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ حَرَّمَ عَلَيَّ الْأَرْضَ أَنْ تَأْكُلَ أَجْسَادَ الْأَنْبِيَاءِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ»^(٧).

روز جمعه از بهترین روزهای شماسه؛ آدم در آن روز آفریده شده، و در آن روز قبض روح شده، و در آن روز در شیپور دمیده می‌شود، و در آن روز قیامت برپا شود، (و مردم از شدت ترس و هول قیامت، بیهوش شوند). پس بر من بسیار درود بفرستید، چون درود شما بر من عرضه می‌شود. گفتند: ای رسول خدا! چگونه درود ما بر تو عرضه می‌شود در حالی که به خاک تبدیل شده ای؟ فرمود: "خداوند خوردن اجساد انبیا -

ذکرهای برگزیده

صلوات الله عليهم - را بر زمین حرام کرده
است."

فصل دوم

در بیان بعضی از آداب ذکر و دعا⁽⁸⁾

1- اخلاص و نیت خوب. رسول الله ﷺ می فرماید: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ فَهَجْرَتُهُ إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى دُنْيَا يُصِيبُهَا أَوْ إِلَى امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا فَهَجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ»⁽⁹⁾.

"همانا اعمال و کردار به نیت بستگی دارد و هر کس، به اندازه ی نیتش از کردارش اجر و ثواب می برد. پس کسی که هجرتش به مدینه به سوی خدا و پیامبر بوده باشد، این هجرت به سوی خدا و پیامبر اوست و هر کس هجرتش به خاطر مال دنیا باشد و یا به

خاطر زنی که بخواهد با او ازدواج کند؛ اهمیت هجرت او برابر با همین قصد و همت اوست."

2 - خدا را در مجالس ذکر کردن. رسول

اکرم ﷺ فرمودند: «لَا يَفْعَدُ قَوْمٌ يَذْكُرُونَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ، إِلَّا حَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَعَشِيَّتَهُمُ الرَّحْمَةُ وَنَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ»^(۱۰).

"هیچ گروهی برای ذکر خدا نشینند مگر این که فرشتگان آنان را در برگیرند و مهر و رحمت خداوندی بر ایشان فراگیر شود و آرامش بر دل های ایشان فرود آید و خداوند ایشان را میان کسانی که نزد اویند، یاد کند."

3 - خدا را در همه حالت ذکر و شکر

کنیم و از او غافل نشویم، حتی اگر کاملاً پاک

و طاهر نباشیم و یا رویان به سوی جهتی غیر از جهت قبله باشد.

خداوند می‌فرماید: الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ... ﴿آل عمران: 191﴾.
 "آنانی که در هر حالت ایستاده، نشسته و خوابیده، خدا را یاد کنند و دایم در اندیشه ی خلقت آسمان و زمین باشند...."

و از عایشه رضی الله عنها روایتی ثابت است که گوید: «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَذْكُرُ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ أَحْيَانِهِ»^(۱۱).

"رسول الله ﷺ در همه حالت، خدا را ذکر می‌نمود."

4 - جا و مکان ذکرکننده طاهر باشد و به همین سبب ذکر در مساجد ستوده شده

است. خداوند می‌فرماید: اِنِّی بَیُّوتِ اٰذِنَ اللّٰهِ
اَنْ تُرْفَعَ وَیُذَكَّرَ فِیْهَا اَسْمُهُ ﴿[النور: 36].

"خداوند رخصت داده تا در خانه های

خدا - مساجد - ذکر و نام خدا شود و آن
ذکر رفعت یابد و صدایش به همه جا برسد".

5 - دهان ذکرکننده پاک و تمیز باشد؛ چنان

که رسول الله ﷺ می‌فرماید: «مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ
الشَّجَرَةِ - يَعْنِي الشُّومَ - فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا
[فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَتَأَذَى مِمَّا يَتَأَذَى مِنْهُ بَنُو
آدَمَ]»^(۱۲).

"هر کس از این درخت (یعنی سیر)

خورد، به مسجد ما نزدیک نشود، چون

فرشتگان از آن چه بنی آدم از آن آزار

می‌بینند، رنج می‌برند".

6 - ذکرکننده به آن چه می‌گوید

بیندیشد و تدبیر کند. رسول اکرم ﷺ به مردی که فراموش کرده و مطمئن نبود فرمود: «ارْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ» قالها ثلاثاً^(۱۳).

"برگرد و نماز بخوان که نماز را به درستی نخوانده ای". و آن را سه بار تکرار فرمودند.

7 - ذکرکننده وظیفه ای را که بر آن

عادت کرده، انجام دهد. بنابراین اگر انجام و ادای آن فراموش شد و وقت آن گذشت و به تاخیر افتاد، جبران کند؛ چنان که رسول الله ﷺ می‌فرماید: «مَنْ نَامَ عَنْ حِزْبِهِ، أَوْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ فَقَرَأَهُ فِيمَا بَيْنَ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الظُّهْرِ، كُتِبَ لَهُ كَأَنَّمَا قَرَأَهُ مِنَ اللَّيْلِ»^(۱۴).

"هر کس ورد و یا چیزی از نماز شب را فراموش کند و بخوابد و آن را بین نماز صبح و

نماز ظهر بخواند، برای او نوشته می‌شود، مانند این که آن را در شب انجام داده است."

8 - هر چه به انسان ابلاغ شد و از آن آگاهی یافت، گرچه يك بار هم باشد انجام دهد و تا حد توانایی اش، به آن عمل کند تا - إن شاء الله - از ذکرکنندگان شود. رسول اکرم ﷺ فرمودند: «إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأَتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ»^(۱۵).

"اگر شما را به چیزی امر نمودم به اندازه ی توان و استطاعت، آن را انجام دهید."

فصل سوم

در ذکرهایی که شرع اسلام آن را جهت حالات، مواقع و موارد خاصی تعیین کرده است.

دعای استخاره

جابر بن عبدالله رضی الله عنه گوید: رسول الله صلی الله علیه و آله

دعای استخاره را برای استخاره کردن در هر کاری همانند سوره ای از قرآن به ما می‌آموخت و می‌فرمود: «إِذَا هَمَّ أَحَدُكُمْ بِالْأَمْرِ فَلْيَرْكَعْ رُكْعَتَيْنِ مِنْ غَيْرِ الْفَرِيضَةِ، ثُمَّ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ الْعَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلَا أَقْدِرُ. وَتَعْلَمُ وَلَا أَعْلَمُ وَأَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ [وَيَسْمِي حاجته] خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي - أَوْ قَالَ: فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ -

فَأَقْدِرُهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ وَإِنْ كُنْتَ
تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الْأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي
وَعَاقِبَةِ أَمْرِي — أَوْ قَالَ: فِي عَاجِلِ أَمْرِي
وَأَجَلِهِ — فَاصْرِفْهُ عَنِّي وَاصْرِفْنِي عَنْهُ وَاقْدُرْ لِي
الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ، ثُمَّ رَضِّنِي بِهِ^(۱۶).

هرگاه یکی از شما قصد انجام کاری کند،
دو رکعت نماز غیر از نماز فرض بخواند، سپس
بگوید: "خدایا! من به علم و دانایی ات از تو
طلب خیر می‌کنم و به قدرتت از تو طلب
قدرت می‌کنم و از تو فضل و احسان بزرگت
را می‌خواهم، هرآینه تو توانایی و من ناتوان.
و تو میدانی و من نمیدانم. و تو داننده‌ی امور
پنهانی. خدایا! اگر میدانی که این کار
(حاجت و نیاز من) برای من در دین و دنیا
و سرانجام کارم، خیر است - یا فرمود: حال و

آینده‌ی کارم - آن را برایم مقدر و میسر فرما
و سپس برایم در آن برکت ده و اگر می‌دانی
که این کار برای من در دین و دنیایم و
سرانجام کارم، شر و بد است - یا فرمود: حال
و آینده‌ی کارم - آن را از من و مرا از آن باز
دار و خیر را هرگونه که خیر است، برایم
مقدر فرما، سپس مرا به آن راضی گردان."

دعا و اذکار هنگام سفر

آن چه که لازم است مسلمان هنگام
سوار شدن بر چیزی بگوید یا وقتی که در
وسیله ای جای می‌گیرد:

و دعای سفر

رسول اکرم ﷺ هرگاه بر شتر خود سوار
می‌شد و به سفر می‌رفت سه بار الله اکبر
گفته، سپس می‌فرمود: ((سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا

هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ،
 اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَىٰ
 وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَىٰ، اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا
 هَذَا وَاطْوِعْنَا بَعْدَهُ، اللَّهُمَّ أَتَيْتَ الصَّاحِبَ فِي
 السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةَ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ
 مِنْ (وَعَثَاءِ) ^(١٧) السَّفَرِ وَ(كَآبَةِ) الْمُنْظَرِ وَسُوءِ
 (الْمُنْقَلَبِ) فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ».

”پاك است آن كه اين سواری را برای ما
 رام و مطیع نمود و (اگر خدا این را برای ما
 رام نمی‌کرد) ما توانایی تسخیر کردن آن را
 نداشتیم و هرآینه ما به سوی پروردگار
 خویش باز می‌گردیم. الهی! هرآینه ما در این
 سفر، نیکویی و پرهیزکاری را از تو می‌خواهیم
 و انجام آن چه را که مایه ی خشنودی
 توست. خدایا! این سفر را برای ما آسان

گردان و دوری سفر را بر ما کوتاه کن. خدایا!
 تو همراه ما در سفر و سرپرست خانواده ی
 مایی. خدایا! من از سختی سفر و از حادثه ی
 غم انگیز و از سختی بازگشت به سوی دارایی
 و خانواده ام، به تو پناه می‌برم."

هنگام بازگشت از سفر دعای مذکور را
 خوانده و این کلمات را بر آن بیفزاید: «آیُّونَ
 تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ»^(۱۸).

"ما رجوع کنان، توبه کنان، عبادت کنان
 و ستایش کنان برای پروردگارمان
 بازمی‌گردیم."

آن چه مقیم (ساکن و غیر مسافر) برای فرد

مسافر می‌گوید

رسول الله ﷺ: هنگامی که شخص مسافر را وداع می‌گفت چنین می‌فرمود:
 «أَسْتَوْدِعُ اللَّهَ دِينَكَ وَأَمَانَتَكَ وَخَوَاتِيمَ عَمَلِكَ»^(۱۹).

"دین تو، امانت تو و سرانجام کار تو را به خدا می‌سپارم."

رسول اکرم ﷺ می‌فرماید: «زَوَّدَكَ اللَّهُ التَّقْوَى، وَغَفَرَ ذَنْبَكَ، وَيَسَّرَ لَكَ الْخَيْرَ حَيْثُمَا كُنْتَ»^(۲۰).

"خدا تو را به سلاح تقوا و پرهیزکاری، مجهز کند و گناهانت را ببامرزد و هر جا که هستی، خیر و نیکی را برایت آسان فرماید."

آن چه مسافر به مقیم می‌گوید

از ابی‌هریره رضی الله عنه روایت است که گفت:
 رسول الله صلی الله علیه و آله مرا به این کلمات وداع گفت:
 «أَسْتَوْدِعُكَ اللَّهُ الَّذِي لَا تَضِيعُ وَدَائِعُهُ»^(۲۱).
 "شما را به خدایی می‌سپارم که نزد او
 هیچ امانت و سپرده‌ای، ضایع نمی‌شود".

آن چه هنگام پوشیدن لباس نو گفته**می‌شود**

رسول الله صلی الله علیه و آله فرمودند: «مَنْ لَبَسَ ثَوْبًا
 فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي هَذَا الثَّوْبَ
 وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلَا قُوَّةٍ، غُفِرَ لَهُ مَا
 تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ»^(۲۲).

هر کس پس از پوشیدن لباس نو بگوید:
 "ستایش از آن خدایی است که مرا این لباس

پوشانید و آن را بدون توانایی و قدرتی از من، روزی ام گردانید، گناهان صغیره ی گذشته و آینده ی او بخشوده می‌شود.

آن چه که لازم است دوست و همنشین

فردی که لباس نو پوشیده، بگوید

چنان که رسول اکرم ﷺ به عمر رضی الله عنه گفت؛ باید بگوید: «الْبَسْتُ جَدِيدًا، وَعِشْرُ حَمِيدًا، وَمَتُّ شَهِيدًا»^(۲۳).

"نو بپوشی و نیکو زندگی کنی و شهید بمیری."

آن چه هنگام ورود به خانه لازم است گفته

شود

رسول اکرم ﷺ فرمودند: «إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ فَذَكَرَ اللَّهَ عِنْدَ دُخُولِهِ، وَعِنْدَ طَعَامِهِ،

قَالَ الشَّيْطَانُ: لَا مَبِيتَ لَكُمْ وَلَا عَشَاءَ»
 الحديث^(۲۴).

وقتی فرد به خانه ی خود وارد می‌شود، خدا را در هنگام ورود به خانه و خوردن غذا ذکر و یاد کند، شیطان به همراهان خود می‌گوید: "برای شما جای ماندن و خوردن شام نیست.

و همچنین این دعا را بگوید: «اللَّهُمَّ إِنِّي
 أَسْأَلُكَ خَيْرَ الْمَوْلِجِ، وَخَيْرَ الْمَخْرَجِ، بِسْمِ اللَّهِ
 وَلِجْنَا، وَبِسْمِ اللَّهِ خَرَجْنَا، وَعَلَى اللَّهِ رَبِّنَا
 تَوَكَّلْنَا». ثُمَّ لِيَسَلِّمْ عَلَى أَهْلِهِ^(۲۵).

"خدایا! از تو بهترین ورود، و بهترین خروج خواهانم. به نام خدا وارد شدیم و به نام خدا خارج شدیم و بر پروردگاران توکل

کردیم. "سپس بر افراد خانواده اش سلام می‌کند.

و آن چه هنگام خارج شدن می‌گوید

رسول اکرم ﷺ هنگام خارج شدن از خانه می‌فرمودند: «بِسْمِ اللَّهِ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَضِلَّ أَوْ أُضِلَّ، أَوْ أَزِلَّ أَوْ أُزَلَ، أَوْ أَظْلِمَ أَوْ أُظْلَمَ، أَوْ أَجْهَلَ أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ» (۲۶).

"به نام خدا؛ بر خدا توکل کردم. و نیست توانایی و قدرتی مگر با کمک و یاری خدا. خدایا! من به تو پناه می‌برم از این که گمراه کنم یا گمراه شوم، بلغزانم یا بلغزم، ظلم کنم یا به من ظلم شود، آزار دهم یا به من آزار رسد."

اگر به این دعابسنده کرد: «بِسْمِ اللَّهِ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ»، همان برای او کافی است.

رسول اکرم ﷺ می‌فرماید: «مَنْ قَالَ - يَعْنِي إِذَا خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ - بِسْمِ اللَّهِ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، يُقَالُ لَهُ: كُفِّتَ وَوَقِيَتْ، وَتَنَحَّى عَنْهُ الشَّيْطَانُ»^(۲۷).

هر کس هنگام خارج شدن از خانه بگوید: "به نام خدا؛ توکل کردم بر خدا. و نیست توانایی و قدرتی مگر با کمک و یاری خدا." به او گفته می‌شود: "از هر شر و بدی نجات یافتی و حمایت شدی." و شیطان از راه او دور خواهد شد.

آن چه هنگام رفتن به مسجد گفته می‌شود

مسلمان به پیروی از فرموده ی رسول اکرم ﷺ می‌گوید: «اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي بَصَرِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا وَعَنْ يَسَارِي نُورًا، وَفَوْقِي نُورًا وَتَحْتِي نُورًا، وَأَمَامِي نُورًا وَخَلْفِي نُورًا، وَعَظْمٌ لِي نُورًا»^(۲۸).

”خدایا! در قلبم نوری قرار ده، و در چشمم نوری، و در گوشم نوری، و از سمت راستم نوری، و از سمت چپم نوری، و از بالا و از پایینم، و از جلویم، و از پشت سرم نوری. و بلند قدر فرما برایم نوری“.

آن چه هنگام وارد شدن به مسجد و خارج

شدن از آن باید بگوید

رسول الله ﷺ فرمودند: «إِذَا دَخَلَ أَحَدُكُمْ الْمَسْجِدَ، [فَلْيَسَلِّمْ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ]، ثُمَّ لِيَقُلْ:

اللَّهُمَّ افْتَحْ لِي أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ . فَإِذَا خَرَجَ
فَلْيَقُلْ : اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ»^(۲۹).

هر يك از شما وقتی که به مسجد وارد
شد، باید بر پیامبر ﷺ درود بفرستد، سپس
بگوید: "خدایا! دروازه های احسان و
نیکیات را بر من بگشا". و در موقع خارج
شدن بگوید: "خدایا! من از تو فضل و
احسانت را می خواهم".

(فایده): «كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعْجِبُهُ التَّيْمُنُ فِي
شَأْنِهِ كُلِّهِ»^(۳۰)، رسول اکرم ﷺ دوست داشت
هر کار خوب را با دست راست انجام دهد.
امام نووی گوید: با استناد به پایه و
اساس شریعت، مستحب است فرد مسلمان
انجام هر چیز خوب را جهت زیور و آرایش،
با دست راست شروع کند و انجام هر چه را

که عکس این باشد، با دست چپ آغاز نماید^(۳۱).

با توجه به این قاعده و روش، مسلمان در حال وارد شدن به مسجد، اول پای راست را جلو گذارد و هنگام خارج شدن، پای چپ را جلو نهد.

آن چه هنگام خوردن و آشامیدن باید گفته

شود

در آغاز خوردن و آشامیدن، بسم الله بگوید؛ چنان که رسول الله ﷺ فرمودند: ((يَا غُلَامُ سَمِّ اللَّهَ، وَكُلْ بِيَمِينِكَ وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ))^(۳۲)، [فإن نسي قال: بسم الله أوله وأخيره]^(۳۳).

ای غلام! بسم الله بگو و با دست راستت بخور و از پیش روی خود بخور و اگر

فراموش کرد، بگوید: "بسم الله در اول و آخر آن".

و هنگام اتمام و فراغت از خوردن و آشامیدن، بگوید: «الْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ، غَيْرَ مَكْفِيٍّ وَلَا مُوَدَّعٍ، وَلَا مُسْتَعْنِي عَنْهُ رَبَّنَا» لأن النبي ﷺ كان يقول ذلك إذا رفع مائدته^(۳۴).

"ستایش از آن خداست ستایشی بسیار نیکو و پربرکت، خداوند بی نیاز است و درخواست و خواهش از او همیشه ادامه دارد، همه به او نیازمندند، خدایا! ستایشمان را قبول فرما". رسول اکرم ﷺ این ذکر را هنگام بلند کردن لقمه ی غذا می گفتند.

آن چه در جواب عطسه کننده باید گفت

رسول اکرم ﷺ می‌فرماید: «إِذَا عَطَسَ أَحَدُكُمْ فَلْيَقُلْ: الْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلْيَقُلْ لَهُ أَخُوهُ أَوْ صَاحِبُهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، فَإِذَا قَالَ لَهُ: يَرْحَمُكَ اللَّهُ، فَلْيَقُلْ: يَهْدِيكُمُ اللَّهُ وَيُصَلِّحُ بِالْكُم»^(۳۵).

وقتی یکی از شما عطسه کند و بگوید: "الحمد لله" (ستایش از آن خداست)؛ برادر و یا دوست او در جوابش باید بگوید: "يرحمك الله" (خدا تو را رحم کند و ببخشد) و او در پاسخ بگوید: "يهديكُم الله ويصلح بالکم" (خدا شما را به راه راست هدایت کرده، حالتان را نیکو سازد).

آن چه در هنگام شادباش و تبریک گفتن

به کسی که ازدواج کرده باید گفته شود

می‌گوید: «بَارِكْ لِلَّهِ لَكَ، وَبَارِكْ عَلَيْكَ، وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِي خَيْرٍ»^(۳۶).

"خدا برای تو و برتو برکت دهد و شما را به نیکویی گرد آورد و به وصالتان رساند".

آن چه قبل از نزدیک شدن به زن (جماع)

باید گفته شود

رسول اکرم ﷺ فرمودند: «لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا أَتَى أَهْلَهُ قَالَ: «بِسْمِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ، وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا، فَقَضِيَ بَيْنَهُمَا وَلَدٌ لَمْ يَضُرَّهُ [شَيْطَانٌ أَبَدًا]» (۳۷).

اگر یکی از شما هنگام نزدیک شدن به همسرش بگوید: "به نام خدا؛ خدایا! ما را از شیطان دور کن و شیطان را از آن چه نصیب ما می‌کنی دور دار". و سرنوشت شد که فرزندی روزی آن‌ها شود، شیطان هرگز به او ضرر و آسیب نخواهد رساند.

آن چه هنگام برخاستن از مجلس باید گفته شود (کفاره ی مجلس)

رسول الله ﷺ می فرماید: ((مَنْ جَلَسَ فِي مَجْلِسٍ فَكَثُرَ فِيهِ لَغَطُهُ، فَقَالَ قَبْلَ أَنْ يَقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ ذَلِكَ: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ، إِلَّا غُفِرَ لَهُ مَا كَانَ فِي مَجْلِسِهِ ذَلِكَ))^(۳۸).

هرکس در مجلسی نشست و سخن بیهوده (چرند، یاوه، پرگویی، لغزش و سهو) او زیاد شد، اگر پیش از برخاستن از آن مجلس بگوید: "ای خدا تو را به پاکی یاد می‌کنم و تو را ستایش می‌کنم، گواهی می‌دهم که خدایی به حق نیست مگر تو، از تو آمرزش می‌طلبم و به سوی تو توبه می‌کنم؛ اشتباهات او در آن مجلس بخشوده می‌شود."

آن چه هنگام خشم و غضب باید گفته شود

در حدیث آمده است که: «اسْتَبَّ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ أَحَدُهُمَا يَعْضَبُ وَيَحْمَرُّ وَجْهَهُ، فَتَنَظَرَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ، فَقَالَ: «إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَوْ قَالَهَا لَذَهَبَ ذَا عَنَّهُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ»^(۳۹).

دو مرد در حضور پیامبر ﷺ به هم دشنام دادند و یکی از آن دو خشمگین می‌شد و صورتش سرخ می‌گشت. رسول الله ﷺ به او نظر افکند و فرمود: من سخنی می‌دانم که اگر آن را بگویند، خشم و غضب از او خواهد رفت: "پناه می‌برم به خدا از شیطان رانده شده".

آن چه هنگام بی بارانی و قطع باران باید

گفته شود

رسول الله ﷺ دو دست خود را بلند کرده و فرمود: «اللَّهُمَّ اغْنِنَا، اللَّهُمَّ اغْنِنَا، اللَّهُمَّ اغْنِنَا، اللَّهُمَّ اغْنِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا»^(۴۰).

”خدایا! به ما باران بده، خدایا! به ما باران بده، خدایا! به ما باران بده، خدایا! به ما باران بده، خدایا! بر ما باران فرو فرست، خدایا! بر ما باران فرو فرست، خدایا! بر ما باران فرو فرست.“

آن چه هنگام وزش باد باید گفته شود

رسول اکرم ﷺ هنگام برخاستن توفان می‌فرمودند: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خَيْرَهَا وَخَيْرَ مَا فِيهَا، وَخَيْرَ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا، وَشَرِّ مَا فِيهَا، وَشَرِّ مَا أُرْسِلَتْ بِهِ»^(۴۱).

”خدایا! من خیر آن را از تو می‌خواهم و خیر آن چه در آن است و خیر آن چه برای آن فرستاده شده. و از شر آن به تو پناه

می‌برم و از شر آن چه در آن است و شر آن چه برای آن فرستاده شده است."

آن چه هنگام شنیدن رعد، لازم است گفته

شود

رسول الله ﷺ هنگام شنیدن صدای رعد می‌فرمودند: «اللَّهُمَّ لَا تَقْتُلْنَا بِغَضَبِكَ، وَلَا تُهْلِكْنَا بِعَذَابِكَ، وَعَافِنَا قَبْلَ ذَلِكَ». وكانَ عبدُ اللَّهِ بنُ الزُّبَيْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا إِذَا سَمِعَ الرَّعْدَ يَقُولُ: «سُبْحَانَ الَّذِي يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ، وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ»^(۴۲).

"خدایا! ما را با غضب خود مکُش و ما را با عذاب خود هلاک مکن و قبل از آن ما را سلامت و عافیت ده." و عبدالله بن زبیر رضی الله عنهما هنگام شنیدن رعد می‌گفت: "پاک است کسی که به پاکی یاد می‌کند رعد

او را، به وسیله ی ستایش او. و فرشتگان نیز از ترس او، او را به پاکی یاد می‌کنند."

آن چه هنگام بارش باران و پس از آن باید گفته شود، در صورتی که از ضرر و زیان بارش باران ترسید

رسول الله ﷺ هنگام دیدن باران می‌فرمود: «اللَّهُمَّ صَيِّبًا نَافِعًا»^(۴۳).
 "خدایا! بارانی مفید به ما عطا فرما".

اما پس از بارش باران می‌فرمود: «مُطْرِنَا بِفَضْلِ اللَّهِ وَرَحْمَتِهِ»^(۴۴).
 "باران بر ما بارید به احسان و کرم و بخشش خدا".

و حضرت اگر بیم داشت که بارش باران ضرر و زیانی به بار آورد، می‌فرمود: «اللَّهُمَّ حَوَالَيْنَا وَلَا عَلَيْنَا، اللَّهُمَّ عَلَى الْأَكَامِ وَالْجِبَالِ

وَالْأَجَامِ وَالطَّرَابِ^(۴۵) وَبُطُونِ الْأَوْدِيَةِ وَمَنَابِتِ
الشَّجَرِ^(۴۶).

"خدایا! باران را بر دور و اطراف ما بیار
نه بر ما. خدایا! برتپه ها و کوه های کوچک و
درون دره ها و جای رویش درختان بیار."

آن چه هنگام رنج و مشقت باید گفته شود

رسول الله ﷺ در هنگام رو به رو شدن
با مشقت، این دعا را می خواندند: ((لَا إِلَهَ إِلَّا
اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ رَبُّ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ))^(۴۷).

"نیست معبودی به حق مگر خدای
یکتای بزرگ و بردبار. نیست معبودی به حق
مگر خدای یکتا که پروردگار آسمان ها و
پروردگار زمین و پروردگار عرش بزرگ
است."

آن چه که لازم است هنگام رو به رو شدن
با مشکل گفته شود

رسول الله ﷺ فرمودند: ((اللَّهُمَّ لَا سَهْلَ إِلَّا
مَا جَعَلْتَهُ سَهْلًا، وَأَنْتَ تَجْعَلُ الْحَزْنَ إِذَا
شِئْتَ سَهْلًا))^(۴۹).

"خدایا! هیچ آسانی نیست مگر آن چه
تو آن را آسان کنی و تو اگر بخواهی، هر
سختی را آسان می‌کنی."

آن چه هنگام رخ دادن حادثه ای ناخوشایند
و یا شکست و عدم موفقیت در کاری، باید گفته
شود

رسول اکرم ﷺ فرمودند: ((... وَإِنْ أَصَابَكَ
شَيْءٌ فَلَا تَقُلْ: لَوْ أَنِّي فَعَلْتُ كَانَتْ كَذَا وَكَذَا،
وَلَكِنْ قُلْ: قَدَرُ اللَّهِ وَمَا شَاءَ فَعَلَ، فَإِنَّ (لَوْ)
تَفْتَحُ عَمَلَ الشَّيْطَانِ))^(۵۰).

... هرگاه چیزی ناخوشایند به تو رسد،
 نگو: اگر چنین و چنان می‌کردم، بلکه
 بگو: "تقدیر خداوند بوده و آن چه بخواهد
 انجام می‌دهد"؛ زیرا کلمه‌ی اگر دروازه‌ی
 کار شیطان را می‌گشاید.

آن چه در هنگام و سوسه لازم است گفته

شود

باید بگوید: أَعُوذُ بِاللَّهِ، آمَنْتُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ.
 "به خدا پناه می‌برم به خدا و رسولش
 ایمان می‌آورم."

رسول الله ﷺ فرمودند: ((... فَأِذَا بَلَغَهُ
 فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ وَلِيُنْتَهَ)).

... اگر گرفتار سوسه شد، به خدا پناه
 برد تا از سوسه رها شود.

و فرمودند: ((... فَمَنْ وَجَدَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا،
فَلْيَقُلْ: آمَنْتُ بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ))^(۵۱).

... هر کس کمی به وسوسه دچار شد،
بگوید: "به خدا و رسولش ایمان آوردم".

دعا خواندن بر کسی که به وسیله ی

جانوری گزیده شده است

رقی نفرٌ من أصحابِ رسولِ الله ﷺ سيِّدَ
حیٍّ من أحياءِ العربِ، كانَ قد لُدغَ، رقاؤه
أحدُهُم بسورةِ الفاتحةِ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿ فتعافى، فَجَعَلُوا لَهُمْ قَطِيعَ غَنَمٍ،
فَأَذَنَ لَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ باقتسامه، وقال: ((وَمَا يُدْرِيكَ
أَنَّهَا رُقِيَةٌ، ثُمَّ قَالَ: قَدْ أَصَبْتُمْ أَقْسَمُوا وَأَضْرَبُوا
لِي مَعَكُمْ سَهْمًا، فَضَحِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ))^(۵۲).

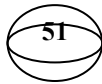
ریس قبیله ای را حشره ای گزیده بود،
عده ای از یاران پیامبر ﷺ بر او دعا خواندند،

یکی از آن‌ها سوره ی فاتحه را بر او خواند و مرد گزیده شده بهبود یافت. در مقابل خواندن دعا، گله ای گوسفند به آن‌ها دادند. رسول اکرم ﷺ به آن‌ها اجازه داد تا بین خود تقسیم کنند و فرمود: از کجا می‌دانستی که سوره ی فاتحه «الحمد لله رب العالمین» برای درمان خوب است؟ سپس فرمود: کار خوبی کردید گوسفندها را بین خود تقسیم کنید، يك سهم نیز به من بدهید. سپس پیامبر ﷺ خندید.

خواندن دعا بر کسی که از چیزی گله و

شکوه می‌کند

«كَانَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا اشْتَكَى يَقْرَأُ عَلَيَّ نَفْسَهُ بِالْمُعَوِّذَاتِ وَيُنْفُثُ»^(۵۳) قِيلَ لِلزُّهْرِيِّ رَحِمَهُ اللَّهُ: كَيْفَ يُنْفُثُ؟ قَالَ: كَانَ يُنْفُثُ عَلَيَّ يَدِيهِ، ثُمَّ يَمْسَحُ بِهِمَا عَلَيَّ وَجْهِي^(۵۴).

ذکرهای برگزیده

رسول الله ﷺ وقتی از چیزی شکایت داشت سوره های معوذہ را می خواند، سپس بر خود می دمید. به امام زهری گفته شد: چگونه بر خود می دمید؟ گفت: بر کف دست خود فوت می کرد و بر صورت می کشید.

دعا خواندن بر کسی که از زخم و جراحتی

شکایت دارد

كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَضَعُ سَبَابَتَهُ بِالْأَرْضِ ثُمَّ يَرْفَعُهَا، وَيَقُولُ: (بِسْمِ اللَّهِ، تُرْبَةُ أَرْضِنَا، بَرِيْقَةٌ بَعْضِنَا، يُشْفَى بِهِ سَقِيمُنَا، يَا ذَنْ رَبَّنَا) (۵۵).

رسول الله ﷺ انگشت شهادت خود را بر زمین گذاشته سپس آن را بلند کرده و با آنچه از خاک به انگشت مبارکش چسبید به موضع درد و یا زخم شخص مریض گذاشته می‌فرمود: "به نام خدا؛ خاک زمین ما، تفاله‌ی همدیگر، با اجازه‌ی خدا، بیمار به وسیله‌ی آن شفا می‌یابد."

روش درمان کردن و معالجه‌ی رسول الله

انس رضی الله عنه، ثابت را معالجه کرد و گفت: «ألا أرفيك برؤية رسول الله ﷺ؟ قال: بلى، قال: اللهم رب الناس، مُذهب البأس، اشف أنت

الشَّافِي، لَا شَافِيَ إِلَّا أَنْتَ، شِفَاءً لَا يُعَادِرُ
سَقَمًا)) (۵۶).

آیا تو را به معالجه‌ی رسول الله ﷺ
درمان نکنم؟ ثابت گفت: بلی انس گفت:
"بارخدا! ای معبود مردم و نابودکننده‌ی
مرض‌ها، شفا بده که تو شفا دهنده‌ای.
جز تو شفا دهنده‌ای نیست، شفایی که مرض
ها را باقی نمی‌گذارد."

معالجه‌ی جبریل علیه السلام رسول الله ﷺ را

جبریل علیه السلام رسول الله ﷺ را - اگر از
چیزی شکایت داشت - درمان میکرد و
می‌فرمود: ((بِسْمِ اللَّهِ يُبْرِيكُ، وَمِنْ كُلِّ دَاءٍ

يَشْفِيكَ، وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ، وَشَرِّ كُلِّ
ذِي عَيْنٍ))^(۵۷).

"به نام خدا درمان می‌شوی، از هر
بیماری و مرضی شفا می‌یابی و از شر هر
حسودی که حسادت ورزد و شر هر چشم
زخمی".

معالجه ی درد بدن

رسول الله ﷺ فرمودند: ((ضَعُ يَدَكَ عَلَي
الَّذِي يَأَلَمُ مِنْ جَسَدِكَ، وَقُلْ: بِسْمِ اللَّهِ ثَلَاثًا،
وَقُلْ سَبْعَ مَرَّاتٍ: أَعُوذُ بِاللَّهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا
أَجِدُ وَأُحَاذِرُ))^(۵۸).

دستت را بر جایی از بدنت که درد
می‌کند بگذار و سه بار بگو: "به نام خدا". و
هفت بار بگو: "به خدا پناه می‌برم و قدرت

خدا، از شر آن چه به آن دچار می‌شوم و از آن بیم دارم و می‌ترسم."

آن چه که باید هنگام عیادت مریضی - که

مرگش فرا نرسیده - گفته شود

رسول الله ﷺ فرمودند: ((مَنْ عَادَ مَرِيضًا، لَمْ يَخْضُرْ أَجَلَهُ، فَقَالَ عِنْدَهُ سَبْعَ مَرَارٍ: أَسْأَلُ اللَّهَ الْعَظِيمَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ أَنْ يَشْفِيكَ، إِلَّا عَافَاهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ الْمَرَضِ))^(۵۹).

هر يك از شما بیماری را - که هنوز اجلس فرا نرسیده - عیادت کند و در آن هنگام هفت بار بگوید: "از خدای بزرگ مرتبه، پروردگار عرش بزرگ خواهانم که تو را شفا دهد، به یقین خداوند او را از آن مرض شفا می‌دهد."

و هر گاه رسول الله ﷺ به عیادت بیماری می‌رفت، می‌فرمود: «لَا بَأْسَ، طَهُورٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ»^(۶۰).

اهمیتی ندارد این شاء الله (این بیماری) پاک کننده‌ی گناهان است.

آن چه در هنگام ترس از ضرر یا فتنه‌ای،

لازم است گفته شود

رسول الله ﷺ فرمودند: «لَا يَتَمَنَّيَنَّ أَحَدُكُمْ الْمَوْتَ مِنْ ضَرٍّ أَصَابَهُ، فَإِنْ كَانَ لَا بُدَّ فَاعِلًا، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ أَحْيِنِي مَا كَانَتْ الْحَيَاةُ خَيْرًا لِي، وَتَوَفَّنِي إِذَا كَانَتْ الْوَفَاةُ خَيْرًا لِي»^(۶۱).

هیچ یک از شما به خاطر زبانی که به او رسیده، آرزوی مرگ نکند! ولی اگر ناگزیر است که چنین آرزویی کند، بگوید: "خدایا!

اگر زندگی برای من خیر است، مرا زنده بدار
و اگر مرگ برای من خیر است، مرا بمیران."
آن چه هنگام ناامید شدن از زندگی
(هنگامی که انسان به مرضی دچار شده که
پایانی جز مرگ ندارد) لازم است گفته شود

رسول الله ﷺ در بستر مرگ فرمودند: ا

مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ
وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ
أُولَئِكَ رَفِيقًا ﴿النساء: 69﴾ «اللَّهُمَّ اغْفِرْ
لِي، وَأَرْحَمْنِي، وَالْحَقِيقِي بِالرَّفِيقِ الْأَعْلَى»،^(۶۲)
كما يُسْتَحَبُّ لَهُ كَذَلِكَ أَنْ يُكْتَبَ مِنْ تِلَاوَةِ
الْقُرْآنِ وَقَوْلِ الْأَذْكَارِ.

(خدایا مرا) با پیامبران و صدیقان و
شهیدان و نیکوکاران (محمشور گردان)، چه
نیکو رفیقانی هستند. "خدایا! مرا ببخشا و به

من رحم کن و مرا به خود پیوند ده". همچنین مستحب است قرآن را بسیار تلاوت کند و ذکرهای بسیار بگوید.

آن چه هنگام گرفته شدن روح گفته

می‌شود

رسول الله ﷺ فرمودند: «مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، دَخَلَ الْجَنَّةَ»^(۶۳).

هرکس آخرین کلام او "لا إله إلا الله"

باشد، وارد بهشت می‌شود.

و رسول الله ﷺ فرمود: «لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ: لَا

إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ»^(۶۴).

به کسانی که در حال مرگ هستند (لا إله

إلا الله) تلقین کنید.

(فایده): چگونه می‌توان کلمه ی توحید

را به افراد محتضر (در حال مرگ) تلقین کرد؟

آن را با مهربانی و ملایمت و نرمی به او تلقین کنید، با ترس از این که آن را رد کند. و العیاذ بالله.

و اگر آن را بر زبان آورد، دوباره بر او تکرار نکنید، مبدا پس از آن حرف دیگری بزند (و از کلمه ی توحید بازگردد) (۶۵).

آن چه هنگام نماز بر میت گفته می‌شود

رسول الله ﷺ بر جنازه ای نماز خواندند و فرمودند: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ، وَعَافِهِ وَأَعْفُ عَنْهُ، وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ، وَوَسِّعْ مَدْخَلَهُ، وَأَغْسِلْهُ بِالْمَاءِ وَالتَّلَجِ وَالْبَرْدِ، وَتَقِّهِ مِنَ الْخَطَايَا كَمَا تَقْيِتُ الثُّوبَ الْأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَأَبْدِلْهُ دَارًا

خَيْرًا مِنْ دَارِهِ، وَأَهْلًا خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ، وَزَوْجًا
 خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ، وَأَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ، وَأَعَدَّهُ مِنْ
 عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ عَذَابِ النَّارِ) (۶۶).

”بارخدایا! گناهان او را عفو کن و او را
 ببخشای و رحمت و عافیت فرما و او را وقت
 فرود آوردن در قبر بزرگ دار و جایگاهش
 را وسیع گردان و او را با آب و یخ و برف
 بشوی و از گناهان پاکش کن؛ همان گونه که
 جامه ی سفید از نجاست پاک می‌شود. و به
 وی خانه ای بهتر از خانه ی این دنیا و
 خانواده ای بهتر از خانواده ی این دنیایش
 عنایت فرما و او را به بهشت وارد گردان و از
 رنج و سختی قبر و عذاب جهنم محفوظش
 مدار.”

وقتی یکی از افراد خانواده یا خویشان، فوت کند، چه باید بگوید؟

رسول الله ﷺ می‌فرماید: «مَا مِنْ مُسْلِمٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ، فَيَقُولُ مَا أَمَرَهُ اللَّهُ: إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ، اللَّهُمَّ اجْرِنِي فِي مُصِيبَتِي وَأَخْلِفْ لِي خَيْرًا مِنْهَا، إِلَّا أَخْلَفَ اللَّهُ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا»^(۶۷).

هر مسلمانی که بر او مصیبتی وارد آید و همان طور که خدا به او امر فرموده، بگوید: "ما از آن خداییم و به سوی او باز می‌گردیم. خدایا! مرا بر مصیبتم اجر و پاداش ده و بهتر از او را به جانشینت‌اش به من عطا کن؛ خداوند حتماً بهتر از او را جانشینش قرار می‌دهد.

آن چه لازم است که برادر مسلمان به

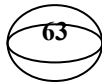
همدین عذارش بگوید

چنان که رسول خدا ﷺ وقتی که دخترش فردی را به سوی حضرت فرستاد و گفت: پسر او فوت کرده است، شخصی به سوی او فرستاد و فرمود: سلام مرا به او برسانید و بگویید: «إِنَّ لِلَّهِ مَا أَخَذَ وَلَهُ مَا أُعْطِيَ وَكُلٌّ عِنْدَهُ بِأَجَلٍ مُّسَمًّى فَلْتَصْبِرْهُ وَلْتَحْتَسِبْ»^(۶۸).

”برای خداست آن چه گرفته و از آن اوست آن چه به ما داده و هر چیز نزد او دارای تقدیر و سرنوشتی معین است، پس صبر کن و نزد خدا پاداش اجر به شمار آور.“

آن چه که باید هنگام نماز خواندن بر جنازه

ی کودک، گفته شود

ذکرهای برگزیده

بر پدر و مادر آن کودک دعا کند و بگوید: اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَهُمَا فَرَطًا^(۶۹)، واجْعَلْهُ لَهُمَا سَلَفًا، واجْعَلْهُ لَهُمَا ذُرًّا، وَتَقَلُّ بِهِ مَوَازِينَهُمَا، وَأَفْرِغِ الصَّبْرَ عَلَى قُلُوبِهِمَا، وَلَا تَفْتِنَهُمَا بَعْدَهُ، وَلَا تَحْرِمَهُمَا أَجْرَهُ^(۷۰).

”بارخدایا! او را برایشان استقبال کننده (پیشقدم به بهشت) قرار ده و او را برای آن‌ها جانشینی (در بهشت) کن و سرمایه ای برای آن‌ها قرار ده و به خاطر او ترازوی اعمال آن‌ها را گران کن و به آن‌ها صبر و شکیبایی ببخش و آن‌ها را پس از مردن او گمراه و منحرف مگردان و از اجر (از دست دادن او و صبر بر آن) محرومشان مکن.”

(فایده): آیا در هنگام تشییع جنازه، لازم است چیزی گفته شود؟

بدان - خدا تو را رحم کند - که قول صواب و درست که پیشینیان و نیاکان علیهم السلام بر آن بودند، این است: سکوت و آرامش در حال تشییع جنازه و اگر به ذکر یا فکری مشغول شد، صدای خود را بلند نکند ^(۷۱).

آن چه پس از به خاک سپردن مرده، باید

گفته شود

رسول الله صلی الله علیه و آله در پایان دفن مرده، بر قبر ایستاده، می فرمودند: «اسْتَغْفِرُوا لِأَخِيكُمْ، وَسَلُّوا لَهُ بِالتَّشْيِيتِ فَإِنَّهُ الْآنَ يُسألُ» ^(۷۲).

برای برادرستان استغفار کنید و از خدا برای او اثبات و پذیرش گفتمار (حق و درست) او را بخواهید؛ زیرا هم اکنون از او سؤال می شود.

آن چه که مرده از دعای در نماز جنازه،

استفاده و بهره می‌برد

(فایده): علما همه بر این قولند که مردگان از دعا بهره برده و ثواب دعا نیز به آن‌ها می‌رسد^(۷۳).

دعایی که مسلمانان از رسول الله ﷺ آموخته اند، چنین است: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا، وَصَغِيرِنَا وَكَبِيرِنَا، وَذَكَرِنَا وَأُنثَانَا، وَشَاهِدِنَا وَعَائِبِنَا، اللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَأَحْيِهِ عَلَيَّ [الإيمان]، وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَيَّ [الإسلام] اللَّهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ وَلَا تُضِلَّنَا بَعْدَهُ»^(۷۴).

”الهی! بر زندگان ما و مردگان ما، بر کوچک و بزرگ ما، بر مرد و زن ما، بر حاضر و غایب ما مغفرت کن. الهی! هر کس

را از ما زنده می‌کنی و متولد می‌کنی، با ایمان به دنیا آور و هر آن کس که از ما می‌گیری، مسلمان بگیر و مؤمن بپران. خدایا! ما را از اجر و پاداش [صبر کردن بر رنج و فاتش] محروم مکن و ما را پس از مردن او گمراه و منحرف مگردان."

(فایده) حق مسلمان بر مسلمان دیگر این است که خوبی‌های او را بگوید حتی پس از مرگ.

رسول الله ﷺ فرمودند: «لَا تَسْبُوا الْأَمْوَاتَ، فَإِنَّهُمْ قَدْ أَفْضَوْا إِلَى مَا قَدَّمُوا» (۷۵).

به مردگان دشنام ندهید؛ زیرا به سوی آن چه که انجام داده‌اند، رفته‌اند.

آن چه در زیارت قبرستان باید گفته شود

رسول الله ﷺ به مسلمانان آموخته که هرگاه به قبرستان رفتند، چنین بگویند:

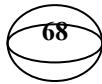
«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ، وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ، لِلْآحِقُونَ، أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ»^(۷۶).

”سلام و درود بر شما باد ای خانه های مؤمنان و مسلمانان! ما نیز - هرگاه خدا بخواهد - به شما خواهیم پیوست، از خداوند برای خودمان و برای شما سلامتی می طلبیم.“

فصل چهارم

ذکرها و وردهای وارده ی شبانه روز

بدان - خدا تو رحم کند - که ذکرهای شبانه روزی بسیار است و اکنون مجال سخن گفتن از همه ی آن ها نیست و در این کتاب فقط گزیده ای از اذکار و اوراد صحیح به نظر

ذکرهای برگزیده

خوانندگان گرامی خواهد رسید تا حفظ آن آسان گشته و بتوان به آن ها پای بند شد و عمل کرد. از خدا یاری بخواه و ناتوان مباش و بر چیزی که به تو نفع برساند حریص باش؛ زیرا بهتر از این ذکرها چیز دیگری وجود ندارد.

بابی در بعضی از آن چه هنگام صبح و شام

گفته می‌شود

می‌گوید: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَحْيَانَا بَعْدَ مَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُورُ»^(۷۷).

ستایش از آن خدایی است که ما را پس از مردن زنده گردانید و زنده شدن به سوی اوست.

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَافَانِي فِي جَسَدِي، وَرَدَّ عَلَيَّ رُوحِي، وَأَذِنَ لِي بِذِكْرِهِ»^(۷۸).

”ستایش از آن خدایی است که به من صحت و تندرستی بخشید و جنم را به من باز گردانید و به من اجازه ی ذکرش را داد.“

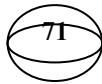
سپس آیه الکرسی را می‌خواند: اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿

زیرا در حدیث چنین آمده است که: «لَنْ يَزَالَ عَلَيْكَ مِنَ اللّٰهِ حَافِظٌ، وَلَا يَقْرُبُكَ شَيْطَانٌ حَتَّىٰ تُصْبِحَ»^(۷۹).

”با خواندن آن همچنان از تو محافظت می‌شود و شیطان جرات نزدیک شدن به تو را ندارد تا صبحگاهان.“

و سوره های معوذہ (اخلاص، فلق، ناس) را سه بار می‌خواند؛ زیرا به فرموده ی رسول الله ﷺ ” (تَكْفِيكَ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ) ^(۸۰). از شر هر چیز برای او کافی است.“

و اگر صبح یا شب فرا رسید، سید الاستغفار را می‌خواند؛ همان گونه که رسول الله ﷺ فرمودند: ((سَيِّدُ الاستِغْفَارِ: اللَّهُمَّ أَنتَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ، وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ، أَبوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ، وَأَبوءُ [لَكَ] بِذُنُوبِي فَاعْفُرْ لِي، فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ)) ^(۸۱).

ذکرهای برگزیده

"خدایا! تو پروردگار منی. معبودی به حق جز تو نیست مرا آفریدی و من بنده‌ی توام و به پیمان و وعده‌ی خود با تو، تا آن جا که بتوانم، پایدارم. از شر آن چه انجام داده‌ام، به تو پناه می‌برم. از نعمت تو بر خود آگاهم و به گناهانم اعتراف دارم. مرا بیامرز؛ همانا جز تو کسی آمرزنده‌ی گناهان نیست".

و بامدادان بگوید: «اللَّهُمَّ بِكَ أَصْبَحْنَا، وَبِكَ أُمْسَيْنَا، وَبِكَ نَحْيَا، وَبِكَ نَمُوتُ، وَإِلَيْكَ النُّشُورُ».

"خدایا! به امر تو صبح کردیم و به امر تو شام کردیم. به امر تو زنده می‌شویم و به امر تو می‌میریم. و زنده شدن به سوی توست".

و شامگاهان بگوید: «اللَّهُمَّ بِكَ أَمْسَيْنَا،
وَبِكَ أَصْبَحْنَا، وَبِكَ نَحْيَا، وَبِكَ نَمُوتُ، وَإِلَيْكَ
الْمَصِيرُ»^(۸۲).

”خدایا! به فرمان تو شام کردیم و به
فرمان تو شب را به صبح رساندیم. به فرمان
تو زنده می شویم و به فرمان تو می میریم و
بازگشت ما به سوی توست.”

وقتی که صبح شد بگوید: «أَصْبَحْنَا
وَأَصْبَحَ الْمَلِكُ لِلَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ».

”به بامداد وارد شدیم و جهانیان به بامداد
وارد شدند؛ درحالی که آن ها از آن خدا
هستند و ستایش از آن خداست و معبودی به
حق نیست مگر خدای یکتا. یگانه است،

شریکی ندارد، پادشاهی از آن اوست و ستایش از آن او. و او بر هر چیز تواناست." و شب هنگام بگوید: «أَمْسَيْنَا وَأَمْسَى الْمَلِكُ لِلَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» و زاد إن شاء: «رَبِّ أَسْأَلُكَ خَيْرَ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ، وَخَيْرَ مَا بَعْدَهَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا فِي هَذِهِ اللَّيْلَةِ، وَشَرِّ مَا بَعْدَهَا»^(۸۳).

"به شامگاه وارد شدیم و جهانیان به شامگاه وارد شدند؛ در حالی که از آن خدا هستند و ستایش از آن خداست و معبودی به حق نیست مگر خدای یکتا. یگانه است، شریکی ندارد، پادشاهی از آن اوست و ستایش از آن او. و او بر هر چیز تواناست. و اگر خواست این را افزون می‌کند: پروردگارا!

از تو خیر آن چه در این شب است و خیر آن چه پس از آن است، می‌خواهم و به تواز شر آن چه در این شب است و شر آن چه پس از آن است، پناه می‌برم."

آن چه در صبح روز جمعه لازم است گفته

شود

بدان - خدا تو را رحم کند - که باید همه ی آن چه تا به حال گذشت گفته شود و درود فراوان بر رسول الله ﷺ بر آن افزوده شود؛ چنان که رسول الله ﷺ فرمودند: «مِنْ أَفْضَلِ أَيَّامِكُمْ يَوْمُ الْجُمُعَةِ، فَأَكْثِرُوا عَلَيَّ مِنَ الصَّلَاةِ فِيهِ ...» الحديث^(۸۴).

"از بهترین روزهای شما روز جمعه است، پس در آن روز درود فراوان بر من بفرستید."

باب ذکرهای هنگام خواب و آن چه متعلق

به آن است

بدان - خداوند تو را رحم و عنایت کند - کسی که می‌خواهد بخوابد، سنت است کارهایی انجام دهد و ذکرهایی^(۸۵) را بر زبان آورد، که اینک برخی از آن‌ها در پی خواهد آمد. سپس دلایل آن، به ترتیب ذکر خواهد شد تا برای کسانی که بخواهند از سنت رسول الله ﷺ پیروی کنند، سهل و آسان شود.

ذکرها از این قرارند:

(1) خواندن آیه الکرسی.

(2) خواندن آیات آخر سوره ی بقره: ا

ءَامِنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ... ﴿

[سورة البقرة: الآياتان 285 - 286] تا آخر

آن سوره.

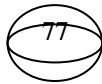
(۳) خواندن سوره ی کافرون: اَقْلُ
يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿﴾

(4) این که سوره های معوذته (اخلاص، فلق، ناس) را بخواند، سپس در کف دست های خود دمیده و به بدن خود بمالد تا جایی که دستش می رسد. از سر و صورت شروع کند تا قسمت جلو بدن. و این کار را سه بار تکرار نماید.

(5) گفتن 34 بار الله اکبر، 33 بار الحمد لله و 33 بار سبحان الله.

(6) و بگوید: «اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَحْيَا، وَبِاسْمِكَ أَمُوتُ».

"خداوندا! با نام تو زنده می شوم و می میرم".

ذکرهای برگزیده

(7) بگوید: «بِسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي
وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنْ أَمْسَكَتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا، وَإِنْ
أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ
الصَّالِحِينَ».

”پروردگارا! با نام تو پهلویم را به زمین
گذاشتم و با نام تو آن را بلند می‌کنم. اگر
جانم را گرفتی، به آن رحم کن و اگر آن را
نگه داشتی، به آن چه بندگان نیک و صالح را
حفظ می‌کنی حفظ نما”.

(8) بگوید: «اللَّهُمَّ أَسَلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ،
وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ،
وَأَلْبَسْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَغْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لَا
مَلْجَأَ وَلَا مَنجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ
الَّذِي أَنْزَلْتَ، وَبِنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ».

”الهی! جانم را به تو سپردم و کارم را به تو واگذاشتم و رویم را به سوی تو گردانیدم و به تو تکیه کردم. در حال امید به ثوابت و ترس از عذابت، پناهگاه و راه نجاتی از عذاب تو جز به سوی تو نیست. به کتابی که نازل نمودی و پیامبری که فرستادی، ایمان آوردم.” و این آخرین دعایی است که بر زبان می‌آورد.

اکنون دلیل آن اذکار به ترتیب چنین است

1- در روایت ابی هریره آمده است که وقتی می‌خواست زکات رمضان (فطر) را نزد خود نگهدارد، شیطان وارد شد و این دعا را به او آموخت: «إِذَا أُوتِيَ إِلَيَّ فِرَاشِكَ، فَاقْرَأْ آيَةَ الْكُرْسِيِّ» وقال النبي ﷺ: «صَدَقَكَ وَهُوَ كَذُوبٌ»^(۸۶).

وقتی به رختخواب رفتی آیه الکرسی را بخوان. رسول الله ﷺ فرمود: راست گفت با این که درغگوست.

2- رسول الله ﷺ فرمودند: «الْآيَاتَانِ مِنْ آخِرِ سُورَةِ الْبَقَرَةِ مَنْ قَرَأَ بِهِمَا فِي لَيْلَةٍ كَفَّتَاهُ»^(۸۷).

هر کس دو آیه ی آخر سوره ی بقره را در شب بخواند برای او کافی است. (یعنی بدی به او نمی‌رسد).

3- رسول الله ﷺ فرمودند: «أَقْرَأُ ﴿ قُلْ يَأْتِيهَا الْكُفْرُونَ ﴾ ثُمَّ نَمَّ عَلَى خَاتِمَتِهَا فَإِنَّهَا بَرَاءَةٌ مِنَ الشُّرْكِ»^(۸۸).

"سوره ی کافرون را بخوان، سپس بخواب که برای تو برائت از شرک خواهد بود".

4- كَان رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَخَذَ مَضْجَعَهُ
تَفَتَّ^(۸۹) فِي يَدِهِ وَقَرَأَ بِالْمَعْوَذَاتِ^(۹۰) وَمَسَحَ بِهِمَا
جَسَدَهُ^(۹۱).

رسول الله ﷺ هنگام خواب، سوره های
معوذة (اخلاص، فلق، ناس) را می خواند و در
دست های خود می دمید و به بدن می مالید.

5- رسول الله ﷺ به علی و فاطمه رضی
الله عنهما فرمودند: ((إِذَا أَخَذْتُمَا مَضَاجِعَكُمَا،
فَكَبِّرَا لِلَّهِ أَرْبَعًا وَثَلَاثِينَ، وَاحْمَدَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ،
وَسَبَّحَا ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ))^(۹۲).

وقتی به رختخواب رفتید 34 بار الله اکبر،
33 بار الحمد لله و 33 بار سبحان الله بگویید.

6- رسول الله ﷺ موقع رفتن به
رختخواب می فرمودند: ((اللَّهُمَّ بِاسْمِكَ أَحْيَا،
وَبِاسْمِكَ أُمُوتُ))^(۹۳).

"خدایا! با نام تو زنده می‌شوم و با نام تو

می‌میرم."

7 - رسول الله ﷺ فرمودند: «إِذَا أَوَى

أَحَدُكُمْ إِلَى فِرَاشِهِ، فَلْيَنْفُضْ فِرَاشَهُ بِدَاخِلَةِ
إِرْزَارِهِ، فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي مَا خَلَفَهُ عَلَيْهِ، ثُمَّ يَقُولُ:
بِاسْمِكَ رَبِّي وَضَعْتُ جَنْبِي وَبِكَ أَرْفَعُهُ، إِنْ
أَمْسَكَتَ نَفْسِي فَارْحَمْهَا وَإِنْ أُرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا
بِمَا تَحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ»^(۹۴).

هر يك از شما هنگام رفتن به بستر، لازم

است رختخواب خود را از داخل بتکاند، زیرا

نمی‌داند چه بر آن آمده یا وارد شده است،

سپس بگوید: "پروردگارا! با نام تو پهلویم را

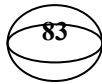
به زمین گذاشتم و با نام تو آن را بلند می‌کنم

اگر جانم را گرفتی، به آن رحم کن و اگر آن

را نگه داشتی، به آن چه بندگان نیک و صالح را حفظ می‌کنی، حفظ نما."

8- رسول الله ﷺ فرمودند: «إِذَا أَتَيْتَ مَضْجِعَكَ، فَتَوَضَّأْ وَضُوءَكَ لِلصَّلَاةِ، ثُمَّ اضْطَجِعْ عَلَى شِقِّكَ الْأَيْمَنِ وَقُلْ: اللَّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسِي إِلَيْكَ، وَفَوَّضْتُ أَمْرِي إِلَيْكَ، وَوَجَّهْتُ وَجْهِي إِلَيْكَ، وَالْجَأْتُ ظَهْرِي إِلَيْكَ، رَعْبَةً وَرَهْبَةً إِلَيْكَ، لَا مَلْجَأَ وَلَا مُنْجَا مِنْكَ إِلَّا إِلَيْكَ، آمَنْتُ بِكِتَابِكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ، وَ[ب]نَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ، فَإِنْ مِتُّ مِتَّ عَلَى الْفِطْرَةِ، [و]اجْعَلْهُنَّ مِنْ آخِرِ كَلَامِكَ»^(۹۵).

هنگام رفتن به بستر، همان طور که برای نماز وضو می‌گیری وضو بگیر، سپس بر طرف راستت بخواب و بگو: "الهی! جانم را به تو سپردم و کارم را به تو واگذاشتم و رویم را به

ذکرهای برگزیده

سوی تو گردانیدم و به تو تکیه کردم. در حال امید به ثوابت و ترس از عذابت، پناهگاه و راه نجاتی از عذاب تو جز به سوی تو نیست. به کتابی که نازل نمودی و پیامبری که فرستادی، ایمان آوردم."

چنان چه در این حالت بمیری، بر فطرت (مسلمان و مؤمن بودن) خواهی مرد و آن را آخرین کلامت بگردان.

آن چه که هنگام دیدن خوابی که آن را دوست دارد یا از آن کراهت دارد باید گفته شود

اگر خوابی خوب دیده باشد که آن را دوست داشت، الحمدلله بگویند، سپس دیگران را از آن با خبر کند.

و اگر خوابی بود که دوست نداشت، آن خواب از شیطان است و باید بگویند: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ وَشَرِّهَا. وَيَنْفُثُ^(۹۶) عَنْ يَسَارِهِ ثَلَاثًا. وَلَا يَحْدُثُ بِهَا أَحَدًا.

"از شر شیطان و شر آن خواب، به خدا پناه می‌برم." و سه بار بر دست چپ خود بدمد و هیچ کس را نباید از آن خواب با خبر سازد.

رسول الله ﷺ فرمودند: «إِذَا رَأَى أَحَدُكُمْ رُؤْيَا يُحِبُّهَا، فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ اللَّهِ، فَلِيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَيْهَا وَلِيَحْدُثُ بِهَا، وَإِذَا رَأَى غَيْرَ ذَلِكَ مِمَّا

يَكْرَهُ، فَإِنَّمَا هِيَ مِنَ الشَّيْطَانِ، فَلْيَسْتَعِذْ مَنْ
شَرِّهَا، وَلَا يَذْكُرْهَا لِأَحَدٍ، فَإِنَّهَا لَا تَضُرُّهُ^(٩٧).

اگر یکی از شما خوابی دید که میل داشت
بقیه را از آن آگاه کند، آن خواب از خداست.
بنابراین باید خدا را سپاس گوید و دیگران را
از آن با خبر سازد، ولی اگر غیر آن بود و
کراهت داشت، آن خواب از شیطان است و
باید از شر آن به خدا پناه برد و کسی را از
آن خبر ندهد که به او ضرر و زیانی نخواهد
رسید.

ورد هنگام بیدار شدن از خواب در نیمه شب
و خوابیدن پس از آن⁽⁹⁸⁾

رسول الله ﷺ فرمودند: اگر یکی از شما در نیمه شب از خواب بیدار شود و بگوید: «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَيَّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَسُبْحَانَ اللَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، أَوْ دَعَا، اسْتَجِيبْ لَهُ، فَإِنْ تَوَضَّأَ وَصَلَّى قَبِلَتْ صَلَاتُهُ»^(۹۹).

"نیست معبودی به حق مگر خدای یکتا، شریکی ندارد، ملک هستی از آن اوست، ستایش از آن اوست و او بر هر چیز تواناست، ستایش از آن خداست، خداوند پاک است و توانایی و قدرتی در دوری از گناه و پایداری برطاعت نیست مگر با کمک و یاری خداوند". سپس بگوید: "خدایا! مرا بیمارز". و یا دعا

ذکرهای برگزیده

کند، دعای او مستجاب می‌شود. و اگر وضو بگیرد و نماز بخواند، نماز او مقبول درگاه خدا خواهد شد.

فصل پنجم

ذکرهای مخصوص عبادات

نماز و متعلقات آن، زکات، روزه، حج

و عمره:

باب مخصوص به اذکار نماز و متعلقاتش

آن چه هنگام وارد شدن به مستراح باید

بگوید

رسول الله ﷺ هنگام ورود به مستراح

می فرمودند: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ»^(۱۰۰).

"خدایا! من از شیطان های نر و ماده به

تو پناه می برم."

(فایده) یادآوری: ذکر کردن و سخن گفتن

در حال قضای حاجت، مکروه است مگر بر

ضرورت. بنابراین در آن حال، نباید عطسه را

پاسخ گوید و جواب سلام را ندهد، همچنین پاسخ مؤذنی که اذان می‌گوید را نباید بگوید. «وقد مرَّ رجلٌ بالنبیِّ ﷺ وهو یبولُ، فسَلَّمَ علیه فلم یردَّ علیه»^(۱۰۱).

مردی هنگام پیشاب کردن رسول الله ﷺ بر ایشان عبور کرده و سلام نمود؛ آن حضرت ﷺ جواب سلام او را نداد.

آن چه هنگام خارج شدن از مستراح لازم

است گفته شود

رسول الله ﷺ هرگاه از مستراح خارج می‌شدند، می‌فرمودند: «عُفْرَاكَ»^(۱۰۲).
 "خدایا! مرا بیامرزش".

آن چه هنگام وضو گرفتن باید گفته شود

باید بگوید: «بِسْمِ اللَّهِ»، در حدیث آمده است: «لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا وُضُوءَ لَهُ، وَلَا وُضُوءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرْ اسْمَ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ»^(۱۰۳). نماز فردی که وضو نگرفته صحیح نمی‌باشد؛ بنابراین وضوی کسی که نام خدا را نبرد نیز صحیح نیست.

آن چه پس از وضو گرفتن باید بگوییم

چنان که رسول الله ﷺ فرمودند بگویید: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ﷺ .

"گواهی می‌دهم که معبودی به حق نیست مگر خدای یکتا. برای او هیچ شریکی نیست و گواهی می‌دهم که محمد ﷺ بنده و فرستاده ی خداست".

رسول الله ﷺ فرمودند: «مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ، ثُمَّ قَالَ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، فَتُحْتَلَى لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةِ، يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ» (۱۰۴).

کسی که به طور کامل وضو بگیرد، سپس بگوید: "گواهی می‌دهم که معبودی به حق نیست مگر خدای یکتا. برای او هیچ شریکی نیست و گواهی می‌دهم که محمد ﷺ بنده و فرستاده ی خداست" درهای هشت گانه ی بهشت به رویش باز می‌شود و از هر در که بخواهد می‌تواند وارد شود.

آیا خواندن نماز پس از وضو، لازم است؟

رسول الله ﷺ فرمودند: «مَنْ تَوَضَّأَ نَحْوَ
وَضُوءِي هَذَا، ثُمَّ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ، لَا يُحَدِّثُ فِيهِمَا
نَفْسَهُ، غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ» (۱۰۵).

کسی که مانند وضوی من وضو بگیرد،
سپس دو رکعت نماز بخواند و در آن حالت با
خود سخن نگوید؛ گناهان گذشته ی او
بخشوده می‌شود.

یادآوری: مستحب است که هر کس
غسل و تیمم می‌کند، ذکرهای وضو را نیز
بگوید ولی بر کسی که حیض دارد یا جُنُب
است اگر بسم الله گفت و نام خدا را بر زبان
آورد، جایز نیست که آن را از قرآن
بداند (۱۰۶).

**آن چه هنگام خارج شدن از خانه و رفتن به
سوی مسجد، لازم است گفته شود**

می‌گوید: «بِسْمِ اللَّهِ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَضِلَّ أَوْ أَضَلَّ، أَوْ أَزِلَّ أَوْ أُزِلَّ، أَوْ أَظْلِمَ أَوْ أُظْلَمَ، أَوْ أَجْهَلَ أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ» «اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي بَصَرِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا وَعَنْ يَسَارِي نُورًا، وَفَوْقِي نُورًا وَتَحْتِي نُورًا، وَأَمَامِي نُورًا وَخَلْفِي نُورًا، وَعَظْمٌ لِي نُورًا»^(۱۰۷).

”به نام خدا؛ بر خدا توکل کردم و توانایی و قدرتی در دوری از گناه و پایداری بر طاعات نیست مگر به یاری خدا. خدایا! من به تو پناه می‌برم از این که گمراه کنم یا گمراه شوم، بلغزانم یا بلغزم، ظلم کنم یا به من ظلم شود، آزار دهم یا به من آزار رسد. خدایا! در قلبم نوری قرار ده و در چشمم

نوری و در گوشم نوری، از سمت راستم نوری و از سمت چپم نوری، از بالایم و از پایینم و از جلویم و از پشت سرم نوری. و بلند قدر فرما برایم نوری."

آن چه هنگام وارد شدن به مسجد و خارج شدن از آن باید گفته شود

می‌گوید: «بِسْمِ اللَّهِ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُولِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ افْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ».
به نام خدا؛ درود و سلام بر رسول خدا باد. خدایا! دروازه های نیکی و احسانت را بر من بگشا.

و هنگام خارج شدن می‌گوید

«بِسْمِ اللَّهِ، وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُولِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ اِنِّيْ اَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ».

”به نام خدا و درود و سلام بر رسول خدا باد. خدایا! من از تو احسانت را می‌خواهم.“
آن گاه با پای راست وارد شده و با پای چپ خارج می‌شود^(۱۰۸).

آن چه در مسجد باید انجام شود

ذکر خدا، نماز، تلاوت بسیار قرآن.
خداوند می‌فرماید: اِ فِي بُيُوتِ اَذْنِ اللّٰهِ اَنْ تَرْفَعَ وَيَذْكَرَ فِيهَا اَسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْعُدُوِّ وَالْاَصَالِ ﴿٦٦﴾ رِجَالٌ... ﴿الآية [النور: 36 - 37].

”خداوند رخصت داده تا در خانه های او (مساجد) ذکر و نام خدا بلند شود و صبح و شام، تسبیح و تنزیه خدا کنند، پاك مردانی...“

و رسول الله ﷺ فرمودند: «إِئْمَا بُنِيَتْ
 الْمَسَاجِدُ لِمَا بُنِيَتْ لَهُ»،^(۱۰۹) «إِئْمَا هِيَ لَذِكْرِ اللَّهِ
 عَزَّ وَجَلَّ، وَالصَّلَاةِ، وَقِرَاءَةِ الْقُرْآنِ»^(۱۱۰).

خانه های خدا برای چیزی ساخته شده
 است که به خاطر آن بنا شده است؛ برای ذکر
 خداوند عزوجل و نماز و تلاوت قرآن.

آن چه هنگام شنیدن صدای مؤذن باید

گفته شود

شنونده ی اذان هرچه مؤذن می گوید
 باید تکرار کند به جز جمله ی: (حیَّ علی
 الصَّلَاةِ، حیَّ علی الفلاح) و به جای آن
 بگوید: (لا حولَ ولا قوَّةَ إلاَّ بالله) "هیچ توانایی
 و قدرتی برای دوری از گناه و پایداری بر
 فرمان خدا نیست، مگر با کمک و یاری خدا".

رسول الله ﷺ فرمودند: ((إِذَا سَمِعْتُمُ التَّدَاءَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ الْمُؤَذِّنُ)).

اگر صدای مؤذن را شنیدید، بگویید مانند آن چه که او می‌گوید.

معاویه رضی الله عنه گفته ی مؤذن را تکرار کرد تا به (أشهد أن محمداً رسول الله) رسید آن گاه به جای (حی علی الصلاه) گفت: (لا حول ولا قوة إلا بالله)، سپس گفت: از پیامبرتان شنیدیم که چنین می‌گوید ^(۱۱۱).

آن چه پس از فراغت مؤذن از اذان باید

گفت

می‌گوید: اللهم صلِّ وسلِّم على النبيِّ
محمد، رَضِيْتُ بِاللَّهِ تَعَالَى رَبًّا، وَبِمُحَمَّدٍ ﷺ
رَسُولًا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا. اللَّهُمَّ رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ
التَّامَّةِ، وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ، آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ

وَالْفَضِيلَةَ، وَأَبْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ. ثُمَّ
يَدْعُو بِمَا شَاءَ مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.

"خداوندا! بر پیامبر محمد ﷺ درود فرست.
راضی شدم به خداوندی خدا و به پیامبری
محمد ﷺ و به دیانت اسلام. بارخدا یا! ای
صاحب دعاها ی کامل و نمازی که بر پا
می شود، به محمد ﷺ وسیله (درجه ای است
در بهشت که مخصوص پیامبر محمد ﷺ
می باشد) و فضیلت عطا فرما و او را مقام و
منزلت نیکو - که وعده کرده ای - بده."

رسول الله ﷺ فرمودند: «إِذَا سَمِعْتُمُ الْمُؤَذِّنَ،
فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ، ثُمَّ صَلُّوا عَلَيَّ»^(۱۱۲).

وقتی صدای مؤذن را شنیدید، بگوئید آن
چه را که او می گوید، سپس بر من درود
بفرستید.

و فرمودند: «مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ الْمُؤَذِّنَ،
 أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ،
 وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، رَضِيَ اللَّهُ بِهِ،
 وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، غُفِرَ لَهُ
 ذَنْبُهُ» (۱۱۳).

هر کس هنگام شنیدن صدای مؤذن
 بگوید: "گواهی می‌دهم که معبودی به حق
 جز خدای یکتا نیست و هیچ شریکی ندارد و
 این که محمد بنده و فرستاده‌ی خداست،
 راضی شدم به خداوندی خدا و به پیامبری
 محمد و به دیانت اسلام؛ گناهان او بخشوده
 می‌شود.

و فرمود: «مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ النَّدَاءَ اللَّهُمَّ
 رَبِّ هَذِهِ الدَّعْوَةُ التَّامَّةُ، وَالصَّلَاةُ الْقَائِمَةُ، آتِ
 مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ وَالْفَضِيلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا

الَّذِي وَعَدْتَهُ، حَلَّتْ لَهُ شَفَاعَتِي يَوْمَ
الْقِيَامَةِ» (۱۱۴).

هر کس هنگام شنیدن صدای مؤذن
بگوید: "بارخدا یا! ای صاحب دعاها ی کامل
و نمازی که برپا می شود، به محمد وسیله
(درجه ای است در بهشت که مخصوص پیامبر
محمد ﷺ می باشد) و فضیلت عطا فرما و او را
مقام و منزلت نیکو - که وعده کرده ای -
بده؛ شفاعت من بر او حلال خواهد شد.
و فرمودند: «لَا يُرَدُّ الدُّعَاءُ بَيْنَ الْأَذَانِ
وَالْإِقَامَةِ» (۱۱۵).

دعای بین اذان و اقامه رد نمی شود.

آن چه در دعای استفتاح پس از تکبیره

الاحرام گفته می شود

البته باید گفت که احادیث صحیح زیادی در این باره آمده است که من آسان‌ترین و صحیح‌ترین آن‌ها را برگزیده‌ام تا به آسانی در یاد و ذهن انسان جای گیرد. خداوند من و تو را توفیق عنایت فرماید.

می‌گوید: «وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا، وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، لَا شَرِيكَ لَهُ، وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ»^(۱۱۶).

”رویم را به طرف کسی که آسمان‌ها و زمین را آفریده گردانیدم در حالی که مایل به دین حقم و از مشرکان نیستم. هرآینه نماز، عبادت، زندگی و مردن من برای خدایی است که پروردگار عالمیان است شریکی ندارد و

من به این توحید امر شده ام و من از مسلمانانم."

یا این که می‌گوید: «سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، وَتَبَارَكَ اسْمُكَ، وَتَعَالَى جَدُّكَ، وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ»^(۱۱۷).

"خدایا! ما تو را منزّه می‌دانیم و تو را حمد و سپاس می‌گوییم و نام تو را برتر می‌دانیم. هیچ معبودی بر حق غیر از تو وجود ندارد."

و اگر بخواهد می‌تواند این را نیز بیفزاید:
«اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ حَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ
بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ، اللَّهُمَّ تَقْنِي مِنَ الْخَطَايَا
كَمَا يُتَّقَى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ، اللَّهُمَّ
اغْسِلْ حَطَايَايَ بِالْمَاءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ»^(۱۱۸).

"خدایا! همچنان که بین مشرق و مغرب فاصله ایجاد کردی، بین من و گناهانم فاصله انداز. پروردگارا! همچنان که لباس سفید از چرک پاک می‌شود، مرا از گناهانم پاک گردان. خداوندا! مرا از گناهانم با آب و یخ (برف) و تگرگ شست و شو ده."

یا این را می‌افزاید: «اللَّهُمَّ رَبَّ جِبْرَائِيلَ وَمِيكَائِيلَ وَإِسْرَافِيلَ، فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ، عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ، أَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ، اهْدِنِي لِمَا اخْتَلَفَ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِكَ، إِنَّكَ تَهْدِي مَنْ تَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»^(۱۱۹).

"پروردگارا! ای خدای جبرئیل و میکائیل و اسرافیل. ای آفریننده ی آسمان ها و زمین، آگاه به نهان و آشکار، تو بین

بندگان در چیزی که ایشان در آن اختلاف کرده اند حکم می‌کنی، مرا در آن چه که اختلاف شده به اراده و اجازه ی خود به سوی حق هدایت فرما. به راستی که تو هر که را بخواهی به راه راست هدایت می‌کنی."

[أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ] ^(۱۲۰).

توجه: لفظ انتخاب شده در استعاذه ی

فوق از بخاری است.

و اگر بخواهد، می‌تواند بگوید: «أَعُوذُ

بِاللَّهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ، مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ؛ مِنْ هَمْزِهِ وَنَفْخِهِ وَنَفْتِهِ» ^(۱۲۱).

"به خداوند شنوا و دانا پناه می‌برم، از

شر شیطان ملعون و نفرین شده، از وسوسه

اش و دمیدنش و باد دهانش."

بعضی از ذکرهای رکوع

می‌گوید: سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ، (ثلاثاً).
 قَالَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ: «إِذَا رَكَعَ أَحَدُكُمْ
 فَقَالَ فِي رُكُوعِهِ: سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ، (ثَلَاثَ
 مَرَّاتٍ) فَقَدْ تَمَّ رُكُوعُهُ، وَذَلِكَ أَذْنَاهُ»^(۱۲۲).

پاك است پروردگار بزرگ من". این عبارت را سه بار تکرار میکند. رسول الله ﷺ فرمودند: اگر یکی از شما رکوع کند و سه بار بگوید: "خدای بزرگ من پاك است"، رکوع او به اتمام رسیده است. و این تعداد کم‌ترین دفعاتی است که گفته می‌شود.

و فرمودند: «فَأَمَّا الرُّكُوعُ فَعَظُمُوا فِيهِ الرَّبِّ»^(۱۲۳).

اما در رکوع خدا را تعظیم کنید.

یا سه بار می‌گوید: (سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ) ثلاثاً^(۱۲۴).

"پاك و منزّه است پروردگار بزرگ من و ستایش مخصوص اوست".

و اگر بخواهد، می‌تواند بگوید: ((سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي))^(۱۲۵).

"خدایا! تو را به پاکی یاد می‌کنم ای پروردگار ما. و تو را ستایش می‌کنم. خدایا! مرا بیمارز".

و می‌تواند این را بیفزاید: ((سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ))^(۱۲۶).

پروردگار ملایکه و جبرئیل در نهایت پاکی و بدون عیب و نقص است".

یادآوری: قرائت قرآن در رکوع و سجود مکروه است^(۱۲۷).

علی علیه السلام گوید: ((نَهَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ أَقْرَأَ رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا))^(۱۲۸).

رسول الله ﷺ مرا از قرائت قرآن در رکوع
و سجود نهی فرمود.

آن چه در حال برخاستن از رکوع گفته
می‌شود

می‌گوید: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ».
خدا ستایش کسی که او را ستایش نماید،
می‌شنود و می‌پذیرد.

و در هنگام اعتدال (پس از برخاستن از
رکوع و قیام کردن)

می‌گوید: «اللَّهُمَّ رَبَّنَا [وَ] لَكَ
الْحَمْدُ» (۱۲۹).

"ای پروردگار ما! ستایش حقیقی ویژه ی
توست."

یا این که می‌گوید: «رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ،
حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ»^(۱۳۰).

"خدایا! ستایش حقیقی ویژه ی توست،
بیشترین و بهترین و مبارک‌ترین حمد و
سپاس."

و در صورت تمایل می‌تواند این گونه
ادامه دهد: «مِلْءُ السَّمَاوَاتِ، وَمِلْءُ الْأَرْضِ،
وَمِلْءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ»^(۱۳۱).

"سپاسی که آسمان‌ها و زمین و آن چه
تو خواهی، از آن پر و لبریز شود."

و باز می‌تواند این طور ادامه دهد: «أَهْلَ
الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ، أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ، - وَكُلُّنَا لَكَ

عَبْدُ - اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا
مَنْعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ»^(۱۳۲).

"تو سزاوار مدح و مجدی. تو به آن چه
بنده ات گفت، سزاواری و ما همه بنده ی
تویم. خدایا! از آن چه خواهی عطا فرمایی،
بازدارنده ای نیست و نه عطاکننده ای از آن
چه خواهی منع کنی. و سود ندهد توانگری،
توانگری اش را نزد تو".

و کم ترین چیزی که باید بگویند، چنین
است: «رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ»^(۱۳۳).

"پروردگارا! ستایش از آن توست".

برخی از ذکرهای هنگام سجده

می‌گویند: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى»
ثلاثاً^(۱۳۴).

"خدای بزرگ من پاک است" (سه بار).

یا سه بار بگوید: «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى
وَبِحَمْدِهِ» ثلاثاً^(۱۳۵).

"خدای بزرگ من پاک است و ستایش از
آن اوست".

و می‌تواند این گونه ادامه دهد: «سُبْحَانَكَ
اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي»^(۱۳۶).

"خدایا! تو را به پاکی یاد می‌کنم ای
پروردگار ما. و تو را ستایش می‌کنم. خدایا!
مرا ببامرز".

در صورت تمایل، چنین ادامه می‌دهد:
«سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ»^(۱۳۷).

"پروردگار ملائکه و جبرئیل در نهایت
پاکی و بی عیب و نقص است".

آن چه در هنگام سجده ی تلاوت در نماز و
غیر آن گفته می‌شود

ذکرهای برگزیده

همه ی اذکار سجود را گفته و سپس می‌گوید: «سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ، وَصَوَّرَهُ، وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ، [بِحَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ]، تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ»^(۱۳۸).

”صورت من کسی که او را آفرید، سجده کرد و گوش و چشم نیز تا حد توانایی و قدرت بشکافت. آفرین بر خداوند که بهترین آفرینندگان است.”

و این چنین ادامه می‌دهد: «اللَّهُمَّ اكْتُبْ لِي بِهَا عِنْدَكَ أَجْرًا، وَصَعْ عَنِّي بِهَا وَزْرًا، وَاجْعَلْهَا لِي عِنْدَكَ ذُخْرًا، وَتَقَبَّلْهَا مِنِّي كَمَا تَقَبَّلْتَهَا مِنْ عَبْدِكَ دَاوُدَ»^(۱۳۹).

”خدایا! با این سجده برای من نزد خودت ثوابی بنویس و گناهی از من دور فرما و این سجده را نزد خود برای من

اندوخته ای بگردان و از من قبول فرما
همچنان که از بنده ات داوود پذیرفتی."

آن چه در جلسه بین دو سجده باید گفت

می‌گوید: «رَبِّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي
وَعَافِنِي [وَاجْبُرْنِي] وَاهْدِنِي وَارْزُقْنِي
[وَارْفَعْنِي]»^(۱۴۰).

"پروردگار من! از گناه و تقصیرم درگذر
و به من رحم کن و مرا از آن چه بر انسان
(بیماری و امثال آن) می‌گذرد و کوتاهی در
دین و اوامر تو، عافیت ده و هدایت فرما و مرا
روزی عطا کن و بلند مرتبه قرار ده."

یا می‌گوید: «رَبِّ اغْفِرْ لِي، رَبِّ اغْفِرْ
لِي»^(۱۴۱).

"خدایا! از گناهان و تقصیراتم درگذر،
خدایا! از گناهان و تقصیراتم درگذر."

در تشهد چنین می‌گوید - در هر تحیاتی
 که باشد - «التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ، وَالصَّلَوَاتُ،
 وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ
 وَبَرَكَاتُهُ، السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ
 الصَّالِحِينَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ
 مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ» (۱۴۲).

”تمام ستایش‌ها و نمازها و سایر پاکی‌ها
 فقط از آن خداست، سلام و رحمت و برکات
 خدا بر تو باد ای پیغمبر و سلام بر ما باد و بر
 بندگان نیکوکار خدا. گواهی می‌دهم که جز
 خدای برحق معبودی نیست و گواهی می‌دهم
 که محمد ﷺ رسول و فرستاده‌ی خداست.“

طریقه‌ی درود فرستادن بر محمد ﷺ در

تشهد

رسول الله ﷺ فرمودند: «قُولُوا: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ» (۱۴۳).

"بگوئید بار الها! بر محمد و آل محمد درود و رحمت فرست؛ چنان که بر ابراهیم و آل ابراهیم رحمت فرستادی، تو ستایش شده و بزرگی. پروردگارا! بر محمد و آل محمد برکت فرست؛ چنان که بر ابراهیم و آل ابراهیم برکت فرستادی، تو ستایش شده و بزرگی."

دعای پس از پایان تشهد دوم و پیش از

سلام دادن

«يَتَخَيَّرُ مِنَ الدُّعَاءِ أُعْجِبَهُ إِلَيْهِ
فَيَدْعُو» (۱۴۴).

باید بهترین دعاها را انتخاب کرده و با آن

دعا کند.

واز دعاهاى خوب در دنیا و آخرت است؛
چنان که خداوند می‌فرماید: اَرْبَنَّا آءَاتِنَا
فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ ﴿البقرة: ۲۰۱﴾ اَرْبِنَا لَا تُزْعُ
قُلُوبِنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ
رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿آل عمران: 8﴾.
بعضی دیگر گویند: "بار الها! ما را از
نعمت های دنیا و آخرت بهره مند گردان و از
شکنجه ی آتش دوزخ نگهدار."
"پروردگارا! ما را پس از آن که به حق
هدایت فرمودی، به سوی باطل متمایل مکن

و از لطف خویش به ما رحمتی عطا فرما که
در حقیقت تویی بخشنده ی بی عوض و
منت."

و از چهارچیز به خدا پناه می‌برد:
می‌گوید: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ
جَهَنَّمَ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا
وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ» (۱۴۵).

"خداوندا! من به تو پناه می‌برم از عذاب
دوزخ و عذاب قبر و رنج و سختی های
زندگی و برزخ و از شر فتنه ی دجال.

و همچنین: «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا
أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا أَسْرَفْتُ،
وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ، وَأَنْتَ
الْمُؤَخِّرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ» (۱۴۶).

ذکرهای برگزیده

"خدایا! گناهان گذشته و آینده و نهان و آشکار مرا ببامرز و گناهانی که بر آن پافشاری کردم و گناهانی که تو از من به آن آگاه تری. تو پیشی دهنده و عقب اندازنده‌ای، نیست معبودی به حق مگر تو."

و همچنین: «اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا، وَلَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا أَنْتَ، فَاعْفُرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ، وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْعَفُورُ الرَّحِيمُ» (۱۴۷).

"خدایا! من به خود ظلم کردم، ظلمی زیاد و هیچ کس جز تو گناهان را نمی‌آمرزد؛ پس ببامرز مرا، آمرزشی از فضل خودت و به من رحم کن، همانا تو بسیار آمرزنده و مهربانی."

اذکارِ وارده بعد از سلام در نماز پنجگانه

بر مسلمان است که پس از اتمام نماز فرض، این ذکرها را بگوید^(۱۴۸).

1- أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ، از خدا آمرزش می‌طلبم (سه بار).

2- «اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ، وَمَنْكَ السَّلَامُ، تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ»^(۱۴۹).

"خدایا! تو سلامی و سلامتی از توست. بسیار بابرکتی ای صاحب بزرگی و بخشش."

3- «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلِيٌّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطَى لِمَا مَنَعْتَ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ»^(۱۵۰)،^(۱۵۱).

"نیست معبودی به حق مگر خدای یکتا، شریکی ندارد، پادشاهی از آن اوست و ستایش از آن او. و او بر هر چیز تواناست. الهی! از آن

چه خواهی عطا فرمایی بازدارنده ای نیست و نه دهنده ای از آن چه خواهی منع نمایی. و توانگری سود ندهد توانگری اش را نزد تو".

4- «لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، لَهُ التَّعَمُّةُ، وَلَهُ الْفَضْلُ، وَلَهُ التَّنَائُفُ الْحَسَنُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ، وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ» (۱۵۲).

"معبودی به حق نیست مگر خدای یکتا. یگانه است، شریکی ندارد، پادشاهی از آن اوست و ستایش از آن او. و او بر هر چیز تواناست. توانایی و قدرتی در دوری از گناه و پایداری بر طاعت نیست مگر با یاری خدا. معبودی به حق نیست مگر خدای یکتا. جز

او کسی را نمی‌پرستیم و نعمت و احسان و مدح و نیکویی از آن اوست. معبودی به حق نیست مگر خدا. عبادت ما فقط برای اوست، هر چند کفار را خوش نیاید.

5- سپس بِبَارِ "سبحان الله"، بِبَارِ "الحمد لله" و بِبَارِ "الله اکبر" می‌گوید که روی هم بِبَارِ می‌شود و با گفتن: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَ لَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ^(۱۵۳) به بِبَارِ می‌رسد. سپس آیه الکرسی^(۱۵۴) و سوره های معوذته (اخلاص، فلق، ناس) را تلاوت می‌کند^(۱۵۵).

7- افزون بر آن چه گفته شد، پس از فجر و بعد از مغرب دعای زیر را ده بار تکرار می‌کند: (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ

لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِي وَيُمِيتُ، وَهُوَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)) بعد الفجر، وكذلك بعد
المغرب^(۱۵۶).

آن چه در نماز وتر خوانده می‌شود

در رکعت اول سوره ی (اعلی) و در
رکعت دوم سوره ی (کافرون) و در رکعت
سوم سوره ی (اخلاص) را باید بخواند.

كَانَ النَّبِيُّ ﷺ ((يقرأ في الوتر بِاَسْبِحِ
اَسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلَى))، وفي الركعة الثانية بِا
قُلْ يَا أَيُّهَا الْكٰفِرُونَ))، وفي الثالثة بِا
قُلْ هُوَ اللهُ اَحَدٌ))، ولا يـــــــسلم إلا في
آخِرِهِنَّ))^(۱۵۷).

رسول الله ﷺ در رکعت اول «سبح اسم
ربك الأعلى»، در رکعت دوم «قل يا ايها
الكافرون» و در رکعت سوم «قل هو الله احد»

را می‌خواند و سلام نمی‌داد مگر در رکعت سوم.

آن چه در دعای قنوت در نماز وتر یا نماز صبح باید بگوید (158)

می‌گوید: یقول: «اللَّهُمَّ اهْدِنِي فِيمَنْ هَدَيْتَ، وَعَافِنِي فِيمَنْ عَافَيْتَ، وَتَوَلَّنِي فِيمَنْ تَوَلَّيْتَ، وَبَارِكْ لِي فِي مَا أُعْطَيْتَ، وَفِي شَرِّ مَا قَضَيْتَ، [ف] إِنَّكَ تَقْضِي وَلَا يُقْضَى عَلَيْكَ، وَإِنَّهُ لَا يَذُلُّ مَنْ وَالَيْتَ، [و] لَا يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ»،
تَبَارَكْتَ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ» (۱۵۹).

”خدایا! مرا هدایت کن؛ همچون کسانی که هدایتشان کردی و عافیتم ده؛ همچون کسانی که عافیتشان دادی. و یاور من باش؛ مانند کسانی که یاورشان بودی. و برایم برکت ده در آن چه به من عطا فرمودی و حفظم فرما از

شر آن چه حکم کردی، همانا تو حکم کننده ای و بر تو حکم نمی‌شود. به راستی که خوار و ذلیل نخواهد شد کسی که تو یاور او باشی و عزیز و بزرگ نمی‌شود آن که تو دشمنش باشی. ای پروردگار ما! تو بسیار با برکت و بلند مرتبه ای."

و در صورت تمایل، دعای قنوت عمر یا پسر عمر رضی الله عنهما را نیز بر آن می‌افزاید و می‌گوید: «اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْتَعِينُكَ، وَنَسْتَعْفِرُكَ، وَلَا نَكْفُرُكَ، وَنُؤْمِنُ بِكَ (وَنَحْلَعُ) مَنْ يَكْفُرُكَ، اللَّهُمَّ إِنَّا نَعْبُدُ، وَكَانَ نُصَلِّي وَنَسْجُدُ، وَإِلَيْكَ نَسْعَى (وَنَحْفَدُ)، نَرْجُو رَحْمَتَكَ وَنَحْشَى عَذَابَكَ، إِنَّ عَذَابَكَ (الْجَدَّةَ) ^(۱۶۰) بِالْكَفَّارِ مُلْحَقٌ، اللَّهُمَّ عَذِّبِ الْكُفْرَةَ الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِكَ» ^(۱۶۱).

”خدایا! به راستی ما از تو مدد می‌طلبیم و به تو کفر نمی‌ورزیم و به تو ایمان می‌آوریم و هر کس را که به تو کفر می‌ورزد، ترک می‌کنیم. خدایا! فقط تو را می‌پرستیم و برای تو نماز می‌خوانیم و سجده می‌کنیم و به سوی تو می‌شتابیم. به رحمت تو امیدواریم و از عذاب تو ترسانیم، همانا عذاب (حق) تو به کفار خواهد رسید. خدایا! کافرانی که از راه تو روی گردانند و به تو پشت می‌کنند، عذاب بده.”

آن چه پس از سلام دادن نماز وتر لازم

است گفته شود

می‌گوید: ((سُبْحَانَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ)) ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، يُطِيلُ فِي آخِرِهِنَّ ^(۱۶۲).

ذکرهای برگزیده

”خداوند پاک و منزّه است، در نهایت پاکی است.“ که باید سه بار آن را تکرار کند و بار سوم با صدای بلند و به صورت کشیده بگوید.

فرد نمازگزار اگر در هنگام نماز، کسی با او سخن گفت و یا شیطانی - که نام او (خنزب) است - او را وسوسه کرد، چه کند؟
اگر انسانی با او سخن گفت، می‌گوید:
«سُبْحَانَ اللَّهِ».

چنان که رسول الله ﷺ می‌فرماید: ((... مَنْ نَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيَسْبِحْ ...)) (۱۶۳).
اگر در نماز چیزی بر شما آمد سبحان الله بگویید.

و اگر در نماز وسوسه ای یافت بگویید:
«أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ، ثُمَّ يَتَّقِلُ عَنْ
يَسَارِهِ ثَلَاثًا». و آب دهان خود را از سمت
چپ سه بار بیرون افکند (دمیدن همراه با
کمی آب دهان).

چنان که رسول الله ﷺ به عثمان بن ابی
العاص رضی الله عنه - که از وسوسه ی شیطان در
نمازش شکایت می‌کرد - فرمودند: ((ذاك
شيطانٌ يقال له: خُزِّبٌ، فإذا أحسسته فتعوذ
بالله منه، وأتَّقِلْ على يسارك ثلاثاً))، قال
عثمان: ففعلتُ ذلك فأذهبَه اللهُ عَنِّي (۱۶۴).

ذکرهای برگزیده

هرگاه حس کردی شیطانی - که نام او
خنزب است - به تو نزدیک شده تا
وسوسه ات کند، از شر او به خدا پناه ببر و
سه بار از سمت چپ خود تف کن. عثمان
گفت: چنین کردم، خداوند آن وسوسه را از
من راند.

بابی در اذکار نمازهای دیگر که ویژه ی
موقعیت و حالت خاصی است

نماز طلب باران

«اللَّهُمَّ اغْنِنَا، اللَّهُمَّ اغْنِنَا، اللَّهُمَّ اغْنِنَا، اللَّهُمَّ اغْنِنَا، اللَّهُمَّ
اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا، اللَّهُمَّ اسْقِنَا» (۱۶۵).

”خدایا! به ما باران بده. خدایا! به ما
باران بده. خدایا! به ما باران بده. خدایا! بر ما
باران فرست. خدایا! بر ما باران فرست.
خدایا! بر ما باران فرست.“

و می‌تواند چنین ادامه دهد: «اللَّهُمَّ اسْقِ
عِبَادَكَ وَبِهَاتِمَكَ، وَأَنْشُرْ رَحْمَتَكَ، وَأَخِي بَلَدَكَ
الْمَيِّتَ» (۱۶۶) «اللَّهُمَّ اسْقِنَا غَيْثًا مُغِيثًا، مَرِيئًا
مَرِيئًا، نَافِعًا غَيْرَ ضَارٍّ، عَاجِلًا غَيْرَ آجِلٍ» (۱۶۷).

”خدایا! باران را بر بندگانت و چارپایانت
ببار و رحمتت را بگستر و شهر و زمین مرده ات

را زنده گردان. خدایا! برای ما بارانی بفرست
نجات دهنده از خشک سالی؛ بارانی گوارا و
پربرکت، بارانی مفید و بی زیان. و زود نه
دیر."

ویقرأُ فیها بعدَ الفاتحةِ - كما فی العیدینِ
وفی الجمعة - ^(۱۶۸) فی الأولى بسورةِ (الأعلى)
وفی الثانية بسورةِ (الغاشية) ^(۱۶۹).

پس از فاتحه، در رکعت اول سوره ی
(اعلی) و در رکعت دوم سوره ی (غاشیه) را
بخواند، همان طور که در نماز عیدین (فطر
وقربان) و نماز جمعه تلاوت می‌شود.

نماز استخاره

می‌گوید: «اللهمَّ إني أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ...»
الحديث ^(۱۷۰).

"خدایا! من به علم تو از تو طلب خیر می‌کنم... تا آخر حدیث، که در اول فصل سوم گذشت و در اینجا برای توجه به اینکه از اذکار این باب است ذکر کردم.

نماز فجر جمعه

پس از فاتحه، در رکعت اول سوره ی ا
 اَلَمْ تَنْزِيلُ... (سجده)، و در رکعت دوم
 سوره ی ا هَلْ اَتَى عَلٰى الْاِنْسَانِ... (دهر)
 را می‌خواند (۱۷۱).

یادآوری: باید هر دو سوره را به طور
 کامل بخواند، نه قسمتی از آن را؛ زیرا خلاف
 سنت است (۱۷۲).

نماز جمعه

در موقع اجابت بسیار دعا کند ((وَهِيَ مَا
 بَيْنَ اَنْ يَجْلِسَ الْاِمَامُ اِلَى اَنْ تُقْضَى

الصَّلَاةُ^(۱۷۳) و این کار را باید از لحظه‌ی نشستن امام بر منبر تا لحظه‌ی پایان نماز، انجام دهد؛ چرا که این صحیح‌ترین قولی است که وارد شده است^(۱۷۴).

برای آگاهی مردم لازم است بعضی وقت‌ها سوره‌ی (ق) در خطبه تلاوت شود چه، این کار سنتی همیشگی و ثابت شده از رسول الله ﷺ است^(۱۷۵).

بعضی وقت‌ها در رکعت اول پس از فاتحه، سوره‌ی (جمعه) و در رکعت دوم سوره‌ی (منافقون) را بخواند^(۱۷۶).

همچنین بعضی اوقات برای این که مردم بدانند به سنت پیامبر عمل شده است در رکعت اول سوره‌ی (اعلی) و در رکعت دوم سوره‌ی (غاشیه) را بخواند، و اگر روز عید و

جمعه همزمان در يك روز بود، در هر دو نماز آن سوره ها را بخواند^(۱۷۷).

**نماز کسوف (خورشیدگرفتگی) یا خسوف
(ماه گرفتگی) - کارهایی که مسلمان در هنگام
خورشیدگرفتگی یا ماه گرفتگی باید انجام دهد
عبارت است از**

ذکر خدا و دعا و استغفار بسیار. از آغاز کسوف نماز بخواند تا وقتی که خورشید آشکار شود. صدقه بدهد، اگر برده دارد آزادش کند و از فتنه ی دجال و سختی و عذاب قبر به خدا پناه برد. إن شاء الله دلیل آن خواهد آمد. و اما امام در رکعت اول پس از فاتحه، سوره ای مانند سوره ی (بقره) و در رکعت دوم سوره ی کوچک تری مانند سوره ی (آل عمران) را بخواند و رکوع و سجود را طولانی

کند و همچنان در نماز بماند تا این که آفتاب یا ماه آشکار شود.

عبدالله بن عباس رضی الله عنهما گفت:
 «خَسَفَتِ الشَّمْسُ عَلَيَّ عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ
 فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ مَعَهُ، فَقَامَ قِيَاماً
 طَوِيلاً نَحْواً مِنْ سُورَةِ الْبَقَرَةِ، ثُمَّ رَكَعَ رُكُوعاً
 طَوِيلاً، ثُمَّ رَفَعَ فَقَامَ قِيَاماً طَوِيلاً، وَهُوَ دُونَ
 الْقِيَامِ الْأَوَّلِ...» الحديث^(۱۷۸).

در زمان رسول ﷺ خورشید گرفتگی روی داد. آن حضرت ﷺ با مردم نماز خواند و قیام طولانی مانند سوره ی بقره را ایستاد. سپس رکوع طولانی فرمود، آن گاه بلند شد و قیام طولانی کرد، البته نه طولانی مثل قیام اول بلکه کم تر... تا آخر حدیث.

حضرت رسول ﷺ فرمود: ((هَذِهِ آيَاتُ
الَّتِي يُرْسِلُ اللَّهُ، لَا تَكُونُ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا
لِحَيَاتِهِ، وَلَكِنْ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ، فَإِذَا رَأَيْتُمْ
شَيْئًا مِنْ ذَلِكَ، فَافْرَعُوا إِلَيَّ ذِكْرِهِ وَدُعَائِهِ
وَاسْتَغْفَارِهِ))^(۱۷۹).

"این آیات و نشانه ها که خدا آن را
می‌فرستد، برای مردن و یا تولد هیچ فردی
نیست، بلکه خدا از این طریق بندگان خود را
بیم می‌دهد. پس در این مواقع، به ذکر و دعا
و استغفار خدا بشتابید و فقط به او متوسل
شوید."

همچنین پیامبر علیه الصلاه والسلام
فرمودند: ((إِنَّ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ آيَاتَانِ مِنْ آيَاتِ
اللَّهِ، لَا يَنْكَسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَلَا لِحَيَاتِهِ، فَإِذَا

رَأَيْتُمُوهُمَا، فَادْعُوا اللَّهَ وَصَلُّوا حَتَّى
 [يُنْجَلِي] (۱۸۰).

”آفتاب و ماه دو نشانه از نشانه های
 خداست و برای مردن و یا تولد هیچ کس
 گرفته نمی‌شود، پس اگر چنین اتفاقی روی
 داد، خداوند را دعا کنید و نماز بخوانید تا وقتی
 آشکار شود.”

و می‌فرماید: «فَإِذَا رَأَيْتُمْ ذَلِكَ، [فَادْعُوا]
 اللَّهَ، وَكَبِّرُوا وَصَلُّوا وَتَصَدَّقُوا» (۱۸۱).

”اگر چنین شد، خداوند را دعا کنید و
 تکبیر بگویید و نماز بخوانید و صدقه بدهید.”
 وقد أمر رسول الله ﷺ «بِالْعَتَاقَةِ فِي كُسُوفِ
 الشَّمْسِ» (۱۸۲).

و رسول الله ﷺ امر فرمودند تا در موقع
 آفتاب گرفتگی، برده آزاد شود.

رسول الله ﷺ در خطبه ی کسوف فرمودند:
 ((إِنَّهُ قَدْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ
 قَرِيبًا أَوْ مِثْلَ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَالِ))^(۱۸۳).
 "به من وحی شده که نزدیک است در
 قبرهایتان بر شما فتنه آید یا فتنه ای مانند
 فتنه ی دجال".

نماز دو عید (فطر و قربان)

سنت است که در رکعت اول پس از
 فاتحه، سوره ی (اعلی) و در رکعت دوم سوره
 ی (غاشیه) خوانده شود^(۱۸۴).

تکبیر گفتن در دو عید

لازم است مسلمان در عید فطر از غروب
 آفتاب آخرین روز ماه رمضان (دیده شدن ماه
 شوال) تا وقتی که امام به نماز عید داخل شود
 تکبیر بگوید. همچنین در عید قربان، باید پس

باب اذکار و اوراد زکات

گیرنده ی زکات (حاکم، کارگزار، قاصد، فقیر و هر که باشد) به زکات دهنده - که زکات را به خیر و خوبی از او می‌گیرد - باید چه بگوید؟

باید چنین بگوید: «جَزَاكَ اللهُ خَيْرًا».

”خدا تو را خیر دهد“.

رسول الله ﷺ فرمودند: «مَنْ صُنِعَ إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ، فَقَالَ لِفَاعِلِهِ: جَزَاكَ اللهُ خَيْرًا، فَقَدْ أَبْلَغَ فِي الثَّنَاءِ»^(۱۸۷).

کسی که کار خیری برای تو انجام داد و به او گفتی: ”خدا تو را پاداش خیر دهد“، به آخرین حد و مرتبه ی سپاسگزاری رسیده است.

یا بگوید: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا^(۱۸۸).

"خدایا! به انفاق دهنده عوض بده."

مسأله: باید عامل و گیرنده ی زکات، به کسی که به او زکات می‌دهد بگوید: "خدایا! بر فلانی درود بفرست" چنان که خداوند می‌فرماید: اخذٌ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلَّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَوَاتِكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿[التوبة: ۱۰۴].

"تو از مؤمنان صدقات را دریافت دار تا بدان صدقات، نفوس آن‌ها را پاک و پاکیزه سازی و آن‌ها را به دعای خیر یاد کن که دعای تو در حق آنان موجب تسلی خاطرشان شود. و خدا داناست."

امام نووی رحمه الله از علما نقل می‌کند: مستحب نیست که در دعا بگوید: "خدایا! بر

فلانی درود بفرست"، زیرا لفظ درود و صلوات مخصوص پیغمبر ﷺ است و دعا کننده هر چه بخواهد، می‌تواند بگوید ولی ما اجازه ی چنین کاری را نداریم و مقصود از فرموده ی خداوند «وصل علیهم» این است: "برای آنها دعا کن" (۱۸۹).

باب اذکار و اوراد روزه

آن چه هنگام دیدن ماه رمضان باید گفته

شود

می‌گوید: «اللَّهُمَّ أَهْلِلْهُ عَلَيْنَا بِأَيْمِنِ
وَالْإِيمَانِ، وَالسَّلَامَةِ وَالْإِسْلَامِ، رَبِّي وَرَبُّكَ
اللَّهُ» (۱۹۰).

پروردگارا! ماه نو را بر ما برآور، با
امنیت و ایمان و سلامتی و اسلام. پروردگار ما
و پروردگار تو (ای ماه) خداست.

آن چه هنگام روزه داشتن می‌گویید

اگر به او دشنام داده شد باید دو بار بگوید: «إِنِّي صَائِمٌ، مَرَّتَيْنِ»^(۱۹۱).
 "من روزه هستم".

همچنین بر روزه دار مستحب است انجام کارهای خیر، از نماز و ذکر خدا و تلاوت قرآن و دعا.

رسول الله ﷺ فرمودند: «ثَلَاثَةٌ لَا تُرَدُّ دَعْوَتُهُمْ، الصَّائِمُ حَتَّى يُفْطِرَ، وَالْإِمَامُ الْعَادِلُ، وَدَعْوَةُ الْمَظْلُومِ»^(۱۹۲).

دعای سه نفر همیشه پذیرفته می‌شود و باز رد نمی‌شود فرد روزه دار تا وقتی که افطار کند، حاکم عادل و دعای ستم‌دیده و مظلوم.

آن چه در هنگام افطار لازم است بگوید
 می‌گوید: «ذَهَبَ الظَّمَا، وَابْتَلَّتِ العُرُوقُ،
 وَتَبَّتِ الأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللهُ» (۱۹۳).
 "تشنگی رفت و به رگ‌ها آب رسید و
 - ان شاء الله - اجر و پاداش به ما رسید."

در هنگام افطار کردن نزد کسی، باید بگوید
 می‌گوید: «أَفْطَرَ عِنْدَكُمْ الصَّائِمُونَ، وَأَكَلَ
 طَعَامَكُمْ الأَبْرَارُ، وَصَلَّتْ عَلَيْكُمْ المَلَائِكَةُ» (۱۹۴).
 "روزه داران در کنار شما افطار کنند، و
 نیکوکاران غذای شما را بخورند، و فرشتگان
 بر شما درود فرستند."

آن چه که باید در شب قدر گفته شود

می‌گوید: ((اللَّهُمَّ إِنَّكَ عَفُوفٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ
فَاعْفُ عَنِّي))^(۱۹۵).

”خدایا! تو بخشاینده ای و بخشودن را دوست داری، پس مرا ببخشای و عفو کن.“
و در آن شب مستحب است تلاوت قرآن و گفتن همه ی ذکرها و دعاهای مستحب در اماکن شریفه؛ همچنان که در اعتکاف (گوشه نشینی برای عبادت) نیز مستحب است^(۱۹۶).

باب اذکار حج و عمره

ذکرهای متعلق به حج و عمره بر دو نوع

تقسیم می‌شود:

اول - ذکرهایی که به سفر تعلق دارد.
دوم - ذکرهایی که مربوط به انجام حج و عمره است.

اما اول، ذکرهای مخصوص سفر که قبلاً بیشتر آن‌ها آورده شد و اکنون برای کامل کردن آن‌ها، تذکرات و فوایدی بر آن‌ها افزوده می‌شود.

آن چه هنگام بالا رفتن و پایین آمدن گفته

می‌شود

هنگام بالا رفتن می‌گوید: «اللَّهُ أَكْبَرُ».
 و وقتی پایین آمد می‌گوید: «سُبْحَانَ

اللَّهِ».

جابر رضی الله عنه گوید: «كُنَّا إِذَا صَعِدْنَا كَبَّرْنَا، وَإِذَا نَزَلْنَا سَبَّحْنَا» (۱۹۷).

ما هنگام بالا رفتن، تکبیر و هنگام پایین آمدن، سبحان الله می‌گفتیم.

اگر برای سوار، مشکلی پیش آمد، باید چه بگوید؟

نباید آن چارپا را لعنت کند؛ چون لعنت کردن حیوان، نهی شده است.

رسول الله صلی الله علیه و آله درباره ی حیوانی که زنی آن را لعنت کرده بود، فرمودند: «ضَعُوا عَنْهَا، فَإِنَّهَا مَلْعُونَةٌ» (۱۹۸).

آن را رها کنید؛ زیرا لعنت شده است.

آن چه باید مسافر در هنگام سحر می‌گوید

باید بگوید: «سَمِعَ سَامِعٌ بِحَمْدِ اللَّهِ
وَحُسْنِ بَلَائِهِ عَلَيْنَا، رَبَّنَا صَاحِبُنَا، وَأَفْضَلِ
عَلَيْنَا، عَائِدًا بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ»^(۱۹۹).

”باشد که گواهی دهد شاهی، ستایش
خدایمان را به خاطر نعمت‌های فراوان و
خوبی که بر ما ارزانی داشت. پروردگارا!
همراه ما باش و احسان کن بر ما، در حالی که
از دوزخ به تو پناه می‌برم.”

دعای هنگام اقامت گزیدن در جایی که

می‌خواهد بخوابد

می‌گوید: «أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ مِنْ
شَرِّ مَا خَلَقَ»^(۲۰۰).

پناه می‌برم به کلام کامل خدا از شر آن
چه آفریده است.

آن چه که لازم است در هنگام ورود به

روستا یا شهری بگوید

می‌گوید: ((اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَمَا أُظْلِنَ، وَرَبَّ الْأَرْضِينَ السَّبْعِ وَمَا أَقْلِنَ، وَرَبَّ الرِّيَّاحِ وَمَا دَرَيْنَ، أَسْأَلُكَ خَيْرَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ وَخَيْرَ أَهْلِهَا، وَخَيْرَ مَا فِيهَا، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّهَا، وَشَرِّ أَهْلِهَا، وَشَرِّ مَا فِيهَا))^(۲۰۱).

”الهی! ای پروردگار هفت آسمان و آن چه آسمان‌ها بر آن سایه افکنده است و ای پروردگار هفت زمین و آن چه زمین‌ها حامل آنند و ای پروردگار شیطان‌ها و آن چه شیطان‌ها گمراهش کرده‌اند و ای پروردگار باده‌ها و آن چه به وسیله‌ی باده‌ها پراکنده شده‌اند! از تو خیر این آبادی و خیر ساکنان آن و خیر آن چه در این آبادی است را

می‌خواهم و از شر این جا و شر ساکنان آن و شر آن چه در این جا است به تو پناه می‌برم."

اما ذکرهایی که مربوط به اعمال حج و عمره است، البته قبلاً باید ذکرهایی که مخصوص شست و شو، غسل، وضو، پوشیدن لباس (احرامی) و بستن احرام است را بگوید - که همه را در این جا بیان می‌کنم إن شاء الله.

چگونگی لبیک گفتن رسول الله ﷺ در حج

«لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ، وَالنُّعْمَةَ، لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ» (۲۰۲).

"تو را اجابت می‌کنم (امر تو را اطاعت می‌کنم)، تو را اجابت می‌کنم شریکی برای

تو نیست، تو را اجابت می‌کنم، در حقیقت ستایش و نعمت و هستی از آن توست، شریکی برای تو نیست."

و می‌تواند چنین ادامه دهد: ((لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، وَالْخَيْرُ بِيَدَيْكَ، لَبَّيْكَ وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ وَالْعَمَلُ))^(۲۰۳).

گوش به فرمان تو هستم، گوش به فرمان تو هستم و خوشبختی، در اطاعت از فرمان توست و نیکی همه در دست توست، امیدها آرزوها و عبادت‌ها به سوی توست.

در عمره باید چه زمانی لبیک را قطع کند؟

در هنگام ادای عمره وقتی که وارد حرم شد، لبیک را قطع می‌کند.
 كَانَ ابْنُ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقْطَعُ التَّلْبِيَةَ
 فِي الْعُمْرَةِ إِذَا دَخَلَ الْحَرَمَ (۲۰۴).
 ابن عمر هنگام ادای عمره وقتی که وارد حرم شد، لبیک را قطع می‌کردند.

در حج باید چه زمانی لبیک را قطع کند؟

لبیک را در یوم النحر (روز دهم ذی حجه - عید قربان) پس از رمی جمره (انداختن هفت سنگریزه به جمره العقبه) قطع می‌کند.
 «لَمْ يَزَلِ النَّبِيُّ ﷺ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى
 الْجَمْرَةَ» (۲۰۵).

رسول الله ﷺ همچنان لبیک می‌گفتند تا پایان رمی جمره.

ذکرهای وارد شده در هنگام طواف

وقتی که رکن (حجرالاسود) را گرفت به آن اشاره کرده و می‌گوید: "الله اکبر".
 طَافَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْبَيْتِ
 عَلَى بَعِيرٍ كُلَّمَا أَتَى الرُّكْنَ أَشَارَ إِلَيْهِ بِشَيْءٍ كَانَ
 عِنْدَهُ (٢٠٦) وَكَبَّرَ (٢٠٧).

رسول الله ﷺ دور کعبه را با شتری طواف می‌کردند و چون به رکن (حجرالاسود) می‌رسیدند، با چیزی که در دستشان بود به آن اشاره کرده و الله اکبر می‌گفتند.

مسئله: آیا حج کننده باید همه ی ارکان کعبه را با دست لمس کند؟

این عمل سنت رسول اکرم ﷺ است که جز رکن های (الیمانی و حجر الاسود) رکن دیگری را لمس نکند (٢٠٨).

ذکر وارد شده در هنگام طواف بین دو رکن

(الیمانی وحجر الاسود)

رسول اکرم ﷺ در بین دو رکن (الیمانی

وحجر الاسود) این آیه را می‌خواندند: ا

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ

حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿البقرة: ۲۰۹﴾.

”بارخدایا! ما را از نعمت های دنیا و

آخرت (هر دو) بهره مند گردان و از

شکنجه ی آتش دوزخ نگاهدار.”

سوره هایی که بنا به سنت پیامبر در دو

رکعت نماز پس از طواف کنار مقام ابراهیم

می‌خواند

رسول الله ﷺ سوره های: اَقْلُ هُوَ اللهُ
 أَحَدٌ ﴿۲۱۰﴾، و اَقْلُ يَتَأْتِيهَا الْكٰفِرُونَ
 ﴿۲۱۰﴾ را می خوانند.

هنگام نزدیک شدن به کوه صفا یا مروه در

حال سعی بین آن دو، چه چیزی باید بگوید؟

این آیه ی کریمه را می خوانند: اِنَّ
 الصَّفَاَ وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَابِرِ اللّٰهِ فَمَنْ حَجَّ
 الْبَيْتَ اَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَّطُوفَ
 بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ
 ﴿البقرة: ۱۵۸﴾

"سعی صفا و مروه از شعایر دین
 خداست. پس هر کس حج خانه ی خدا را
 با اعمال مخصوص عمره ادا کند باکی بر او
 نیست که سعی بین صفا و مروه را نیز به جای
 آورد و هر کس به راه خیر و نیکی شتابد،

خدا پاداش وی را خواهد داد، که او به همه ی امور خلق عالم و آگاه است."
 وقتی که به کوه صفا نزدیک شد، در آغاز سعی می‌گوید: **أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللَّهُ بِهِ** ^(۲۱۱).
 "شروع می‌کنم به آن چه خدا به آن شروع کرده است".

آن چه باید هنگام بالا رفتن از کوه صفا یا

مروه و مشاهده ی کعبه ی شریف بگوید

سه بار می‌گوید: **((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، اللَّهُ أَكْبَرُ))**.
 سپس می‌گوید: **((لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ**

شَيْءٍ قَدِيرٌ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، أُتِّجَزَ وَعَدَهُ،
وَنَصَرَ عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ». ثم يدعو
بها أحب^(۲۱۲).

"معبودی مگر خدا نیست، یگانه است،
شریکی ندارد، هستی از آن اوست و ستایش
از آن او. و او بر هر چیز تواناست. معبودی
به حق مگر خدای یکتا نیست، به وعده اش
وفا نمود و بنده اش را نصرت داد و او به
تنهایی احزاب (مشرکان، یهود و...) را در
هم شکست". سپس به آن چه خواست دعا
می‌کند.

پس از طلوع آفتاب و حرکت از منی به

سوی عرفه، چه می‌گویید؟

می‌گویید: «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا
شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ، وَالنُّعْمَةَ، لَكَ

وَالْمُلْكُ، لَا شَرِيكَ لَكَ . لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ،
وَالْخَيْرُ بِيَدَيْكَ، لَبَّيْكَ وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ وَالْعَمَلُ، اللَّهُ
أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ...».

”تو را اجابت می‌کنم، تو را اجابت
می‌کنم، شریکی برای تو نیست تو را اجابت
می‌کنم، در حقیقت ستایش و نعمت و هستی
از آن توست شریکی برای تو نیست.“

”گوش به فرمان تو هستم، گوش به
فرمان تو هستم و خوشبختی، در اطاعت از
فرمان توست و نیکی همه در دست توست،
خواهش‌ها و آرزوها و عبادت‌ها همه به
سوی توست، الله اکبر، الله اکبر، الله اکبر.“

آن را تا جایی که برایش امکان پذیر
بود، چندین بار تکرار می‌کند^(۲۱۳).

آن چه که باید حج کننده، در عرفه بگوید

مستحب است که دعای بسیار کند و دو دست خود را به سوی آسمان بلند نماید (۲۱۴) و در آن بسیار ذکر و اخلاص کند؛ زیرا بهترین دعاها، دعای روز عرفه است.

رسول الله ﷺ فرمودند: «خَيْرُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَخَيْرُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالتَّيْبُونُ مِنْ قَبْلِي: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» (۲۱۵).

"بهترین دعا، دعای روز عرفه است و بهترین چیزی که من می‌گویم و پیامبران پیش از من گفتند، این است: (لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)".

اعمالی که پس از سپیده دم روز عید قربان تا روشن شدن هوا انجام می‌دهد

این که در مزدلفه نزد مشعر الحرام (کوه قزح)، رو به قبله بایستد؛ چنان که رسول الله ﷺ ایستادند. و هر جا از مزدلفه بایستد جایز است؛ چنان که رسول الله ﷺ فرمودند: ((وَقَفْتُ هَاهُنَا، وَجَمَعْتُ^(۲۱۶) كُلُّهَا مَوْقِفٌ))^(۲۱۷).

اینجا ایستادم و همه ی مزدلفه جای ایستادن است.

ذکر خدا از تکبیر (الله اکبر)، تحمید (الحمد لله)، تهلیل (لا اله الا الله) و دعا بسیار کند. با مشرکان مخالفت کند و قبل از طلوع آفتاب، از مزدلفه بیرون رود همان گونه که رسول الله ﷺ این کار را کردند^(۲۱۸).

خداوند می فرماید: فَادَّأْ أَفْضُتُمْ مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ

وَأَذْكُرُوهُ كَمَا هَدَيْتُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ ﴿البقرة: ١٢٨﴾.

"پس آن گاه که از عرفات بازگشتید، در مشعر الحرام ذکر خدا کنید و به یاد خدا باشید که خدا شما را پس از آن که به ضلالت و گمراهی (کفر) بودید به راه راست آورد."

وقد «أتى النبي ﷺ المشعر الحرام، فاستقبل القبلة؛ فدعاه، وكبره، وهللّه، ووحدّه، فلم يزل واقفاً حتى أسفر جداً، فدفع قبل أن تطلع الشمس» (٢١٩).

رسول الله ﷺ به مشعر الحرام آمدند و رو به قبله ایستاده به دعا، تکبیر، تهلیل و کلمه ی توحید، مشغول شدند و همچنان ایستادند تا وقتی که هوا خیلی روشن شد، سپس قبل از طلوع آفتاب به طرف منی رفتند.

آن چه با سنگریزه در رمی جمره انجام

می‌دهد

با شروع رمی جمره ی عقبه در روز عید، لبیک را قطع می‌کند؛ چنان که در حدیث آمده: «لَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُلَبِّي حَتَّى رَمَى الْجَمْرَةَ» (۲۲۰).

رسول الله ﷺ همچنان لبیک می‌گفتند تا وقتی که جمره ی عقبه را رمی کردند.

همچنین با پرتاب هر سنگریزه در رمی جمره ی سه گانه، تکبیر می‌گوید.

و پس از رمی جمرات صغری و میانی کمی جلو رود و رو به قبله دو دستش را بلند کرده و دعای طولانی کند.

همه ی موارد ذکر شده، باید موافق و مطابق سنت رسول الله ﷺ انجام شود (۲۲۱).

و حج کننده به گفتن تکبیر در روزهای منی ادامه می‌دهد و می‌گوید: ((اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ)) (۲۲۲).

كانَ عُمَرُ رضي الله عنه يَكْبِرُ فِي قَبْتِهِ بِنِيٍّ، فَيَسْمَعُهُ أَهْلُ الْمَسْجِدِ فَيَكْبِرُونَ، وَيَكْبِرُ أَهْلُ الْأَسْوَاقِ حَتَّى تَرْتَجَّ مَنِيٌّ تَكْبِيرًا (۲۲۳).

عمر رضي الله عنه در منی در خیمه‌ی خود تکبیر می‌گفت و کسانی که در مسجد بودند، تکبیر او را شنیدند و به پیروی از او تکبیر می‌گفتند و بازاری‌ها نیز با شنیدن صدای آن‌ها تکبیر گفته تا این که منی با تکبیر گفتن به لرزه در آمد.

حج کننده پس از فراغت از اعمال حج، باید خداوند تعالی را بسیار ذکر کند؛ چنان که می‌فرماید: اَرَبُّنَا ءَاتِنَا فِي الدُّنْيَا

حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿البقرة: ۲۰۱﴾

”بارخدایا! ما را از نعمت های دنیا و آخرت (هر دو) بهره مند گردان و از شکنجه ی آتش دوزخ نگاه دار.“

خداوند می فرماید: اِذَا قُضِيَتْكُمْ مِّنْ سِوَاكُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ ءَابَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا ءَاتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلْقٍ ﴿۲۰۱﴾ وَمِنْهُمْ مَّن يَقُولُ رَبَّنَا ءَاتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿البقرة: ۲۰۱﴾

”آن گاه که اعمال حج را به جا آوردید، مانند پدران خود بلکه بیش از آن ها خدا را یاد کنید (و در نیازهای دنیا و آخرت، خدا را

بخواهید) بعضی از مردم (کوتاه نظر) از خدا فقط تمنای متاع دنیوی کنند و آنان را از نعمت آخرت نصیبی نیست. و بعضی دیگر گویند: بار خدایا! ما را از نعمت های دنیا و آخرت (هر دو) بهره مند گردان و از شکنجه ی آتش دوزخ نگاه دار".

فصل ششم

در ذکرهایی که مخصوص زمان و موقعیت

خاصی نیست

خداوند می‌فرماید: ا فَادْكُرُونِي
 اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ﴿البقرة: ١٥٢﴾

"پس مرا یاد کنید تا شما را یاد کنم و سپس شکر نعمت من به جای آرید و کفران نعمت نکنید."

همچنین می‌فرماید: ا فَلَوْلَا اَنَّهُ كَانَ مِنَ
 الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلْبَيْتِ فِي بَطْنِهِ اِلَى يَوْمِ
 يُبْعَثُونَ ﴿الصافات: ١٤٣-١٤٤﴾.

"و اگر او به ستایش و تسبیح خدا نمی‌پرداخت، تا روز قیامت در شکم ماهی زندگی می‌کرد."

و خدا می‌فرماید: اِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ
يُصَلُّونَ عَلَيَّ النَّبِيِّ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا
صَلُّوْا عَلَيَّ وَسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ﴿[الأحزاب: ٥٦].

"خدا و فرشتگانش بر پیامبر درود
می‌فرستند، شما هم ای مؤمنان! بر او صلوات
و درود فرستید (با بزرگی و شکوه بر او سلام
گویید)".

و می‌فرماید: اَوْصَلَوَاتِ الرَّسُوْلِ اَلَا
اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ ﴿[التوبة: ١٠٩].

"و (آگاه باشید که نفقه اینگونه مردم
دعای خیر (وسیله نزدیک شدن بخدا و مایه
برای خود می‌دانند) رسول
مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً)) : می‌فرماید (پیامبر
□). ((صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا

،کسی که يك بار بر من درود فرستد"
 "دخداوند ده بار بر او درود می‌فرست
 صَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي)) :و می‌فرماید
 (□))(حَيْثُ كُنْتُمْ).

بر من درود بفرستید؛ زیرا هر جا که"
 باشید صلوات و درود شما به من خواهد
 "رسید".

خدا تو را دوست !خواننده ی عزیز
 این انسکی از فضل بسیار خداوند و .بدارد
 ل می‌باشد، که آن ذکر خدا و صلوات بر رسو
 را به امت محمدی تقدیم می‌دارم و در پایان از
 خدا خواهانم که نفع آن را به من و شما
 برساند.

اللَّهُمَّ صَلِّ :فُولُوا)) :می‌فرماید (رسول الله
 عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَعَلَيَّ آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَيَّ إِبْرَاهِيمَ

كَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ، اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَيَّ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّ
 مُحَمَّدَ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى
 (□)(آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ

بر محمد و آل محمد درود و رحمت! بار الها"
 ابراهیم فرست؛ چنان که بر ابراهیم و آل
 رحمت فرستادی، تو ستایش شده و
 بر محمد و آل محمد! پروردگارا. بزرگوار
 برکت فرست؛ چنان که بر ابراهیم و آل
 ابراهیم برکت فرستادی تو ستایش شده و
 "بزرگوار

رسول الله ﷺ فرمودند: ((كَلِمَتَانِ حَقِيقَتَانِ
 عَلَى اللِّسَانِ، ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ، حَبِيبَتَانِ إِلَى
 الرَّحْمَنِ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، سُبْحَانَ اللَّهِ
 الْعَظِيمِ)) (۲۲۷).

آوردن دو کلمه ی سبک بر زبان، بر ترازوی اعمال نیک انسان سنگینی می‌کند و نزد خدای رحمان محبوب است: "خدا پاک است و او را ستایش می‌کنم. خداوند بزرگ، پاک است."

رسول الله ﷺ می‌فرماید: «أَحَبُّ الْكَلَامِ إِلَيَّ اللَّهُ أَرْبَعٌ: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ»^(۲۲۸).

"محبوب ترین سخنان نزد خدا چهار است: "خدا پاک است"، "ستایش از آن خداست"، "معبودی به حق نیست مگر خدای یکتا"، "خدا بزرگ تر است".

رسول الله ﷺ به ام المؤمنین جویریسه رضی الله عنها فرمودند: «لَقَدْ قُلْتُ بِعَدِكَ أَرْبَعَ كَلِمَاتٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ، لَوْ وُزِنَتْ بِمَا قُلْتُ مُنْذُ

الْيَوْمَ لَوَزْنْتَهُنَّ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ، عَدَدَ
خَلْقِهِ، وَرِضَا نَفْسِهِ، وَزِينَةَ عَرْشِهِ، وَمِدَادَ
كَلِمَاتِهِ» (۲۲۹).

من چهار جمله را پس از تو، سه بار
تکرار کردم. اگر نسبت به گفته های امروز
تو بسنجند وزن آن سنگین تر خواهد شد:
"خدا پاک و منزّه است و ستایش برای اوست
به اندازه ی آفریدگان او و با آن چه او
خشنود شود و به مقدار وزن عرش او و
نوشتن مداد او".

رسول الله ﷺ فرمودند: «مَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ
إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ، وَلَهُ
الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، فِي يَوْمٍ مِائَةٍ
مَرَّةً، كَانَتْ لَهُ عَدْلٌ عَشْرٍ رِقَابٍ، وَكُتِبَ لَهُ مِائَةٌ
حَسَنَةٍ، وَمُحِيتَ عَنْهُ مِائَةٌ سَيِّئَةٍ، وَكَانَتْ لَهُ

حَرَزًا مِّنَ الشَّيْطَانِ يَوْمَهُ ذَلِكَ حَتَّى يُمَسِيَ، وَلَمْ
يَأْتِ أَحَدٌ بِأَفْضَلِ مِمَّا جَاءَ إِلَّا رَجُلٌ عَمِلَ أَكْثَرَ
مِنْهُ» (۲۳۰).

هر کس روزی صد بار بگوید "معبودی
به حق نیست مگر خدای یکتا. یگانه است.
شریکی ندارد. پادشاهی از آن اوست و
ستایش از آن اوست و او بر هر چیز
تواناست"؛ گویی ده برده را آزاد کرده است و
صد نیکی برای او نوشته می‌شود و صد گناه
او پاک می‌شود و آن روز تا شب، شیطان به
او نزدیک نمی‌شود و هیچ کس کاری بهتر از
او انجام نداده، مگر کسی که (این عبارت ها
را) بیشتر از او تکرار کند.

و رسول الله ﷺ می‌فرماید: «أَفْضَلُ الذِّكْرِ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَفْضَلُ الدُّعَاءِ: الْحَمْدُ لِلَّهِ» (۲۳۱).

بهترین ذکر (لا إله إلا الله) و بهترین دعا (الحمد لله) است.

و این گنجی از گنجینه های بهشت است که رسول الله ﷺ ما را به آن راهنمایی فرموده است. فرمودند: «أَلَا أَدُلُّكَ عَلَى كَلِمَةٍ مِنْ كُنُوزِ الْجَنَّةِ؟ قُلْ: لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ» (۲۳۲).

آیا تو را از گنجی از گنجینه های بهشت با خبر نکم؟ بگو "هیچ توانایی در دوری از گناه نیست و نه هیچ قدرتی برای پایداری بر طاعت خدا، مگر با کمک و یاری خداوند".

در پایان، خود و شما را به وصیتی تمام و کامل سفارش می‌کنم که رسول الله ﷺ به آن

سفارش کرده بودند و باید به آن چنگ زنیم تا در زمره ی ذکرکنندگان به شمار آییم و در نامه ی اعمالمان در علّیین (یکی از منازل بهشت) نوشته شود ان شاء الله رب العالمین. و اینک سفارش من:

((لَا يَزَالُ لِسَانُكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ)) (۲۳۳).

همیشه زبانت به ذکر خدا روان باشد.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ
لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللَّهُ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدَ عَبْدِكَ
وَرَسُولِكَ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ
وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَيَّ إِبْرَاهِيمَ
وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، وَبَارِكْ عَلَيَّ مُحَمَّدَ النَّبِيِّ
الْأُمِّيِّ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ، كَمَا
بَارَكْتَ عَلَيَّ إِبْرَاهِيمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي
الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

"سپاس خدایی راست که ما را هدایت فرمود و اگر هدایت او نبود ما هرگز هدایت نمی‌شدیم. بر محمد بنده ی تو و رسول تو پیامبر امی درود فرست و بر آل محمد و همسران و فرزندانش (خاندان و نوادگان) درود فرست؛ چنان که بر ابراهیم و آل ابراهیم درود فرستادی و برکت ده بر محمد پیامبر امی و بر آل محمد و زنان و فرزندان او؛ چنان که بر ابراهیم و آل ابراهیم برکت دادی (در دو جهان). تو ستایش شده و بزرگواری."

به یاری و منت خداوند این کتابچه پایان یافت. خدایا! به این کتاب نفع برسان؛ چنان که به اصول آن نفع رساندی والحمد لله رب العالمین.

ذکرهای برگزیده

به پایان آمد این دفتر، حکایت همچنان

باقیست

پی نویس

- (1) جُمدان: کوهی است در راه مکه، چنان که در همان روایت آمده است.
- (2) روایت مسلم؛ الذَّکر والدعاء؛ باب: الحث علی ذکر الله تعالی؛ حدیث (2676) از ابی هریره رضی الله عنه.
- (3) نام کامل کتاب همان طور که امام نووی رحمه الله آن را نام گذاری کرده: (حلیة الأبرار وشعار الأخیار فی تلخیص الدعوات والأذکار المستحیة فی اللیل والنهار).
- (4) نام های [ابراهیم وعلی] فقط در روایت بخاری ذکر شده است.
- (5) [فی العالمین] در روایت مسلم وارد شده است.
- (6) بخاری؛ أحادیث الأنبیاء؛ پس از باب: (یزفون)؛ حدیث (3370) از کعب بن عجره رضی الله عنه و در بسیاری از قسمت های دیگر همین منبع. و مسلم؛ الصلاة؛ باب: الصلاة علی النبی صلی الله علیه و آله بعد التشهد، همچنین حدیث (405) از کعب رضی الله عنه.

(7) روایت ابوداود؛ باب: فضل يوم الجمعة و ليلة الجمعة؛ حدیث (1047) هم از او. و روایت احمد؛ مسند المدنی؛ حدیث (16262) از حدیث اوس بن اوس تقی رضی الله عنه.

(پ) مختصراً از فصل های (تَدْبِيْرُ تَدْبِيْرُ) الأذكار امام نووی.

(9) بخاری؛ بدء الوحي؛ باب: كيف كان بدء الوحي؛ حدیث (1) از عمر بن الخطاب رضی الله عنه و در جاهای بسیار دیگر. و مسلم؛ الإمارة؛ باب: قوله: (إنما الأعمال بالنية)؛ حدیث (1907) همچنین از عمر رضی الله عنه.

(10) مسلم؛ الذکر والدعاء؛ باب: فضل الاجتماع على تلاوة القرآن وعلى الذکر؛ حدیث (2700) از ابی هريره و ابی سعید رضی الله عنهما.

(11) مسلم؛ الحيض؛ باب: ذكر الله تعالى في حال الجنابة وغيرها؛ حدیث (373).

(12) بخاری؛ الأذان؛ باب: ما جاء في التوم التبي والبصل والكراث؛ حدیث (853) از ابن عمر رضی الله عنهما. و مسلم؛ المساجد؛ باب: نهى من أكل ثوماً أو بصلاً أو كراثاً أو نحوها؛ حدیث (564)

از = جابر بن عبد الله رضی الله عنهما . البته آخر این روایت از مسلم وارد شده است.

(13) بخاری؛ الأذان؛ باب: وجوب القراءة للإمام والمأموم؛

حدیث (757) از ابی هریره رضی الله عنه و در جاهای دیگر.

(14) مسلم؛ صلاة المسافرين وقصرها؛ باب: جامع صلاة الليل ومن

نام عنه أو مرض، حدیث (747) از عمر بن الخطاب رضی الله عنه.

(15) قسمتی از حدیث است استخراج بخاری؛ الاعتصام بالكتاب

والسنة؛ باب: الاقتداء بسنن رسول الله صلی الله علیه و آله حدیث (7288) از

ابی هریره رضی الله عنه . ومسلم؛ الحج؛ باب: فرض الحج مرة في العمر؛

حدیث (1337) همچنین از او .

(16) بخاری؛ الدعوات؛ باب: الدعاء عند الاستخارة؛

حدیث (6382) از جابر رضی الله عنه و در جاهای دیگر. در رکعت أول

الفاتحة و [قل يا أيها الكافرون]، ودر رکعت دوم الفاتحة و [قل هو

الله أحد] میخواند.

ابن حجر در (فتح الباري) در شرح این حدیث گوید: امام نووي

خبر داده است که در دو رکعت سوره (الكافرون والأخلاص) =

=خواننده می‌شود و شیخ ما العراقی در شرح سنن ترمذی گوید:
بر دلیل آن آگاهی نیافته ام و ممکن است که آن را به دو رکعت
قبل از نماز صبح و دو رکعت بعد از نماز مغرب الحاق کرده است و
آن هم مناسب چنین حالی می‌باشد، چون در آن اخلاص و توحید
وجود دارد و کسی که استخاره می‌کند نیازمند به اخلاص و
توحید است. اهد بنصّه، والله أعلم .

(17) وعناء: شدت و سختی. کآبة: دلنگی، افسردگی، دلشکستگی.
المنقلب: بازگشت، محل رجوع. در بیان و شرح این واژه ها رجوع
شود به (الأذکار) امام نووی باب: (ما یقول إذا رکب دابته).

(18) تمامی آن استخراج مسلم؛ الحج؛ باب: ما یقول إذا رکب إلى
سفر الحجّ وغیره، حدیث(1342) از ابن عمر رضی الله عنهما.

(19) استخراج احمد در المسند؛ حدیث(8479) از حدیث

ابی‌هریره رضی الله عنه

(20) استخراج ترمذی؛ الدعوات از رسول الله صلی الله علیه و آله باب: دعاء:

(زودك الله التقوی) حدیث(3444) از انس رضی الله عنه .

- (21) استخراج ابن ماجه؛ الجهاد؛ باب: تشیع الغزاة؛ حدیث (2825)
از حدیث ابی هریره رضی الله عنه.
- (22) استخراج ابوداود؛ اللباس؛ حدیث (4023) از معاذ رضی الله عنه.
- (23) روایت ابن ماجه؛ (3558) وابن السنی (268) از ابن عمر
رضی الله عنهما.
- (24) قسمتی از حدیث، استخراج مسلم؛ الأشریة؛ باب: آداب
الطعام والشراب؛ حدیث (2018) از جابر بن عبدالله رضی الله
عنهما.
- (25) استخراج ابوداود؛ الأدب؛ باب: ما یقول الرجل إذا دخل بیته؛
حدیث (5096). و نووی در (الأذکار) آورده است و گفتار ابوداود
را ضعیف ندانسته بلکه سکوت کرده است والله أعلم . و علامه ابن
باز رحمه الله در (تحفة الأخیار) گفته: ابوداود آن را با اسناد صحیح
روایت کرده است.
- (26) از دو روایت استفاده شده است که ابو داود روایت کرده است:
الأدب؛ باب: ما یقول إذا خرج من بیته؛ حدیث (5094 - 5095) =

= از ام سلمه و از انس رضی الله عنهما. و ترمذی؛ حدیث (3427) به معنای آن از ام سلمه رضی الله عنها.

(27) أبوداود؛ الأدب؛ باب: ما يقول إذا خرج من بيته؛ حدیث (5095) از انس بن مالك رضی الله عنه. و ترمذی؛ الدعوات؛ باب: ما جاء ما يقول إذا خرج من بيته؛ حدیث (3426) همچنين از او. و ترمذی گفت: هذا حدیث حسن صحیح غریب، لا نعرفه إلا من هذا الوجه. ا. هـ. و علامه ابن باز رحمه الله در (تحفة الأخیار) اسناد آن را صحیح دانسته است همچنين الألبانی رحمه الله در صحیح الجامع، حدیث (6419) آن را صحیح دانسته است.

(28) مسلم؛ صلاة المسافرين وقصرها؛ باب: الدعاء في صلاة الليل وقيامه؛ حدیث (763) از ابن عباس رضی الله عنهما.

(29) مسلم؛ صلاة المسافرين وقصرها؛ باب: ما يقول إذا دخل المسجد؛ حدیث (713) از ابي حميد رضی الله عنه و عبارت (فليسلم علي النبي ﷺ) در آن نیست و آن در روایت ابوداود و تسایي و ابن ماجه و غیر آن ها با اسناد صحیح موجود است؛ چنانچه امام نووي در (الأذکار)

باب: ما یقوله عند دخول المسجد والخروج منه آورده است.

=

= و المحافظ ابن القیم رحمه الله در (جلاء الأفتام) مرتبه ی هشتم از مراتب الصلاة علی النبی ﷺ هنگام وارد شدن به مسجد و خروج از آن آورده که: ابن خزیمه در صحیحش وابوحاتم بن حبان از ابی هریره ؓ روایت کرده که رسول الله ﷺ فرمودند: (إذا دخل أحدكم المسجد فليسلم على النبي ﷺ وليقل: اللهم افتح لي أبواب رحمتك وإذا خرج فليسلم على النبي ﷺ وليقل: اللهم أجرني من الشيطان). ا هـ وقتی یکی از شما به مسجد وارد شد بر رسول الله ﷺ درود فرستد و بگوید: خداوندا! درهای رحمت خود را بر من بگشای و موقع خارج شدن، بر رسول الله ﷺ درود فرستد و بگوید: خداوندا! مرا از شیطان پناه ده" نگا: عون المعبود بشرح ابی داود ص 18 .

(30) قسمتی از حدیث را بخاری استخراج کرده است؛ الوضوء؛ باب: التیمن فی الوضوء والغسل؛ حدیث (168) از عایشه رضی الله عنها و در بسیاری از جاهای دیگر.

(31) نگا: شرح النووی علی مسلم (160/3).

(۳۱) استخراج بخاری از الأَطْعَمَة؛ باب: قوله تعالى: اْكُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ﴿۱۶۸﴾ [بقره ۱۶۸ و اعراف ۳۱ و طه ۱۳۱]؛ حدیث (۳۲۶۷) از عمر ابن ابی سلمه رضی الله عنهما . ومسلم؛ الأَشْرَبَة؛ باب: آداب الطعام والشراب؛ حدیث (2022) همچنین از او.

(33) دلیل آن چه وارد شده است از ابی داود؛ الأَطْعَمَة؛ باب: التسمية على الطعام؛ حدیث (3767) از عایشه رضی الله عنها و حدیث (3768) از أمیة بن مَحْشِي ۷ . و ترمذی؛ الأَطْعَمَة از رسول الله ﷺ باب: ما جاء في التسمية على الطعام؛ حدیث (1858) همچنین از او رضی الله عنها، با عبارت: (فی أوله وآخره). وابن ماجه؛ الأَطْعَمَة، باب: التسمية عند الطعام؛ حدیث (3264) همچنین از او رضی الله عنها، به عبارت: (فی أوله وآخره).

(34) استخراج بخاری از الأَطْعَمَة؛ باب: ما يقول إذا فرغ من طعامه؛ حدیث (5458) از ابی أمامة ۷ و حدیث (5459) همچنین از او با این عبارت: (الحمد لله الذي كفانا وأروانا غير مكفي ولا مكفور) ستایش از آن خدایی است که ما را کفایت داد و سیراند، =

- = خدا بی‌نیاز است و من به او نیازمندم؛ یعنی به فضل و نعمت او نیازمندم، فضل و نعمت او را انکار نمی‌کنم.
- (35) استخراج بخاری از الأدب؛ باب: إذا عطس كيف يشمت؟ حدیث (6224) از ابی‌هریره رضی الله عنه.
- (36) استخراج ابوداود از النکاح؛ باب: ما يقال للمتزوج؛ حدیث (2130) از ابی‌هریره رضی الله عنه.
- (37) استخراج بخاری از الوضوء؛ باب: التسمية علي كل حال وعند الوقاع؛ حدیث (141) از ابن عباس رضی الله عنهما و در بسیاری مواضع دیگر. و مسلم؛ النکاح، باب: ما يستحب أن يقوله عند الجماع؛ حدیث (1434) همچنین از او. و زیادتی که در آن است از مسلم می‌باشد.
- (38) استخراج ترمذی؛ الدعوات؛ باب: ما يقول إذا قام من مجلسه؛ حدیث (3433) از ابی‌هریره رضی الله عنه.
- (39) استخراج بخاری؛ الأدب؛ باب: ما ينهى عنه من السبب واللعن؛ حدیث (6048) از سلیمان بن صُرَد رضی الله عنه و مسلم؛ البر =

= والصلاة والآداب؛ باب: فضل من يملك نفسه عند الغضب؛
 حدیث (2610) همچنین از او. لفظ آن از مسلم می‌باشد.
 (40) قسمتی از حدیث، استخراج بخاری؛ الاستسقاء؛ باب:
 الاستسقاء فی المسجد الجامع؛ حدیث (1013) با لفظ (اسقنا) از
 انس رضی الله عنه. و مسلم؛ صلاة الاستسقاء، باب: الدعاء فی الاستسقاء؛
 حدیث (897) با عبارت (أغثنا) همچنین از او.
 (41) مسلم؛ صلاة الاستسقاء؛ باب: التعوذ عند رؤية الريح والغيم؛
 حدیث (899) از عایشه رضی الله عنها.
 (42) بخاری در الأدب المفرد؛ حدیث (721). و ترمذی؛ الدعوات؛
 باب: ما يقول إذا سمع الرعد، حدیث (3450) از عمر رضی الله عنه که گفت:
 این حدیث غریب است از آن آگاهی نداریم به جز از این وجه. و
 نووی در (الأذکار) سند آن را ضعیف دانسته است. و این را در
 اینجا آورده ام به سبب قول ابن حجر در الفتوحات (284/4):
 (هو متماسك) یعنی روی هم رفته مقبول است) والله أعلم. اما آن
 چه از ابن زبیر رضی الله عنهما روایت شده است نزد امام مالک، =

= (992/2) سند آن قطعی است بخاری در (الأدب المفرد)، حدیث (723)

و غیر آن و امام نووی در (الأذکار) سند آن را درست دانسته است.

(43) بخاری؛ الاستسقاء؛ باب: ما یقال إذا مطرت؛ حدیث (1032)

از عایشه رضی الله عنها .

(44) قسمتی از حدیث از بخاری؛ الأذان؛ باب: یستقبل الإمام الناس

إذا سلّم؛ حدیث (846) از زید بن خالد الجهن و در جاهای دیگر.

و مسلم؛ الإیمان؛ باب: بیان کفر من قال مُطَرْنَا بالثَّوَاء؛ حدیث (71)

همچنین از او.

(45) الأجمة: بیسه، درخت زار، جنگل، جایی که درخت بسیار

است؛ جمع آن آجام است؛ نگا: لسان العرب لابن منظور؛ ج 1؛

ذیل (أجم). الطرب: کوه کوچک، پشته های کوچک، تپه؛ جمع آن

ظراب؛ نگا: همان کتاب؛ ج 2؛ ذیل (طرب).

(46) قسمتی از حدیثی است که ماخذ آن در پی نویس (40) ذکر

شد.

(47) بخاری؛ الدعوات؛ باب: الدعاء عند الكرب؛ حدیث (6345)

از ابن عباس رضی الله عنهما و در بسیاری جاهای دیگر. و مسلم؛ =

=الذکر والدعاء؛ باب: دعاء الكرب؛ حدیث(2730) همچنین از او و لفظ آن از بخاری است.

(48) الحزن: زمین ناهموار، پست و بلند .

(49) ابن حبان در (صحيحه)؛ حدیث(970) از انس رضی الله عنه و ابن السنی فی (عمل اليوم والليلة)؛ حدیث(353).

(50) مسلم؛ القدر؛ باب: فی الأمر بالقوة وترك العجز؛ حدیث(2664) از ابی هریره رضی الله عنه .

(51) بخاری؛ بدء الخلق؛ باب: صفة إبليس وجنوده؛ حدیث(3276) از ابی هریره رضی الله عنه و مسلم؛ الإيمان؛ باب: بیان الوسوسة فی الإيمان؛ حدیث(134) همچنین از او. و آن چه در متن آورده شد از مجموع دو روایت است؛ اول بخاری و سپس مسلم.

(52) بخاری؛ الإجارة؛ باب: ما يعطي في الرقبة علي أحياء العرب بفتح الكتاب؛ حدیث(2276) از ابی سعید رضی الله عنه و مسلم؛ السلام؛ باب: جواز أخذ الأجرة علي الرقبة بالقرآن والأذكار؛ حدیث(2201) همچنین از او. و روایت مختصراً به معنی است ، ولی لفظ حدیث نص کامل می باشد.

- (53) بخاری؛ فضائل القرآن؛ باب: فضل المعوذات؛ حدیث(5016)
از عایشه رضی الله عنها. و مسلم؛ السلام؛ باب: رقیة المریض
بالمعوذات والتفت؛ حدیث(2192) همچنین از اوست.
- (54) امام نووی در (الأذکار) قول زهری رحمه الله را از اذکار
المرض والموت آورده است.
- (55) بخاری؛ الطب؛ باب: رقیة النبی ﷺ؛ حدیث(5745) از عایشه
رضی الله عنها و مسلم؛ السلام؛ باب: استحباب، الرقیة؛
حدیث(2194) همچنین از او. و لفظ آن از مسلم است.
- (56) بخاری؛ الطب؛ باب: رقیة النبی ﷺ؛ حدیث(5742) از انس
رضی الله عنه و مسلم؛ السلام؛ باب: استحباب، رقیة المریض؛
حدیث(2191) از عایشه رضی الله عنها و لفظ آن از بخاری است.
- (57) مسلم؛ السلام؛ باب: الطبّ والمرض والرقي؛ حدیث(2185)
از عایشه رضی الله عنها.
- (58) مسلم؛ السلام؛ باب: استحباب، وضع یده علی موضع الألم مع
الدعاء؛ حدیث(2202) از عثمان بن ابی العاص تقفی ؓ

- (59) ابوداود؛ الجنائز؛ باب: الدعاء للمريض عند العيادة؛ حدیث (3106) از ابن عباس رضی الله عنهما و ترمذی؛ الطب؛ باب: ما يقول عند عيادة المريض؛ حدیث (2083) همچنین از او. و لفظ آن از ابی داود است.
- (60) بخاری؛ المناقب؛ باب: علامات النبوة في الإسلام؛ حدیث (3616) از ابن عباس رضی الله عنهما.
- (61) بخاری؛ المرضي؛ باب: نهی تمنی المريض للموت؛ حدیث (5671) از انس رضی الله عنه. و مسلم؛ الذکر والدعاء؛ باب: كراهة تمنی الموت؛ حدیث (2680) همچنین از او. و لفظ آن از بخاری است.
- (62) بخاری؛ المغازی؛ باب: مرض النبي صلی الله علیه و آله و وفاته؛ حدیث (4440) از عایشه رضی الله عنها و مسلم؛ فضائل الصحابة؛ باب: فی فضل عائشة؛ حدیث (2444) همچنین از او.
- (63) ابوداود؛ الجنائز؛ باب: فی التلقين؛ حدیث (3116) از معاذ بن جبل رضی الله عنه و حدیث گواه و شاهی از حدیث ابی هریره رضی الله عنه دارد؛ ابن حبان؛ حدیث (719).

- (64) مسلم؛ الجنائز؛ باب: تلقین الموتی (لا إله إلا الله)؛ حدیث (916) از ابی سعید خدری رضی الله عنه.
- (65) برداشت و نظر نووی در "الأذکار"، باب: ما یقولہ من أیس من حیاته.
- (66) مسلم؛ الجنائز؛ باب: الدعاء للمیت فی الصلاة؛ حدیث (963) از عوف بن مالک رضی الله عنه.
- (67) مسلم؛ الجنائز؛ باب: ما یقال عند المصیبة؛ حدیث (918) از ام سلمه رضی الله عنها.
- (68) بخاری؛ الجنائز؛ باب: قول النبی ﷺ (یُعَذَّب المیت ببعض بکاء أهله علیه)؛ حدیث (1284) و در بسیاری از جاهای دیگر؛ از أسامة بن زید رضی الله عنهما؛ و مسلم؛ الجنائز؛ باب: البکاء علی المیت؛ حدیث (923) همچنین از او.
- (69) فرطاً؛ پیش قدم به بهشت.
- (70) برگزیده ی نووی در (الأذکار)؛ باب: أذکار الصلاة علی المیت. و بخاری در الجنائز از صحیح خود عنوان کرد و گفت: بای در قرائت فاتحه بر نماز جنازه. حسن بصري گوید: بر جنازه ی =

= كودك فاتحه خوانده مي‌شود و مي‌گويد: (اللهم اجعله لنا سَلَفًا
 وَفَرَطًا وَأَجْرًا. "خدایا! او را برای ما سرمایه و اجر و پاداش قرار
 ده"). جایز است مسلمان به غیر از این دعای دیگری نیز بکند؛
 زیرا دلیل صریحی بر آن وارد نشده است. والله أعلم.
 (71) نیز امام نووی آن را برگزیده است.
 (72) ابوداود؛ الجنائز؛ باب: الاستغفار عند القبر للمیت؛
 حدیث (3221) از عثمان بن عفان رضی الله عنه
 (73) امام نووی رحمه الله آن را در (الأذکار) باب: ما ینفع المیت
 من قول غیر، نقل کرده است.
 (74) ابوداود؛ الجنائز؛ باب: الدعاء للمیت؛ حدیث (3201) از
 ابی‌هریره رضی الله عنه و ترمذی؛ الجنائز؛ باب: ما یقول فی الصلاة علی المیت؛
 حدیث (1024). البته لفظ از ابی‌داود است و ترمذی دو کلمه ی
 [الإیمان] و [الإسلام] را با هم تبدیل کرده است.
 (75) بخاری؛ الجنائز؛ باب: ما ینهی من سب الأموات؛
 حدیث (1393) از عایشه رضی الله عنها و حدیث (6516)
 همچنین از او.

- (76) مسلم؛ الجنائز؛ باب: ما يقال عند دخول القبور؛ حدیث (975) از عایشه رضی الله عنها.
- (77) بخاری؛ الدعوات؛ باب: ما يقول إذا أصبح؛ حدیث (6325) از ابوذر غفاری رضی الله عنه و حدیث (7395) همچنین از اوست.
- (78) روایت ترمذی؛ الدعوات؛ باب: (منه دعاء باسمك ربی وضعت جنی)؛ حدیث (3401) از ابی هریره رضی الله عنه.
- (79) بخاری؛ بدء الخلق؛ باب: صفة إبليس وجنوده؛ حدیث (3275) از ابی هریره رضی الله عنه و در بسیاری از جاهای دیگر.
- (80) ابوداود؛ الأدب؛ باب: ما يقول إذا أصبح؛ حدیث (5082) از عبدالله بن خُیب رضی الله عنه و ترمذی؛ الدعوات؛ باب: الدعاء عند النوم؛ حدیث (3575) همچنین از او.
- (81) بخاری؛ الدعوات؛ باب: أفضل الاستغفار؛ حدیث (6306) از شداد بن أوس رضی الله عنه و حدیث (6323) همچنین از او با زیادت لفظ [لك] و با تأخیر قول: (أعوذ بك من شر ما صنعت).
- (82) ابوداود؛ الأدب؛ باب: ما يقول إذا أصبح؛ حدیث (5068) از ابی هریره رضی الله عنه با لفظ (النشور) در صبح و شام.

= تذکر: روایتی که در متن ثابت است امام ابن القیم آن را در شرح سنن ابی‌داود ترجیح داده است با قول: (و این اولی و مستندترین روایت محفوظ است؛ زیرا (النشور) به معنای بیدار شدن از خواب صیح و (المصیر) به معنای و گردیدن و دگرگون شدن و منقلب شدن به سوی خواب در هنگام شب است و نیز به معنی مرگ و رفتن به سوی خداست . نگا: مختصر سنن ابی‌داود للمنذری ص 330. و در حاشیه ی شیخ الألبانی بر صحیح ابی‌داود رحمه الله ص 956، چنین آمده: کذا الأصل، غیر از این که در پاورقی یکی از دو خطوط تصحیح شده: (وإليك النشور) الأخيرة إلى: (وإليك المصير). ا هـ .

(83) مسلم؛ الذُّکر والدعاء؛ باب: التَّعوذ من شر ما عمل؛ حدیث (2723) از عبدالله بن مسعود رضی الله عنه .

(84) قسمتی از روایتی است که در پی‌نویس (7) ذکر شد.

(85) فقط اقوال را ذکر کرده ام و - ان شاء الله - آداب در کنایه جداگانه با تفصیل و جمله ای از آداب اسلام ضمن سلسله: [زاد المؤمن] خواهد آمد.

(86) قسمتی از حدیثی است که بخاری آن را روایت کرده و در پینویس (79) گذشت.

(87) بخاری؛ فضائل القرآن؛ باب: من لم یر بأساً أن یقول: سورة البقرة وسورة کذا؛ حدیث (5040) از ابی مسعود انصاری رضی الله عنه و در جاهای بسیار دیگر . و مسلم؛ صلاة المسافرين وقصرها؛ حدیث (807) با کمی اختلاف. و حدیث (808) همچنین از او. و آن لفظ انتخاب شده است.

(88) ابوداود؛ الأدب؛ باب: ما یقول عند النوم؛ حدیث (5055) از نوفل الأشجعی رضی الله عنه و ترمذی؛ الدعوات؛ باب: ما جاء فی من یقرأ من القرآن عند المنام؛ حدیث (3403) همچنین از او. و لفظ آن از ابی داود است.

(89) النفث؛ دمیدن بدون این که آب دهان بیرون آید.

(90) المعوذات؛ سوره های اخلاص، فلق، ناس.

(91) بخاری؛ الدعوات؛ باب: التعوذ والقراءة عند المنام؛ حدیث (5017) از عایشه رضی الله عنها و حدیث (6319) همچنین از او و روایت دوم انتخاب شده است.

(92) بخاری؛ فرض الحُمُس؛ باب: ما ذکر عن درع النبی ﷺ؛ حدیث (3113) از علی ﷺ و در جاهای دیگر. و مسلم؛ الذَّکر والدعاء؛ باب: التَّسبیح أول النهار وعند النوم؛ حدیث (2727) همچین از او.

(93) بخاری؛ الدعوات؛ باب: ما یقول إذا نام؛ حدیث (6312) از حذیفة ﷺ و مسلم؛ الذَّکر والدعاء؛ باب: ما یقول عند النوم؛ حدیث (2711) همچین از او و لفظ از مسلم است.

(94) بخاری؛ الدعوات؛ یک باب بعد از باب: التَّعوذ والقراءة عند المنام؛ حدیث (6320) از ابی هریره ﷺ و مسلم؛ الذَّکر والدعاء؛ باب: الدعاء عند النوم؛ حدیث (2714) همچین از او و لفظ از بخاری است.

(95) بخاری؛ الدعوات؛ باب: ما یقول إذا نام؛ حدیث (6313) از البراء بن عازب ﷺ و مسلم؛ الذَّکر والدعاء؛ باب: ما یقول عند النوم؛ حدیث (2710) همچین از او و لفظ انتخاب شده به سبب نص دعا از بخاری است و عبارت آخر آن از مسلم است با زیادت لفظ (ونبیک).

- (96) النفث: کمی دمیدن بدون آب دهان؛ چنانکه ذکر شد.
- (97) بخاری؛ التبعی؛ باب: الرؤیا من الله؛ حدیث(6985) از ابی سعید رضی الله عنه و در جاهای دیگر و مسلم؛ الرؤیا؛ حدیث(2261) از ابی سلمه رضی الله عنه با زیادت لفظ [فلینفث عن یساره ثلاثاً] از سمت چپ خود سه بار بدمد. و لفظ انتخاب شده از بخاری است.
- (98) چنان که امام نووی در (الأذکار)، باب: ما یقول إذا استیقظ فی اللیل وأراد النوم بعده بیان کرده است.
- (99) بخاری؛ أبواب التهجید؛ باب: فضل من تعارّ من اللیل فصلی؛ حدیث(1145) از عبادة بن صامت رضی الله عنه.
- (100) بخاری؛ الوضوء؛ باب: ما یقول عند الخلاء؛ حدیث(142) از انس رضی الله عنه و حدیث(6322) همچنین از او. و مسلم؛ الحيض؛ باب: ما یقول إذا أراد دخول الخلاء؛ حدیث(375) همچنین از او. و کلمه ی (الخبث) در روایت مسلم با سکون (ب) ضبط شده است.
- (101) بخاری؛ التیمم؛ باب: التیمم فی الحضرة؛ حدیث(337) از ابی جهیم انصاری رضی الله عنه و مسلم؛ الحيض؛ باب: التیمم؛ حدیث(369) همچنین از او. و کنیه ی او نزد مسلم [أبوالمجهم] است.

(102) ابوداود؛ الطهارة؛ باب: ما يقول الرجل إذا خرج من الخلاء؛ حدیث (30) از عایشه رضی الله عنها و ترمذی؛ أبواب الطهارة؛ باب: ما يقول إذا خرج من الخلاء؛ حدیث (7) همچنین از او.

(103) ابوداود؛ الطهارة؛ باب: فی التسمية علی الوضوء؛ حدیث (101) از ابی هریره رضی الله عنه و احمد؛ حدیث (9408) همچنین از او. امام نووی رحمه الله گوید: باب: ما يقول علی وضوئه: در گفتن بسم الله احادیث وارده ضعیف است و در آن اختلاف است. اهـ و این را ذکر کرده ام چون از بهترین اعمال است و به سبب قول ابن حجر در (التلخیص الحییر) (75/1)، ظاهراً همه ی احادیث وارده با هم جمع شده و بر این تقویت می‌کنند و دلالت بر این می‌کنند که دارای اصلی هستند. والله أعلم.

(104) مسلم؛ الطهارة؛ باب: الذکر المستحب عقب الوضوء؛ رقم (234) از عقبه بن عامر رضی الله عنه و ترمذی؛ الطهارة؛ باب: فیما يقال بعد الوضوء؛ حدیث (55) از عمر رضی الله عنه.

- (105) بخاری؛ الوضوء؛ باب: الوضوء ثلاثاً ثلاثاً؛ حدیث(159) از عثمان رضی الله عنه . و مسلم؛ الطهارة؛ باب:صفة الوضوء وکماله؛ حدیث(226) همچنین از او.
- (106) نووی در(الأذکار) باب: ما يقول علی اغتساله، آورده است.
- (107) در پی‌نویس (26،27،28) ذکر شد.
- (108) به پی‌نویس (29) مراجعه شود.
- (109) قسمتی از حدیث، استخراج شده است از مسلم؛ المساجد؛ باب: النهی عن نشد الضالّة فی المسجد؛ حدیث(569) از بُریدة رضی الله عنه .
- (110) قسمتی از حدیث، استخراج شده است از مسلم؛ الطهارة؛ باب: وجوب غسل البول و غیره من التنجاسات إذا حصلت فی المسجد؛ حدیث(285) از انس رضی الله عنه .
- (111) بخاری؛ الأذان؛ باب: ما يقول إذا سمع المنادی؛ احادیث (611) و(612) و(613) از ابی سعید رضی الله عنه . و مسلم؛ الصلاة؛ باب: استحباب، القول مثل قول المؤذن؛ حدیث(383) همچنین از او.

- (112) مسلم؛ الصلاة؛ باب: استحباب، القول مثل قول المؤذن؛
حدیث (384) از عبدالله بن عمرو رضی الله عنهما.
- (113) مسلم؛ الصلاة؛ باب: استحباب، القول مثل قول المؤذن؛
حدیث (386) از سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه.
- (114) بخاری؛ الأذان؛ باب: الدعاء عند النداء؛ حدیث (614) از
جابر بن عبدالله رضی الله عنهما.
- (115) ابوداود؛ الصلاة؛ باب: فی الدعاء بین الأذان والإقامة؛
حدیث (521) از أنس رضی الله عنه و ترمذی؛ الصلاة؛ باب: ما جاء فی أن
الدعاء لا یرد بین الأذان والإقامة؛ حدیث (212) همچنین از او با
لفظ: (الدعاء لا یرد...) الحدیث و غیر آن ها از راه های زیاد، از
أنس رضی الله عنه.
- (116) قسمتی از حدیث، استخراج شده است از مسلم؛ صلاة
المسافرین وقصرها؛ باب: الدعاء فی صلاة اللیل و قیامه؛
حدیث (771) از علی رضی الله عنه.
- (117) أبوداود؛ الصلاة؛ باب: من رأى الاستفتاح بسبحانك اللهم
ومحمدك، از ابی سعید خدری رضی الله عنه حدیث (775) و ترمذی؛ الصلاة؛

باب: ما يقول عند افتتاح الصلاة، همچنين از او؛ حديث (242) و =
 = نزد مسلم در الصلاة؛ باب: حُجَّةٌ مَنْ قَالَ لَا يُجْهَرُ بِالْبِسْمَةِ؛
 حديث (399) منسوب به عمر رضي الله عنه .

(118) بخاري؛ الأذان؛ باب: ما يقول بعد التكبير؛ حديث (744) از
 ابی هريره رضي الله عنه . و مسلم؛ المساجد؛ باب: ما يقال بين تكبيرة الإحرام
 والقراءة؛ حديث (598) همچنين از او و لفظ از بخاري است.

(119) مسلم؛ صلاة المسافرين وقصرها؛ باب: الدعاء في صلاة الليل
 وقيامه؛ حديث (770) از عايشه رضي الله عنها.

(ع) اين اختيار آسان تر است؛ چنان كه خداوند مي فرمايد: اِقْدَاذًا
 قَرَأَتْ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿١﴾، [النحل: ١٠١] و
 امام نووي آن را در (الأذكار) برگزیده است؛ باب: التعوذ بعد دعاء
 الاستفتاح، قال: وهو المشهور المختار. اهـ كما اختاره الإمام
 الشاطبي في (الحِرْز) وكذلك محققو القراء. والله أعلم

(121) ابوداود؛ الصلاة؛ باب: من رأى الاستفتاح بسبحانك اللهم
 ومحمدك، از ابی سعید خدری رضي الله عنه حديث (775). و ترمذي؛ الصلاة؛
 باب: ما يقول عند افتتاح الصلاة، رقم (242) همچنين از او.

- (122) قسمتی از حدیث، استخراج شده است از ابوداود؛ الصلاة؛ باب: مقدار الركوع والسجود؛ حدیث (886) از عبدالله بن مسعود رضی الله عنه مرسلًا وهمجنین ترمذی؛ الصلاة؛ باب: ما جاء فی التنسیب فی الركوع والسجود؛ حدیث (261) و ترمذی پس از بیان این که حدیث مرسل است گفت: عمل به این حدیث نزد علماء می‌باشد و مستحب می‌دانند که در رکوع و سجود از سه تنسیب کم نشود، ا هـ .
- (123) قسمتی از حدیث، استخراج شده است از مسلم؛ الصلاة؛ باب: النهی عن قراءة القرآن فی الركوع والسجود؛ حدیث (479) از ابن عباس رضی الله عنهما.
- (124) ابوداود؛ الصلاة؛ باب: ما یقول الرجل فی رکوعه وسجوده از عقبه بن عامر رضی الله عنه حدیث (870) .
- (125) بخاری؛ الأذان؛ باب: الدعاء فی الركوع از عایشه رضی الله عنها، رقم (794) .
- (126) مسلم؛ الصلاة؛ باب: ما یقال فی الركوع والسجود؛ حدیث (487) از عایشه رضی الله عنها.
- (127) نووی در (الأذکار) باب: أذکار الركوع، آورده است.

- (128) مسلم؛ الصلاة؛ باب: النهی عن قراءة القرآن في الركوع والسجود؛ حدیث (480) از علی رضی الله عنه.
- (129) بخاری؛ الأذان؛ باب: إيجاب التكبير وافتتاح الصلاة؛ حدیث (732) از انس رضی الله عنه و در جاهای دیگر با اثبات او در قسول: (ولك). و مسلم؛ الصلاة؛ باب: ما يقول إذا رفع رأسه من الركوع؛ حدیث (476) با زیادت [اللهم].
- (130) بخاری؛ الأذان؛ باب: فضل ربنا ولك الحمد از رفاعه بن رافع رضی الله عنه حدیث (799).
- (131) قسمتی از حدیث، استخراج شده است از مسلم؛ الصلاة؛ باب: ما يقول إذا رفع رأسه من الركوع؛ حدیث (477) از ابی سعید رضی الله عنه.
- (132) مسلم فی الصلاة؛ باب: ما يقول إذا رفع رأسه من الركوع از ابی سعید خدری رضی الله عنه حدیث (477).
- (133) امام نووی در (الأذکار)؛ باب: ما يقول فی رفع رأسه من الركوع وفي اعتداله، آورده است.
- (134) قسمتی از حدیثی است که در پی‌نویس (122) آمد.

- (135) رجوع شود به پینویس (124).
- (136) رجوع شود به پینویس (125).
- (137) رجوع شود به پینویس (126).
- (138) قسمتی از حدیث، استخراج شده است از مسلم؛ صلاة المسافرين وقصرها؛ باب: الدعاء في صلاة الليل وقيامه؛ حدیث (771) از علي رضی الله عنه و ترمذی؛ أبواب السفر؛ باب: ما جاء ما يقول في سجود القرآن؛ حدیث (580) از عایشه رضی الله عنها با زیادت قول: [بحوله وقوته].
- (139) ترمذی؛ أبواب السفر؛ باب: ما جاء ما يقول في سجود القرآن؛ حدیث (579) از ابن عباس رضی الله عنهما.
- (140) أصحاب سنن به جز نسایی:
- أبوداود؛ الصلاة؛ باب: الدعاء بين السجدين؛ حدیث (850) از ابن عباس رضی الله عنهما.
- ترمذی؛ الصلاة؛ باب: ما يقول بين السجدين؛ حدیث (284) همچنین از او با لفظ: [واجرني]، بدل از [وعافني]. =

= ابن ماجه؛ الصلاة؛ باب: ما يقول بين السجدة؛ حديث(898)
همچنین از او با زیادت: [وارفعنی] در آخر آن.

(141) ابن ماجه؛ إقامة الصلاة والسنة فيها؛ باب: ما يقول بين
السجدة من حذيفة رضي الله عنه؛ حديث(897) و آن موافق است با
روایت نسایی در الصلاة؛ باب: الدعاء بين السجدة؛
حديث(1146) همچنین از او.

(142) قسمتی از حدیث استخراج بخاری؛ الأذان؛ باب: التشهد في
الآخرة؛ حديث(831) از عبدالله بن مسعود رضي الله عنه و در بسیاری
جاهای دیگر. و از حدیث مسلم؛ الصلاة؛ باب: التشهد في الصلاة؛
حديث(402) همچنین از او.

(143) استخراج آن با شرح کامل در پی‌نویس (6) ذکر شد.
(144) بخاری؛ الأذان؛ باب: ما يتخير من الدعاء بعد التشهد وليس
بواجب؛ حديث(835) از عبدالله بن مسعود رضي الله عنه و مسلم؛ الصلاة؛
باب: التشهد في الصلاة؛ حديث(402) همچنین از او با لفظ: (ثم
يتخير من المسألة ما شاء).

- (145) بخاری؛ الجنائز؛ باب: التعمّد من عذاب القبر؛ حدیث(1377) از ابیهریره رضی الله عنه و مسلم؛ المساجد؛ باب: ما يستعاذ منه في الصلاة؛ حدیث(588) همچین از او؛ و لفظ آن از مسلم است.
- (146) استخراج قسمتی از حدیث، از مسلم؛ صلاة المسافرين وقصرها؛ باب: الدعاء في صلاة الليل وقيامه؛ حدیث(771)، از علی رضی الله عنه
- (147) بخاری؛ الأذان؛ باب: الدعاء قبل السلام، از ابوبکر صدیق رضی الله عنه حدیث(834) .
- (148) از (تحفة الأخيار) لسماحة الشيخ عبدالعزيز بن عبدالله بن باز رحمه الله تعالى، استفادة شده است.
- (149) مسلم؛ المساجد؛ باب: استحباب، الذّکر بعد الصلاة وبيان صفة؛ حدیث(591) از ثوبان رضی الله عنه و چگونگی استغفار. امام اوزاعي رحمه الله در همان روایت بیان کرده است که می‌گویی: (أستغفر الله، أستغفر الله).
- (150) حسن گوید: الحدّ: ثروتندی، چنان که در روایت بخاری آمده است.
- (151) بخاری؛ الأذان؛ باب: الذّکر بعد الصلاة؛ حدیث(844) از مغيرة بن شعبه رضی الله عنه و در بسیاری از جاهای دیگر. و مسلم؛ =

=المساجد؛ باب: استحباب، الذکر بعد الصلاة وبيان صفة؛
 حدیث (593) همچنین از او.
 (152) مسلم؛ کتاب: والباب السابقان؛ حدیث (594) از عبدالله
 بن زبیر رضی الله عنه.
 (153) مسلم؛ کتاب: والباب الأسبقان؛ حدیث (597) از
 ابی هريرة رضی الله عنه.
 (154) نسائی در (الکبری)، حدیث (9928) و در (عمل اليوم
 واللیلة)، حدیث (100) و همچنین ابن السنی؛ حدیث (121).
 (155) ابوداود؛ الوتر؛ باب: فی الاستغفار؛ حدیث (1523) از عقبه
 بن عامر رضی الله عنه. و ترمذی؛ فضائل القرآن؛ باب: ماجاء فی
 المعوذتی؛ حدیث (2903) همچنین از او فقط با لفظ: [المعوذتین].
 (156) از سنت رسول الله صلی الله علیه و آله ثابت است؛ چنان که علامه ابن باز
 در (تحفة الأخیار) آورده است، اما ثابت بودن آن پس از نماز
 صبح، استخراج شده از ترمذی در الدعوات؛ باب: فی ثواب
 کلمة التوحید... حدیث (3474) از ابوذر رضی الله عنه. و قال الترمذی:
 هذا حدیث حسن صحیح غریب. و اما ثابت بودن آن در هنگام =

= نماز مغرب، استخراج ترمذی؛ الدعوات؛ باب: فی تساقط الذنوب؛ حدیث (3534) از عمارة بن شیب السبائی رضی الله عنه و قال أبو عیسی الترمذی: هذا حدیث حسن غریب.

(157) أبوداود؛ الوتر؛ باب: ما یقرأ فی الوتر؛ حدیث (1423) از أبی بن کعب رضی الله عنه. وکسائی؛ قیام اللیل و تطوع النهار؛ باب: کیف الوتر بثلاث؟؛ حدیث (1700) همچنین از او.

(158) آن هم از کسی که قنوت خواندن را در فجر سنت می‌داند، در رکعت دوم پس از اعتدال از رکوع جهرا (آشکار) در مذهب شافعی و سرا (پنهان) در مذهب مالکی پیش از رکوع و خواندن قنوت در وقت مصیبت ها در همه ی نمازها نزد علمای امت، اتفاق است. والله أعلم.

(159) أبوداود؛ الوتر؛ باب: القنوت فی الوتر؛ حدیث (1425) از حسن بن علی رضی الله عنهما و ترمذی؛ أبواب الوتر؛ باب: ماجاء فی القنوت فی الوتر؛ حدیث (464) همچنین از او، با ثابت کردن در قول: [فإنك] نزد ترمذی و با زیادت: [ولا یعز من عادیت] نزد أبی‌داود.

- (160) تخلع: ترك كردن. تخفد: عجله و شتاب. المجد: حق؛ چنان که امام نووی در (الأذکار) باب: القنوت فی الصبح، آورده است.
- (161) ابن خزیمه در (صحیحه) (1100) و بیهقی در السنن الکبری (211/2) وصحیح إسناده؛ چنان که الألبانی در إرواء الغلیل (170/2) سند آن را صحیح دانسته است.
- (162) نسائی؛ قیام اللیل و تطوع النهار؛ باب: کیف الوتر بثلاث؛ حدیث (1700) از ابی بن کعب رضی الله عنه.
- (163) قسمتی از حدیث استخراج بخاری؛ الأذان؛ باب: من یدخل لیوم الناس فجاء الإمام الأول ...؛ حدیث (684) از سهل بن سعد الساعدی رضی الله عنه. و مسلم؛ الصلاة؛ باب: تقدیم الجماعة من یصلی بهم إذا تأخر الإمام ...؛ حدیث (421)، همچنین از او. و لفظ از مسلم است.
- (164) مسلم؛ السلام؛ باب: التعمود من شیطان الوسوسة فی الصلاة؛ حدیث (2203) از عثمان بن ابی العاص رضی الله عنه.
- (165) رجوع شود به پی‌نویس (40).

- (166) ابوداود؛ صلاة الاستسقاء؛ باب: رفع الیدین فی الاستسقاء؛ حدیث (1176) از عمرو بن شعیب از پدرش از پدر بزرگش و آن هم لفظ حدیث مالک است؛ چنان که ابوداود گوید: رحم الله الجميع.
- (167) ابوداود؛ الكتاب؛ والباب السابقان؛ حدیث (1169) از جابر بن عبدالله رضی الله عنهما.
- (168) امام نووی در (الأذکار)، باب: القراءة بعد التعود، آورده است.
- (169) ترمذی؛ أبواب العیدین؛ باب: ماجاء فی القراءة بالعیدین؛ حدیث (533) از نعمان بن بشیر رضی الله عنهما.
- (170) رجوع شود به بی‌نویس (16).
- (171) بخاری؛ الجمعة؛ باب: ماقرأ فی صلاة الفجر يوم الجمعة؛ حدیث (891) از ابی‌هریره رضی الله عنه و مسلم؛ الجمعة؛ حدیث (880) همچنین از او.
- (172) چنان که نووی در (الأذکار)، باب: القراءة بعد التعود، آورده است.

(173) مسلم؛ الجمعة؛ باب: في الساعة التي في يوم الجمعة؛

حدیث (853) از ابو موسی اشعری رضی الله عنه

(174) نووی در الأذکار؛ باب: الأذکار المستحبة يوم الجمعة وليلتها

والدعاء؛ و ابن القیم - رحمه الله - در (زاد المعاد)، ترجیح داده است

که این ساعت پایانی خر روز جمعه می باشد و به احادیث زیادی

استدلال کرده که بعضی از آن ها چنین است:

(يوم الجمعة تتنا عشرة - يريد ساعة - لا يوجد مسلم يسأل الله

شيئاً إلا آتاه الله عز وجل، فالتمسوها آخر ساعة بعد العصر)،

أبوداود و ترمذی و نسایی.

روز جمعه دوازده ساعت است، هر مسلمانی از خداوند چیزی

درخواست کند، خداوند به او خواهد داد. پس در پایان عصر روز

جمعه آن را درخواست کن.

ومنها: (إن في الجمعة ساعة لا يوافقها عبد مسلم يسأل الله فيها

خيراً إلا أعطاه إياه وهي بعد العصر).

=

= در روز جمعه ساعتی است که هرکس در آن ساعت از خداوند چیزی درخواست کند خداوند به او خواهد داد، که آن لحظه پس از عصر می‌باشد.

وقال في ختام مبحثه هذا: وعندى أن ساعة الصلاة يرجى فيها الإجابة أيضاً، فكلاهما ساعة إجابة. هـ. اختصاراً. نكا: (زاد المعاد) مج 1/ ج 1 / ص 131. فضل: في استجابة الدعاء في ساعة من يوم الجمعة.

و در پایان گفت: امید است وقت نماز جمعه هم جزو آن ساعت و لحظه باشد.

(175) مسلم: الجمعة؛ باب: تخفيف الصلاة والخطبة؛ حديث (873)

از ام هشام بنت حارثة رضی الله عنها.

(176) مسلم: الجمعة؛ باب: ما يقرأ في صلاة الجمعة؛ حديث (877)

از ابی هریره رضی الله عنه.

(177) مسلم: الكتاب؛ والباب السابقان؛ حديث (878) از نعمان بن

بشير رضی الله عنهما.

- (178) قسمتی از حدیث، استخراج بخاری؛ النکاح؛ باب: کُفران العشیر وهو الزوج...؛ حدیث (5197) از عبد الله بن عباس رضی الله عنهما.
- (179) بخاری؛ الكسوف؛ باب: الذُّکر فی الكسوف؛ حدیث (1059) از ابوموسیٰ رضی الله عنه و مسلم؛ الكسوف؛ باب: ذکر النداء بصلاة الكسوف؛ حدیث (912) همچنین از او و لفظ از بخاری است.
- (180) بخاری؛ همان منبع و همان باب ها؛ حدیث (1060) از مغیره بن شعبه رضی الله عنه. و مسلم؛ همان منبع و همان باب ها؛ حدیث (915) همچنین از اوست، با لفظ [ینکشف] در آخر آن.
- (181) قسمتی از حدیث، استخراج بخاری؛ الكسوف؛ باب: الصدقة فی الكسوف؛ حدیث (1044) از عایشه رضی الله عنها و در بعضی روایات بخاری، [فاذکروا] بدل از [فادعوا].
- (182) بخاری؛ الكسوف؛ باب: من أحب العنقاة فی کسوف الشمس؛ حدیث (1054) از أسماء رضی الله عنها.
- (183) بخاری؛ الكسوف؛ باب: التعوذ من عذاب القبر فی الكسوف؛ حدیث (1050). و مسلم؛ الكسوف؛ باب: ما عُرض علی النبی صلی الله علیه و آله

= = في صلاة الكسوف. و لفظ از مسلم است. و لفظ بخاري اين چنين: (ثم أمرهم أن يتعوذوا من عذاب القبر). (184) رجوع شود به پي‌نويس (177).

(185) وقت شروع به تكبير و فراغت از آن را امام نووي در (الأذكار)، باب: الأذكار المشروعة في العيدين، آورده است و دليل تكبير در عيد فطر قول خداوند: ا وَتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْتُمْ وَلِعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿سورة البقرة: ٢٤٣﴾. و در عيد قربان قول خداوند: ا وَأَذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ ﴿سورة البقرة: ٢٤٣﴾ و آن هم روزها تشریق مي‌باشد؛ چنان که در حديث ابن مسعود آمده: (وكانت تشریق فيها لحوم الأضاحي وتقدد، بإلقائها في المشرقة تحت ضوء الشمس وقد جرت العادة عندهم بذلك). وگوشت قربانی به اندازه ی قطعات و تکه های دراز برش زده و در آفتاب می‌انداختند و این کار در آن زمان عادت آن ها بود.

(186) ابن ابی شیبیه فی المصنف (2/165) و الألبانی در الإرواء (125/3) آن را صحیح دانسته است.

(187) ترمذی؛ البرّ والصلة؛ باب: ماجاء فی التناء بالمعروف؛ حدیث (2035) از أسامة بن زید رضی الله عنهما؛ وقال الترمذی: هذا حدیث حسن جید غریب، لا تعرفه من حدیث أسامة بن زید إلا من هذا الوجه، ا هـ. و الألبانی رحمه الله در صحیح الجامع حدیث (6326) آن را صحیح دانسته است.

(188) از قول فرشته ی دعا کننده به کسی که صدقه می دهد، که بخاری آن را روایت کرده است؛ الزکاة؛ باب: قوله تعالى: ا فُأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى ﴿۱﴾ اللیل: ﴿۱﴾؛ حدیث (۱۰۱۰) از ابی هریره ؓ و مسلم؛ الزکاة؛ باب: فی المنفق والممسک؛ حدیث (1010) همچنین از او.

(189) نَکَا: (الأذکار)؛ باب: الأذکار المتعلقة بالزکاة.

ابن حجر در (فتح الباری) درباره ی صلوات فرستادن بر غیر پیامبر ؐ در شرح حدیث ابن ابی أوفی شماره ی (1497) گوید: كان النبي ﷺ إذا أتاه قوم بصدقتهم قال: اللهم صل على آل فلان

(...، الحدیث، "خدایا! بر آل فلان درود فرست"، قال: (وکرهه مالک والجمهور...)). و گفت: مالک و جمهور علماء از آن کراهت = داشتند، و أما الآية: ا... وَصَلَّ عَلَيْهِمْ ﴿التوبة: الآية 103﴾ [فیحتمل أن يكون الوجوب خاصاً به، لكون صلته سكتاً لهم بخلاف غيره ﷺ]. ا هـ اما احتمال دارد آیه ی کریمه که مخصوص به اوست؛ زیرا درود او ﷺ بر آن ها تسکین و آرامش برای آن هاست، به عکس غیر او ﷺ.

(190) ترمذی؛ الدعوات؛ باب: ما یقول عند رؤیة الهلال؛ حدیث (3451) از طلحة بن عبید الله ﷺ و احمد در مسند طلحة؛ حدیث (1397) همچنین از او. و در مورد این حدیث، نزد الدارمی (2- 4) وابن حبان (2374) و غیر آن ها، گواه و شاهد دارد.

(191) قسمتی از حدیث، استخراج بخاری؛ الصوم؛ باب: فضل الصوم؛ حدیث (1894) از ابی هریره ﷺ و همچنین در بسیاری از جاهای دیگر. و مسلم؛ الصیام؛ باب: حفظ اللسان للصائم؛ حدیث (1151) همچنین از او.

- (192) قسمتی از حدیث، استخراج ترمذی؛ الدعوات؛ باب: (سبق المفردون)؛ حدیث (3598) از ابی‌هریره رضی الله عنه، قال الترمذی: هذا حدیث حسن.
- (193) ابوداود؛ الصیام؛ باب: القول عند الإفطار؛ حدیث (2357) از ابن عمر رضی الله عنهما. ونسائی در (عمل اليوم والليلة) (299) و غیر آن‌ها.
- (194) ابوداود؛ آخر کتاب الأطعمة؛ باب: فی الدعاء لرب الطعام إذا أكل عنده؛ حدیث (3854) از انس رضی الله عنه. و احمد؛ مسند انس؛ حدیث (12433) با تأخیر لفظ [أفطر عندکم الصائمون].
- (195) ترمذی؛ الدعوات؛ باب: فی فضل سؤال العافیة والمعافاة؛ حدیث (3513) از عایشه رضی الله عنها. و أحمد؛ مسند النساء؛ از حدیث سیده عایشه حدیث (25898) و در بسیاری موارد در مسند احمد.
- (196) نووی؛ أذکار الصیام؛ باب: ما يدعو إذا صادف ليلة القدر.
- (197) بخاری؛ الجهاد والسی، باب: التسیب إذا هبط وادیا؛ حدیث (2993) از جابر بن عبدالله رضی الله عنهما.

- (198) ابوداود؛ الجهاد؛ باب: النهی عن لعن البهیمة؛ حدیث (2561) از عمران بن حُصین رضی الله عنه؛
- (199) مسلم؛ الذکر والدعاء؛ باب: فی التعوذ من شر ما عمل ...؛ حدیث (2718) از ابی هریره رضی الله عنه .
- (200) مسلم؛ الذکر والدعاء؛ باب: فی التعوذ من سوء القضاء ...؛ حدیث (2708) از خولت بنت حکیم رضی الله عنها.
- (201) النسائی فی الکبری؛ حدیث (8827) با إسناد حسن.
- (202) بخاری؛ الحج؛ باب: التلبیة؛ حدیث (1549) از عبدالله بن عمر رضی الله عنهما؛ و مسلم؛ الحج؛ باب: التلبیة وصفتها و وقتها؛ حدیث (1184) همچنین از او.
- (203) مسلم با استخراج قبلی؛ وقال رحمه الله كان ابن عمر يقول: كان عمر يُهلُّ بإهلال رسول الله ﷺ من هؤلاء الكلمات، ثم ذكره .
- گفت: ابن عمر گوید که عمر لبیک رسول الله را گفته، سپس او این کلمات را اضافه می‌کرد.
- (204) مالك (1122) منسوب به ابن عمر رضی الله عنهما.

- (205) بخاری؛ الحج؛ باب: متى يُدفع من جَمْع: احادیث(1686) -
 (1687) از اسامة بن زید و فضل بن عباس رضی الله عنهم.
 (206) چیزی که رسول الله ﷺ با آن اشاره کرد (المُحَجَّن) (عصای
 سر کج) بود؛ چنان که در صحیح بخاری و صحیح مسلم است.
 (207) بخاری؛ الحج؛ باب: التکبیر عند الرکن؛ حدیث(1613) از
 ابن عباس رضی الله عنهما. و مسلم؛ الحج؛ باب: جواز الطواف علی
 بغير ...؛ حدیث(1272) همچنین از او، با وجود کمی اختلاف نزد
 مسلم .
- (208) بخاری؛ الحج؛ باب: من لم يستلم إلا الركنين اليمانيين؛
 حدیث(1609) از ابن عمر رضی الله عنهما. و مسلم؛ الحج؛ باب:
 استحباب، استلام الركنين اليمانيين في الطواف، دون الركنين
 الآخرین؛ حدیث(1267) همچنین از او.
- (209) ابوداود؛ المناسك؛ باب: الدعاء في الطواف؛ حدیث(1892)
 از عبدالله بن سائب رضی الله عنه و الألبانی در صحیح ابی-داود؛
 حدیث(1666) آن را صحیح دانسته است.

- (210) قسمتی از حدیث، استخراج مسلم؛ الحج؛ باب: حَجَّةَ النَّبِيِّ ﷺ؛ حدیث(1218) از جابر بن عبدالله رضی الله عنهما.
- (211) همان منبع .
- (212) قسمتی از حدیث، استخراج مسلم؛ الحج؛ باب: حَجَّةَ النَّبِيِّ ﷺ؛ حدیث(1218) از جابر بن عبدالله رضی الله عنهما.
- (213) اقتباس از استخراج بخاری؛ العیدین؛ باب: التکبیر أيام منی وإذا غدا إلى عرفة؛ حدیث(970) از مالک بن انس ﷺ . و مسلم؛ الحج؛ باب: التلبیة والتکبیر فی الذهاب من منی إلى عرفة...؛ حدیث(1284) از عبدالله بن عمر رضی الله عنهما.
- (214) گَسَائِي؛ المناسک؛ باب: رفع الیدین فی الدعاء بعرفة؛ حدیث(3014) از أسامة بن زید رضی الله عنهما.
- (215) ترمذی؛ الدعوات؛ باب: فی دعاء یوم عرفة؛ حدیث(3585) از عمرو بن شعیب از پدرش از پدریزرگش. قال الترمذی: هذا حدیث حسن غریب من هذا الوجه. و حماد بن أبی حمید - الراوی عن عمرو بن شعیب - هو محمد بن أبی حمید، وهو إبراهيم الأنصاری المدني، وليس هو بالقوی عند أهل الحدیث . ا هـ .

نووي رحمه الله - پس از اشاره به این حدیث و نقل قول ترمذی در ضعیف بودن آن شاهد و گواهی برای این حدیث آورده است: ما أخرجه مالك في الموطأ (1-422) مرسلًا بلفظ: (أفضل الدعاء = = يومُ عرفة، وأفضل ما قلت أنا والنبيون من قبلي: لا إله إلا الله وحده لا شريك له)، بهترین دعایی که من و پیامبران پیش از من در روز عرفات گفته ایم این است: (لا إله إلا الله وحده لا شريك له)، نگا: الأذكار؛ فصل في الأذكار والدعوات المستحبات بعرفات، هذا. وَ الألبانی رحمه الله در صحیح الجامع، حدیث (3274) آن را نیکو و درست دانسته است.

(216) جَمْع: مزدلفه

(217) قسمتی از حدیث، استخراج مسلم از المعجم؛ باب: ما جاء أن عرفة كلها موقف؛ حدیث (1218) از جابر بن عبدالله رضی الله عنهما. و تمام الحدیث: (نحرت هاهنا ومنى كلها منحرا، فأنحروا في رجالكم ووقف هاهنا وعرفة كلها موقف ووقف هاهنا وجمع كلها موقف). این جا قربانی کرده ام و همه جای منی قربانی جایز

است. پس در جایگاه خود قربانی کنید و من این جا ایستاده ام و ایستادن در همه جای مزدلفه جایز است.

(218) بخاری؛ الحج؛ باب: متى يُدفع من جَمْع؟؛ حدیث(1684) از عمر رضی الله عنه.

(219) قسمتی از حدیث، استخراج مسلم از الحج؛ باب: حَجَّةَ النَّبِيِّ رضی الله عنه؛ حدیث(1218) از جابر بن عبدالله رضی الله عنهما.

(220) رجوع شود به پی‌نویس (205).

(221) اقتباس از حدیث استخراج شده ی بخاری از الحج؛ باب: الدُّعَاءُ عِنْدَ الْجَمْرِ، حدیث(1751) از ابن عمر رضی الله عنهما.

(222) رجوع شود به پی‌نویس (161).

(223) بخاری؛ العیدین؛ باب: التَّكْبِيرُ أَيَّامَ مَنْى ... مَعْلَقًا از عمر رضی الله عنه و نسایی در الکبری 3/12/3 آن را وصل کرده است.

(224) قسمتی از حدیث، استخراج مسلم از الصلاة؛ باب: اسْتِحْبَابُ الْقَوْلِ مِثْلَ قَوْلِ الْمُؤَدِّنِ ...؛ حدیث(384) از عبدالله بن عمرو رضی الله عنهما.

- (225) قسمتی از حدیث، استخراج ابوداود از المناسک؛ باب: زیارة القبور؛ حدیث(2042) از ابی‌هریره رضی الله عنه.
- (226) رجوع شود به پی‌نویس (6).
- (227) متفق علیه از حدیث ابی‌هریره رضی الله عنه استخراج بخاری از الدعوات؛ باب: فضل التسییح؛ حدیث(6406) و حدیث(6682) = = وقد ختم به صحیحہ - كما أفاده النووی فی الأذکار - حدیث (7563). و مسلم؛ الذکر والدعاء؛ باب: فضل التهلیل والتسییح والدعاء؛ حدیث(2694).
- (228) قسمتی از حدیث، استخراج مسلم از الآداب؛ باب: كراهة التسمية بالأسماء القبيحة وبنافع و نحوه؛ حدیث(2137) از سمره بن جندب رضی الله عنه.
- (229) مسلم؛ الذکر والدعاء؛ باب: التسییح أول النهار وعند النوم؛ حدیث(2726) از جویریة رضی الله عنها.
- (230) بخاری؛ الدعوات؛ باب: فضل التهلیل؛ حدیث(6403) از ابی‌هریره رضی الله عنه. و مسلم؛ الذکر والدعاء؛ باب: فضل التهلیل والتسییح والدعاء؛ حدیث(2691) همچنین از او با زیادت این

عبارت در آخر آن: [ومن قال: سبحان الله وبمحمده، في يوم مائة مرة، حُطَّتْ عنه خطاياهُ ولو كانت مثل زبد البحر] هر کس در هر روز صد مرتبه بگوید: "سبحان الله و بمحمده"، گناهان او پاک می‌شود، اگر هم مانند کف دریا (زیاد) باشد. و لفظ انتخاب شده از بخاری است.

(231) ترمذی؛ الدعوات؛ باب: ما جاء أن دعوة المسلم مستجابة؛ حدیث (3383) از جابر بن عبدالله رضی الله عنهما. قال الترمذی: هذا حدیث حسن غریب لا نعرفه إلا من حدیث موسی بن ابراهیم. هـ. وقد ذکرته هنا - مع كونه من حدیث موسی ابن ابراهیم - لكونه من فضائل الأعمال، آن را ذکر کرده ام چون از بهترین اعمال است. ولأن علي ابن المدینی وغيره قد رووا عن موسی كما أفاده الترمذی رحمه الله، و چون علی بن المدینی و دیگران از او روایت کرده اند، همچنین نسائی در (عمل اليوم واللیلة)، حدیث (۳۳۸۳) روایت کرده است.

(232) بخاری؛ الدعوات؛ باب: قول: لا حول ولا قوة إلا بالله؛ حدیث (6409) از ابو موسی رضی الله عنه. و مسلم؛ الذکر والدعاء؛ باب:

استحباب، خفض الصوت بالذکر؛ حدیث (2704) همچنین از او و لفظ از بخاری است.

(233) ترمذی؛ الدعوات؛ باب: ما جاء فی فضل الذکر؛ حدیث (3375) از عبد الله بن بُسر رضی الله عنه. و احمد در مسند الشامیین، همچنین از حدیث او حدیث (17832).

فهرست مطالب

ص	موضوع	م
5	مقدمه علامه عبدالله بن جریرین	1
7	مقدمه ای در فضیلت ذکر خدای تعالی	2
14	فصل اول: در بیان صفت درود بر پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small>	3
18	فصل دوم: در بیان بعضی از آداب ذکر و دعا	4
24	فصل سوم: در ذکرهایی که شرع اسلام آنرا جهت حالات و مواقع و موارد خاصی تعیین کرده است	5
24	دعای استخاره	6
26	دعاهای هنگام سفر	7

30	دعای پوشیدن لباس	8
31	دعای ورود به خانه	9
34	دعای رفتن به مسجد	10
35	دعای ورود به مسجد و خروج از آن	11
36	فایده: انجام چیزهای خوب با دست راست	12
37	آنچه هنگام خوردن و آشامیدن باید گفت	13
38	آنچه در جواب عطسه کننده باید گفت	14
39	دعاهای متعلق به ازدواج	15
41	دعای کفاره مجلس	16
42	آنچه در حال خشم و غضب باید گفت	17
43	آنچه هنگام بی‌بارانی و قطع باران باید گفت	18
43	آنچه هنگام وزش باد باید گفت	19
44	آنچه هنگام شنیدن رعد باید گفت	20
45	آنچه هنگام بارش باران و پس از آن باید گفت	21
46	آنچه هنگام رنج و مشقت باید گفت	22
47	آنچه هنگام روپرو شدن با مشکل باید گفت	23

	آنچه هنگام رخ دادن حادثه ای ناخوشایند و یا	24
48	شکست در کاری باید گفت	
48	آنچه هنگام وسوسه باید گفت	25
49	دعا بر کسی که گزیده شده است	26
51	دعا بر کسی که از چیزی گله و شکوه دارد	27
52	دعا بر کسی که از زخم و جراحی شکایت دارد	28
53	روش درمان و معالجه رسول الله ﷺ	29
54	معالجه جبریل علیه السلام رسول الله ﷺ را	30
54	معالجه درد بدن	31
	آنچه در عبادت مریضی که مرگش فرا نرسیده	32
55	گفته می‌شود	
56	آنچه هنگام ترس از ضرر یا فتنه باید گفت	33
57	آنچه هنگام ناامیدی از زندگی باید گفت	34
58	آنچه هنگام گرفته شدن روح باید گفت	35
59	فایده: در چگونگی تلقین مرده کلمه توحید	36
60	آنچه در نماز مرده باید گفت	37

38. وقتی یکی از افراد خانواده یا یکی از خویشان فوت کند چه باید گفت 61
39. آنچه مسلمان در عزا به برادر خود می‌گوید 62
40. آنچه در نماز جنازه کودک باید گفت 63
41. فایده: چگونگی تشییع جنازه 64
42. آنچه پس از خاک سپردن مرده باید گفت 64
43. آنچه مرده از دعا در نماز بهره می‌برد 65
44. فایده: عدم گفتن بدی مرده 66
45. آنچه در زیارت قبرستان باید گفت 67
46. فصل چهارم: ذکرهای وارده شبانه روزی 68
47. ذکرهایی که هنگام صبح و شام باید گفت 69
48. آنچه در صبح روز جمعه باید گفت 74
49. ذکرهای هنگام خواب و متعلقات آن 75
50. فصل پنجم: ذکرهای مخصوص عبادات 88
51. باب مخصوص به اذکار نماز و متعلقات آن 88
52. آنچه هنگام ورود به مستراح باید گفت 88

53. فایده: ذکر کردن و سخن گفتن هنگام قضای حاجت مکروه است 88
54. آنچه هنگام خروج از مستراح باید گفت 89
55. آنچه هنگام وضو گرفتن باید گفت 90
56. مستحب بودن دو رکعت نماز بعد از وضو 92
57. فایده: مستحب است هر کس غسل و یا تیمم کرد ذکرهای وضو را نیز بگوید 92
58. آنچه هنگام خروج از منزل به مسجد می‌گوید 93
59. آنچه هنگام ورود و خروج از مسجد می‌گوید 94
60. آنچه در مسجد باید گفت 95
61. آنچه هنگام شنیدن اذان باید گفت 96
62. آنچه بعد از اذان باید گفت 97
63. آنچه در دعای استفتاح باید گفت 101
64. توجه: لفظ انتخاب شده در استعاذه 104
65. بعضی از ذکرهای رکوع 105

66. یسار آوری: تلاوت قرآن در رکوع و سجود
107 مکروه است
67. آنچه در حال برخاستن از رکوع باید گفت
107
68. بعضی از ذکرهای سجود
110
69. آنچه هنگام سجده تلاوت در نماز و غیر آن
گفته می‌شود
111
70. آنچه در حال نشستن بین دو سجده باید گفت
112
71. آنچه در تشهد باید گفت
113
72. طریقه درود فرستادن بر محمد ﷺ در تشهد
114
73. دعای پس از پایان تشهد دوم
115
74. بعضی از دعاهاى جامع
115
75. بیان ذکرهای مشروع بعد از نمازهای فرض
118
76. آنچه در نماز وتر خوانده می‌شود
121
77. دعای قنوت
122
78. آنچه پس از سلام دادن نماز وتر باید گفت
125

79. آنچه هنگام نماز اگر کسی با او سخن گفت و یا
 126 شیطانی به او وسوسه نمود گفته می‌شود
80. بایی در اذکار نمازهای ویژه و مخصوص
 128
81. دعای نماز طلب باران
 128
82. دعای نماز استخاره
 129
83. آنچه در نماز صبح روز جمعه خوانده می‌شود
 130
84. فایده: سنت است که تمامی سوره (سجده) و
 130 (دهر) را در نماز صبح روز جمعه خوانده شود
85. آنچه در نماز روز جمعه خوانده می‌شود
 131
86. ساعت اجابت در روز جمعه
 130
87. نماز خورشید و ماه گرفتگی
 132
88. آنچه در نماز دو عید خوانده می‌شود
 136
89. تکبیر گفتن در دو عید فطر و قربان
 136
90. بایی در اذکار و اوراد زکات
 138
91. آنچه گیرنده زکات می‌گوید
 138
92. مسأله: حکم درود فرستادن بر غیر پیامبر ﷺ
 139

140	بایی در اذکار روزه	.93
140	آنچه هنگام دیدن ماه باید گفت	.94
141	آنچه در حال روزه بودن باید گفت	.95
142	آنچه هنگام افطار از روزه باید گفت	.96
142	آنچه هنگام افطار نزد کسی باید گفت	.97
143	دعای شب قدر	.98
144	بایی در اذکار حج و عمره	.99
144	اول: ذکرهایی که به سفر تعلق دارد	.100
144	آنچه هنگام بالا رفتن و پایین آمدن می‌گوید	.101
145	اگر بر سواری او مشکلی آمده چه می‌گوید؟	.102
146	آنچه در مسافرت در وقت سحر باید می‌گوید	.103
146	دعای هنگام اقامت و یا خوابیدن در جایی	.104
147	آنچه هنگام ورود به شهر و یا روستا می‌گوید	.105
148	دوم: ذکرهای که به حج و عمره مربوط است	.106
148	چگونگی لبیک گفتن	.107
150	چه زمانی در عمره لبیک را قطع می‌کند	.108

109. چه زمانی در حج لبیک را قطع می‌کند
150
110. ذکرهای وارد شده هنگام طواف دور کعبه
151
111. مسأله: آیا در حال امکان تمامی ارکان کعبه را
لمس می‌کند؟
151
112. ذکر وارد شده بین دو رکن هنگام طواف
152
113. آنچه در دو رکعت طواف کنار مقام می‌خواند
153
114. آنچه هنگام نزدیک شدن به کوه صفا و مروه در
حال سعی باید گفت
153
115. آنچه هنگام بالا رفتن به کوه صفا و مره در حال
مشاهده ی کعبه گفته می‌شود
155
116. آنچه پس از طلوع آفتاب و حرکت از منی
بسوی عرفه باید گفت
156
117. آنچه حج کننده در عرفه باید بگوید
157
118. اعمالی که پس از سپیده دم روز عید قربان انجام
می‌شود
158
119. اعمالی که در حال رمی جمره انجام می‌شود
160

120.	فصل ششم: در ذکرهایی که مخصوص زمان و
164	موقعیت خاصی نیست
174	121. پی نویس
222	122. فهرست مطالب

حلقه اول از سلسله
(**توشه ی مؤمن**) به پایان رسید و حلقه دوم
به عنوان (**دعاهای جامع**) در پی آن می‌آید.

ذکرهای برگزیده
